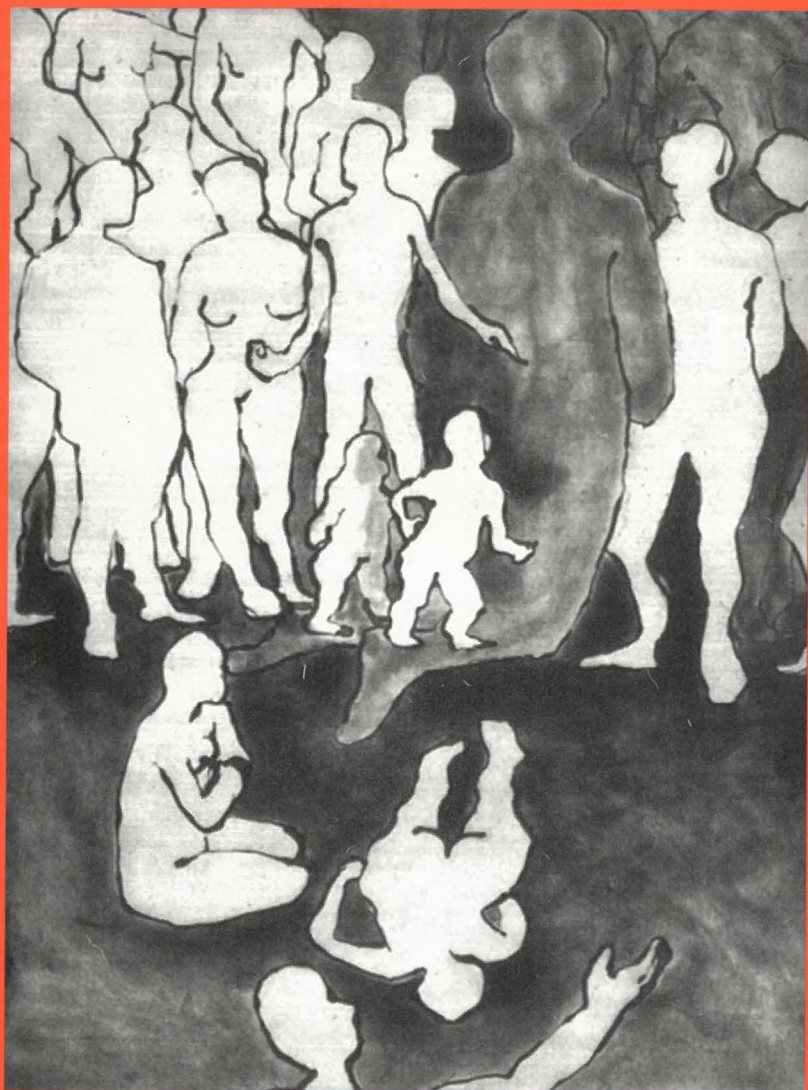

SLOVENSKO PESNIŠTVO UPORA

PARTIZANSKE

...Nobena resna veda ne more mimo pojavov, do katerih je med NOB objektivno prišlo: prišlo pa je do silovitega vala ljudskega verzificiranja, ki predstavlja nespregledljiv segment slovenske ljudskoslovstvene tradicije...

Zbirka pesmi upora v štirih predvidenih zvezkih je po svoje nekakšno nadaljevanje Štrekljeve zbirke slovenskih ljudskih pesmi, le da kajpada prilagojeno značaju gradiva ter načinu obstajanja (avtorji pogosto znani, večina besedil ohranjena v avtentičnih zapisih ali celo natisih, manj različic ipd.) V celoti pa je slovstven dokument, kakršnega sodobna Evropa, še posebej pa ne tista iz protifašistične rezistence, ne pozna, saj govori o izjemni moralni in kulturni energiji na iztrebljenje obsojenega naroda, o njegovi globoki vezanosti na lastno jezikovno in vsakršno identiteto, o ustvarjalnosti, ki se v njem porodi sredi katastrofičnega položaja.

Izbor je tudi skrbno dokumentiran in komentiran in je tudi po tej strani zgledno tekstnokritično in literarnozgodovinsko dejanje.

mejn kmecl

Slovensko

pesništvo

1941-1945

upora

Druga knjiga

PARTIZANSKE

Izbral in uredil

Boris Paternu

Sodelovala

Irena Novak-Popov

Novo mesto 1995

Tiskarna Novo mesto
DOLENJSKA ZALOŽBA
Znanstveni inštitut
Filozofske fakultete

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

886.3-194"1941/1945"

SLOVENSKO pesništvo upora : 1941-1945, Partizanske. Knj. 2 /
izbral in uredil Boris Paternu ; sodelovala Irena Novak-Popov. -
Novo mesto : Tiskarna Novo mesto, Dolenjska založba ; v Ljubljani :
Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1995

1. Paternu, Boris
54733824

ISBN 961-6000-55-1

Spremna beseda

Že pred desetimi leti je bil v slovenističnem seminarju ljubljanske Filozofske fakultete pod mojim mentorstvom dokončan obsežen načrt sistematičnega zbiranja, popisovanja, arhiviranja in prve strokovne obdelave slovenskega pesništva upora iz vojnih let 1941-1945. Pri tem je s svojimi seminarskimi nalogami sodelovalo 53 študentov in približno toliko tudi zunanjih sodelavcev iz Slovenije in zamejstva ter strokovni sodelavki Marija Stanonik in Irena Novak-Popov. Raziskava je bila vključena v program Znanstvenega inštituta Filozofske fakultete. Opravljen je bil tudi izbor okoli 2300 besedil s spremnimi komentarji in razporejen v štiri večje knjige, namenjene javnosti.

Prva knjiga, **Partizanske I** (566 strani), je izšla leta 1987 pri Mladinski in Partizanski knjigi v Ljubljani, njen založniški urednik je bil Janez Mušič, oblikovalec pa Janez Suhadolc. V **Uvodu** sem natančneje predstavil namen in zasnovo te izdaje in navedel vse njene številne sodelavce. Uvod je bil preveden tudi v angleščino, ruščino in nemščino. Po izidu prve knjige sta založbi iz nepojasnjenih razlogov, verjetno denarnih in še kakšnih drugih, zbirko odstranili iz svojega izdajateljskega programa.

Tako prihaja druga knjiga, **Partizanske II**, v javnost šele po desetih letih, in sicer po zaslugi Tiskarne Novo mesto - Dolenjske založbe in njene urednika **Francija Šalijsa** ter ob podpori Ministrstva za kulturo, Ministrstva za znanost in tehnologijo in Znanstvenega inštituta Filozofske fakultete. Medtem ko je prva knjiga partizanskih pesmi prinesla večinoma neznan, tudi čisto anonimne avtorje, prinaša druga pretežno znane in vodilne pesnike upora, lahko bi rekli partizansko pesniško klasiko. V naslednjih dveh knjigah bo zajeto **zaledno** pesništvo upora, nato **zaporniške, taboriščne** in **izgnanske** pesmi in naposled tudi pesmi **prisilnih mobilizirancev** v tuje vojaške enote. S tem bi bila zajeta vsa okolja slovenskega odpora in upiranja zoper zlom in izbris naroda, predviden in izvajan s strani fašizma in nacizma. Za nas je teh nekaj tisoč pesmi zanimiv, dragocen in ponosa ter pomnjenja vreden dokument narodove moči v izredno trdi zgodovinski preizkušnji. Za mednarodno kulturo pa je presenetljivo velik prispevek Slovencev v poezijo evropskih odporiških gibanj med drugo svetovno vojno.

Ker je bila naloga dokončana pred desetimi leti in so se njene raziskovalne skupine razšle, izdaje ni mogoče dopolniti z neštetimi novimi podatki, zato jo dajemo v javnost v njeni takratni podobi. Izbiro pesmi in njihovo ureditev sem opravil sam, redakcijo besedil in komentarje pa je izdelala dr. Irena Novak-Popov, za kar se ji iskreno zahvaljujem.

Ljubljana, 9. maja 1995, ob petdesetletnici konca vojne in osvoboditve

Boris Paternu

I di pušk in bojonetov.

XII

^I
Iredi pušk in bojonetov,
sredi mrkih strah,
se pomikaj naša četa
v hercegovaški kraj.

~
Lige se odmer karaku,
po kamenju hercegovaškem.
hij o hom hij o hom.

^{II} Daleč rđaj si domovino ^{III} Veli materino
nas izgnali so ^{IV} nemi so morja
ko da leini smo sločino ^V boina je domov
ljube te, ljubimo. ^{VI} -jeste je gorje
kija... ^{VII} kija...

^{IX}
Te v silivijo so gonili
brate mi nekdaj
pa je prišel konec sili
ljube tiran si rđaj?
lige...

^X
Kos pregnanstvo in krljenje
kosi živo in mraz
stalo novo bo življenje
ljube mi koraka.
lige...

^{VI}
U brez pušk in bojonetov
prosta nam bo pot
stopala bo naša četa
svovodi naprot.
lige...

Milan Apih-Mah,

34-letni učitelj, interniran
v koncentracijskem
taborišču v Bileči.

Besedilo je nastalo za
proslavo 1. maja 1940
v Bileči, kjer je avtor vodil
tudi slovenski pevski zbor.

Že tedaj ga je Tašo
Vujasinović prevedel
v srbsčino.

Zborovska pesem, ki jo je
uglasbil avtor sam, je
doživela velik uspeh in se
iz taborišča kmalu
razširila po vsej
Jugoslaviji.

Objavljena je najprej
v Partizanskih pesmih,
1943 (brez navedbe
izdajatelja in kraja), str.
19-20. Širila se je tudi
s prepisovanjem: arhiv

IZDG 565 hrani zapis
v zvezku neznanega
zapisovalca

s Tolminskega in tipkopis
besedila (696 II 2), Ana
Kavčič pa svoj zapis iz
zapora v Fraschetti.

SM 64 A, Gr 113, var.
SM 64, Lo 211, Pl 435,
Fe 167, var. Bo 87,
Bo 87 A.

Sredi pušk in bajonetov,
sredi mrkih straž,
se pomika naša četa
v hercegovski kras.
Čuje se odmev korakov
po kamenju hercegovskem.
Heja-ho, heja-ho!

Daleč zdaj si domovina,
nas izgnali so,
kot da krivi smo zločina,
ker te ljubimo.
Čuje se odmev korakov
po kamenju hercegovskem.
Heja-ho, heja-ho!

Vzeli materi so sina,
ženi pa moža,
lačna je doma družina,
dosti je gorja.
Čuje se odmev korakov
po kamenju hercegovskem.
Heja-ho, heja-ho!

Že v Sibirijo gonili
brate so nekdej,
pa je prišel konec sili,
kje, tiran, si zdaj?
Čuje se odmev korakov
po kamenju hercegovskem.
Heja-ho, heja-ho!

Ko brez pušk in bajonetov
prosta nam bo pot,
stopala bo naša četa
svobodi nasprot.
Čuje se odmev korakov
po kamenju hercegovskem.
Heja-ho, heja-ho!

Nabrusimo kose že klas dozoreva
 žetve bogate napočil je čas
 naj jeklo zapoje, naj pesem odmeva
 Nabrusimo kose zrel je klas

V boj za svobodo življenja
 gre klic od vasi do vasi

Ker sicer nas čaka to sušno življenje
 za nas več iskre druge

Nam pije nam črno že banke sedijo
 Gbresti in nam pije K
 Gd življenja se prijavke ne
 zaman kmet

Gh dujte nas mi smo prodani
 Gh kmet sparne tut se pregle
 zdaj plug nas podiva le v kup vsi
 Nabrusimo kose le hald na

Nekje je dežele kjer vlada svoboda
 kjer srečo uživata delavec kmet
 Tam kmet ne želi nobena gospoda
 kdor dela la vžive hrude svet

mi bratje smo vaf v rodu
 že kmet je le vrnova volem
 Naš čas je napočil da misno ne vzhodi
 že dežev je zrela le puske vdana

Nabrusimo kose

Milan Apih-Mah, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo l. 1937 v kaznilnici v Sremski Mitrovici kot prispevek za tekmovanje med zaporniki.
Namenjeno je bilo kmetom, ki so se vključevali v ljudsko fronto v boju proti reakciji.
Napev je povzet po stari poljski borbeni pesmi.
Objave v srbskih in hrvaških pesmaricah pričajo, da se je pesem hitro širila po vsej Jugoslaviji. Najdemo jo tudi v mnogih slovenskih partizanskih pesniških zbirkah. Krožila pa je tudi v tipkopisnih prepisih (enega hrani arhiv IZDG, fasc. 92/II-12), tiskana na letakih in v časopisih, zapisana je tudi v več rokopisnih zvezkih, ki jih hranijo M. Verčičeva, arhiv IZDG 565/VII in NŠTK, odsek za zgodovino, NOB 8. SM 69, Ce 214, Re 476, CT 309, Lo 122, var. Gr 88, 89, Bo II 77, ScD 342, Fe 162.

Nabrusimo kose, že klas dozoreva,
že žetve bogate napočil je čas!
Naj jeklo zapoje, naj pesem odmeva,
nabrusimo kose, zrel je klas!
»V boj za svobodno življenje!«
gre klic od vasi do vasi,
ker sicer nas čakata sužnost, trpljenje,
za nas več izbire druge ni!

Na gruntih nam davno že banke sedijo,
obresti in davki nam pijejo kri,
od žuljev se naših pijavke redijo,
zaman kmet znoji se in trpi.
Oj, čujte nas, mi smo prodani,
oj kmet spametuj se, spreglej;
zdaj plug naj počiva, le vkup vsi tlačani,
nabrusimo kose, hajd naprej!

Nekje je dežela, kjer vlada svoboda,
kjer srečo uživata delavec, kmet,
tam kmeta ne žuli nobena gospoda,
kdor dela, ta uživa truda cvet.
Mi bratje smo vaši po rodu,
oj kmetje, le urno na plan!
Naš čas je napočil, dani se na vzhodu,
že žetev je zrela, puške v dlan!

V borbi krvavi smo se rodili

Milan Apih-Mah,

38-letni učitelj, deloval v prosvetnem odseku SNOS-a. Besedilo in napev himne divizije KNOJ sta nastala novembra 1944 v Starem vrhu pri Črnomlju. Himna, ki so jo ob spremljavi pihalne godbe Glavnega štaba NOV in POS prvič izvedli ob obletnici divizije I. 1944, je objavljena v Partizanskih napevih, izdal IO OF, 1945, str. 32-33. Fe 175.

V borbi krvavi smo se rodili
in prekalili smo svoje moči,
v tisoč spopadih smo vragu izvili
svobodo in pravdo iz kletih pesti.
Zdaj na braniku svobode stojimo,
saj vemo, da boj naš ni še končan,
nad zmage plodovi zvesto bedimo,
da žrtve bi naše ne bile zaman.

Zaman naj se trudi mračna zalega,
snuje še vedno nam sužnost, pogin;
z nami je Tito in vsak mu prisega,
da strebili bomo jo do korenin.
Bodi na mestu, čuvar domovine,
da rod naš svoboden v novih mejah
v miru oral bo svoje doline
in varno bo hodil po svojih stezah.

Vsa naša vojska skrbno varuje,
kar priborili smo si s krvjo,
skritim sovražnikom smrt oznanjuje,
narodu brani življenje zvesto.

O črnih bukvah

Milan Apih-Mah,

(glej spredaj). Besedilo ironizira Črne bukve, »ki so jih na svitlo dali uredniki Slovenskega doma in drugi čarodeji«, da bi z njimi izkrivljali resnico o OF in partizanski vojski, ki naj bi po njihovem med drugim *sodelovali z Italijani in prejeli od njih orožje, streljali talce in pošiljali Slovence na Rab... in jedli otroke! Besedilo je bilo objavljeno v Pavlihi, I. 1., št. 1, 1. 8. 1944, str. 3. Šu 26, CT 51, Go 1/2 12, Re 325, Fe 177.

Hokus pokus - črni čar,
kljukast križ je gospodar -
črna hiša, črna vest -
črna bo povest!

Svečo utrni! Luč zavrni!
Vse razgrni v duši črni -
pa obrni in prevrni
ter pregri in odgrni:

V črnem srcu se spočelo,
v črnem kotlu dolgo vrelo,
črna črka, črna laž -
ČRNE BUKVE tu imaš!

Kje je zdaj naš očka?

Milan Apih-Mah,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v zimi 1944/1945 v Beli krajini.

Uglasbil ga je l. 1945

Pavel Šivic. Objavljeno

v Slovenskem pionirju,

I, II, št. 4, december

1944, str. 10.

Ce D 217, IS IA 4.

Kje je zdaj naš očka?

Tam med partizani

hrabro se bojuje,

domovino brani.

Kdaj se bo pa vrnil?

Ko bo naša zmaga,

ko z domače zemlje

bo pregnal sovraga.

Kaj nam bo prinesel?

Kar bo tvoja želja:

polne roke kruha,

sreče in veselja.

Pionirsko kolo

Milan Apih-Mah,

(glej spredaj).

Pozno spomladi l. 1944

v Srednji vasi pri

Črmošnjicah je avtor na

predlog skladatelja

Marijana Kozine

predelal in uglasbil dve kitici

enako naslovljene

osemkitične pesmi

Marije Drnovšek.

Predelavo besedila je

kot osnovo za skladbo

uporabil tudi sam

Marijan Kozina. Skladba

je objavljena v

pesmarici Mlada pesem,

ZMS 1945.

Predelano besedilo je

prevzeto iz povojne

objave v Partizanskih

pesmih, uredil Ciril

Ribičič, 1968, str. 39.

Fe 174.

Kolo, pionirsko kolo,
le veselo naokolo,
važen vsak je naš korak,
vsak od nas je že junak.

Tine, Tone, Jurij, Meta,
to bo pionirska četa.
Hajd, tovarišice vmes,
vsi se zavrtimo v ples!

etla etno glej obročeh sled, na tici gnanhi

srkurni orlecl. kataj pa deklina homoj dvogel
let tak zaslornō gleclā zryt. /

I.

Polord je v hrib dvogij moij, na ruskom
bije trask boj. clogoer je v krvi alersal moij
ka brani je narod zvoj. /

II.

Trase, ni orlutnye iz zrcā medelaj zāmci
ori zgorja. etloj se da faint se mo, zrcā zgorja
ne teci nikar zohre.

IV.

Trile zroj ni vas dalecs clom ko to pny nān
z zrytā lirān. E. rri iz rojā se boj luti
faint, juncik zremu zrytu zriān. /

Na oknu

Mitja Ribičič-Ciril,

23-25 letni študent prava, komisar in politikomisar v Zasavskem odredu, brigadi Slavka Slandra in IV. operativni coni, zadolžen za partijsko tehniko in propagando na Štajerskem in Koroškem. Besedilo je nastalo v začetku l. 1943 na pohodu Druge grupe odredov na melodijo španske pesmi Asturiasa, ki se je zelo razširila med špansko državljansko vojno ob zapiranju komunistov. Asturiasa so pri nas najprej peli v izvirniku, ki so ga med slovenske partizane prinesli Aleš Bebler-Primož, Dušan Kveder-Tomaž, Franc Rozman-Stane in drugi španski borci. V začetku l. 1943 je nastalo tudi besedilo Milovana Ilića z naslovom Črnolaska, ki je bližje izvirniku, le nekoliko prilagojeno ljubljanskim razmeram. Z Ribičičevim besedilom je pesem postala izredno priljubljena in razširjena po vsem slovenskem ozemlju. Najprej je bila objavljena v Partizanskih pesmih 1943, str. 26, kjer je avtorstvo pripisano kar štajerskim partizanom, nato pa v številnih partizanskih pesmaricah. Četrto kitico, ki se je docela uveljavila, sta besedilu dodala Kajuh in Bor na Dolenjskem. Pesem se je širila tudi s prepisovanjem in se pri tem spreminjala: tri rokopise hrani arhiv IZDG, 565, 197b/II, fasc. 37, mapa 8/154, tri pa Dolenjski muzej v Novem mestu. Prepevali so jo tudi v Porabju v vasi Gornji Senik, kamor so jo zanesli prekmurški partizani. Avtor si je besedilo zapisal v knjižico pesmi l. 1944 in jo po partizanski poroki podaril ženi. (gl. izdajo B. Paternu, Pesmi partizana Cirila [1942-1944], Maribor 1980. SM 544, 544a, 544b, Ks 132, Bo 78, Šk 114, Pr 96, SC 83, Va 41, 42, Mu 1-2.

Na oknu, glej, obrazek bled,
na licih grenkih solzic sled,
zakaj pa, dekle komaj dvajsetih let,
tak žalostno gledaš v svet?

- V hribe šel je dragi moj,
s fašisti bije težki boj,
mogoče je v krvi obležal nocoj,
ko branil je narod svoj. -

Preženi, dekle, slutnje zle,
zavrzi misli črne te,
da ljubljeni nikdar več vrne se ne,
kot zvezda utrne se.

Ni več daleč tisti dan,
ko okupator bo pregnan,
takrat se bo vrnil še tvoj partizan,
junak bo, nič več tlačan.

Mitja Ribičič-Ciril,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo na pohodu Druge grupe odredov julija 1942 na Jelovici nad Jamnikom, kjer so si tehniko in bivanje uredili v opuščenih oglarskih kolibah.

Predloga je bila melodija sovjetske revolucionarne pesmi Krasnij flot, ki je bila najprej znana med mornarji baltškega brodograjskega zavoda, z napevom M. Blanterja pa je prodrla daleč v svet. Pri nas so jo najprej peli v štabu Druge grupe odredov in

tehničnem vođu, nato pa se je širila med bataljonske pevske skupine. Pobudo za nastanek slovenskega besedila je dal komisar Dušan Kveder-Tomaž, ki je bil sam dober pevski solist, njemu pa je odgovarjal zbor.

Slovenska pesem se je z Gorenjske prek Košute razširila na Koroško do Drave, nato na Pohorje in v Savinjsko dolino in kmalu po vsem slovenskem ozemlju.

V številnih objavah v partizanskih pesmaricah od l. 1943 jo najdemo pod različnimi naslovi (Vsi v partizane, Rdeči mornarji), a brez imena avtorja slovenskega besedila. V zbirki Naša pesem, 1944, str. 16-17, je navedeno, da so jo *spesnili štajerski partizani*.

O razširjenosti priča tudi objava v glasilu internirancev na Sardiniji Naša zvezda, št. 5, 20. 1. 1945, Korzika, in rokopisni zapisi, ki jih danes hrani Dolenjski muzej v Novem mestu. Napev je priredil Karol Pahor, za objavo v Pesmih partizana Cirila tudi C. Cvetko. Avtor hrani prepis izvirnika v drobni knjižici, ki jo je po partizanski poroki podaril svoji ženi.

ŠM 18, 18 a, 18 c, Ks 26, Šk 7, Sc D 227, Re 121-122.

Bičan in opljuvan ves slovenski narod dvigne k puntu trdo pest.

Partizan - partizan, naš slovenski partizan, naš slovenski partizan.

Delavci - v partizane, kmetje vsi - v partizane, in meščani - v partizane, hej Slovenci - v partizane, drajn za staro pravdo bo!

Ajmo junaki, v borbo nad gestapo, v borbo za zmago, za svobodo v boj!

Smrt fašistom nosi maščevalna pesem mitraljezov iz zased.

Partizan - partizan, naš slovenski partizan, naš slovenski partizan.

Štajerci - v partizane in Korošci - v partizane, vsi Primorci - v partizane, hej Gorenjci - v partizane, drajn za staro pravdo bo!

Ajmo junaki, v boj nad belo gardo, v borbo za zmago, za svobodo v boj!

Iz krvi prelite mladih partizanov vzklije roža svobode.

Partizan - partizan, naš slovenski partizan, naš slovenski partizan.

Komunisti - v partizane, katoliki - v partizane, in Sokoli - v partizane, hej Slovenci - v partizane, drajn za staro pravdo bo!

Ajmo junaki, v boj nad plavo gardo, v borbo za zmago, za svobodo v boj!

Naša četa v boj

Mitja Ribičič-Ciril, [glej spredaj].

Besedilo je nastalo na pohodu Druge grupe odredov, na Jelovici 1. 1942 po napevu ruske pesmi Vintovačka bej, bej. Ruski izvirnik je nastal že ob porazu nemške vojske pred Moskvo pozimi 1941, med hrvaškimi partizani pa je bil objavljen 1. 1942. Tudi slovenski partizani so pesem peli najprej v izvirniku, čeprav nekateri niso razumeli njegovega pomena. To je bila spodbuda za nastanek slovenskega besedila, ki pa ni prevod ruskega, marveč novo besedilo z motivi slovenskega partizanstva na star ruski ljudski napev. Slovenska pesem je kmalu nadomestila rusko, bila zelo priljubljena v Drugi grupi odredov in v Slandrovi brigadi, prek Štajerske in Koroške je nato prodrla po vsej Sloveniji. Zaporedje in število kitic se je pri tem spreminjalo. V objavah je navedeno, da so jo spesnili štajerski partizani. Napev sta priredila K. Pahor in C. Cvetko. Prepis izvirnika v drobno knjižico hrani avtor, Dolenjski muzej v Novem mestu pa dva rokopisna zapisa, nastala po objavah v partizanskih pesmaricah. SM 564, var. 564 a, 564 B, Ks 141, Fi 180, Šk 129.

Naša četa v boj, boj,
naša četa v boj,
v juriš na fašiste,
pesem zmage si zapoj!

V našo zemljo vdro barbari,
plenijo, pustošijo,
v krvi zver nam gospodari,
črne srajce, gestapo.

Naša četa v boj, boj...

Turke plat zvona oznani,
kresi zagore vrh gor,
dvignejo se partizani
v hribe klati volčji zbor.

Naša četa v boj, boj...

Naj bo kajžar, naj bo gruntar,
naj bo delavec, meščan,
danes vsak samo je puntar,
vsak tovariš partizan.

Naša četa v boj, boj...

V bojih gonimo fašista
iz vasi, slovenskih mest,
da bo domovina čista,
jamči partizanska pest.

Naša četa v boj, boj...

Kdo prešteje mlado silo
naših bataljonov, čet,
naša vojska je kladivo,
ki nam kuje novi svet.

Naša četa v boj, boj...

Rdeča vojska tam na vzhodu
bije tolpe nemških psov,
naša, bratska njej po rodu,
rešila nas bo okov.

Naša četa v boj, boj,
naša četa v boj,
v jurišu na bele
pesem zmage si zapoj!

Mitja Ribičič-Ciril, [glej
spredaj] je v avgustu ali
septembru 1942 na
Štajerskem svobodno
prevedel pesem
sovjetskega letalstva iz l.
1920 po besedilu P.
Germana in napevu J.
Haita. Slovensko besedilo
je bilo objavljeno
v številnih partizanskih
pesmaricah od l. 1943
naprej, in sicer pod
različnimi naslovi: Letalci,
Pesem ruskih pilotov,
Partizanska - prepesnili
pa naj bi jo kar štajerski
partizani. Po zaplenem
izvirnem napevu so jo peli
predvsem na prireditvah,
zapis Cirila Cvetka iz l.
1944 pa kaže, da so si
tudi napev »olajšali in ga
približali preprostejšemu
ušesu« (Pesmi partizana
Cirila, Ljubljana 1980, str.
95-96). Največ
sprememb je doživljalo
besedilo refrena, sam
prevajalec ga je spremenil
še po vojni, ker se mu
»sovjetski red« iz četrtega
verza refrena ni zdel več
primeren. (Privotna
rokopisna varianta se je
glasila: Visoko v nebo in
oblake/ stremi rdečih
strojev polet/ in sonce
pozdravlja junake,/ ki
čuvajo sovjetski red./) Že
rokopis iz arhiva IZDG,
fasc. 37, mapa 8/157
kaže, kako prav je imel: tu
je sovjetski »red« zamenjal
»rod«. Pričujoče
besedilo, ki se torej od
izvirnika razlikuje v refrenu,
povzemamo po objavi
v Pesmih partizana Cirila,
Popravki.
Prepis izvirnika v drobno
knjižico je avtor po
partizanski poroki podaril
ženi, v Dolenjskem muzeju
v Novem mestu pa sta
shranjena dva med vojno
nastala rokopisna
prepisa.
SM 23, var. 23 A, B, C, Če
190, A, B, Ks 213, Šk 193,
Sc 261, Še 84.

Rojeni smo, da ustvarjamo resnice
iz pripovedk, da zmagamo vsemir,
da mesto ječ in kletk v svet pravice
prinese proletarska zmaga mir.

Visoko, vse višje v oblake
se vzpenjajo ptice neba
in sonce pozdravlja junake,
čuvarje svobodnih meja.

Piloti smo, srce jeklene ptice,
ki vladajo ji roke in razum,
široko smejemo se smrti v lice,
tovariš zvesti nam je naš pogum.

Visoko, vse višje v oblake...

Mladina ta ne bo malikovala
oltarjev kraljev, carjev ne bogov,
svobodna bo, ne sužnja kapitala,
s krvjo rešila se bo vseh okov.

Visoko, vse višje v oblake
se vzpenjajo ptice neba
in sonce pozdravlja junake,
čuvarje svobodnih meja.

Mitja Ribičič-Ciril, [glej

spredaj].

Besedilo je nastalo aprila 1943 na Moravskem za partizanske mitinge po priljubljeni ruski pesmi Ivanjak. Melodija izvira iz

šaljive ukrajinske ljudske pesmi, uveljavila pa se je v odskih agitkah Rdeče armade (skladatelj D. V. Buglaj) ob novih aktualističnih besedilih.

Pred drugo svetovno vojno je bila pesem znana med zaporniki

v jugoslovanskih kaznilnicah in od tam je prišla tudi med partizane, kjer je nastala več priredb, npr. Apihova na Krimu I. 1942 in Samčeva na Visu I. 1944,

z začetkom Kam se siliš Janezek. Ribičičevo besedilo je bilo najprej objavljeno v Partizanskih pesmih, 1943, str. 34, nato še v Pesmih za mladenke, aprila 1944. Širilo se je tudi

s prepisovanjem, o čemer pričajo trije zapisi, ki jih hrani Dolenjski muzej v Novem mestu. Napev sta priredila Rado Simoniti in Ciril Cvetko.

Drobno knjižico, kamor je avtor I. 1944 zapisal svoja besedila, hrani njegova žena, ki jo je dobila v dar po partizanski poroki.

ŠM 688, A, B, a, b;
Šk 150, b.

Oj, ti Ivan, kam pa greš
iz Ljubljane?

- Narod v krvi kliče me
v partizane! -

Mar boš pustil ljubico
svojo samo,
mar boš pustil domek svoj,
sivo mamo?

- Puško ljubico odslej
v pesti stiskam,
ko svoboda bo, domov
spet privriskam. -

Kaj bi hodil, čakaj, da
drugi bodo
se borili, priborili
nam svobodo!

- Ko bi fantje vsi bili
take šleve,
narod bi iztrebili
kakor pleve!

Jaz sem v hostah partizan,
proč krivica,
v boj, da pravda obvelja
in resnica! -

V mraku gozda

Mitja Ribičič-Ciril,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v začetku l. 1943 na melodijo francoske popevke Marilou, Marilou, ki jo je pogosto prepeval ali mrmral Ribičičev tovariš, komandant Kamniško-savinjskega odreda Alojz Kolman-Marok. Popevka, ki jo je Marok spoznal še kot predvojni delavec in mornar, je pravzaprav napolitanska Appuntamento a Capri, od zavezniških letalcev pa je k nam pridrila tudi z angleškim besedilom The Isle of Capri. Ribičiča je pritegnila melodija, ker je imel ob njej občutek, da je »ujela ritem in oložno izročilo stare ljudske pesmi«, z besedilom pa je »poskušal zadeti partizanski način življenja s petjem ob tabornem ognju«. Septembra 1943 sta Kajuh in Bor za miting na Goričicah pripisala udarno četrto kitico: Dajte, junaki, prodrite. Čeprav se je besedila docela prijel, je v večini danes ohranjenih zapisov (največ jih je s Primorske) ni najti, največ preoblikovanj pa je doživela druga kitica. Avtorjev prepis izvirnika v drobni knjižici hrani njegova žena, ki jo je dobila po partizanski poroki z avtorjem. Va 122, Ca 181, var. Bo 81, Lo 293, Sc 87.

V mraku gozda ob tabornem ognju
pesem tiho junaki pojo
o trpljenju slovenskega ljudstva,
ki bori se za svojo svobodo.

Pesem njih je odraz hrepenenja,
da svoboda zasije nam spet,
ko nas vrže spet reka življenja
boreče z vali na ta zeleni breg.

In spoznalo je delovno ljudstvo,
da pod Nemci naš narod trpi,
partizan,
partizan,
kdaj bo narod slovenski maščevan?

Spomini

Mitja Ribičič-Ciril, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo poleti
1944 na Koroškem po
nekem starem ljudskem
napevu in deloma tudi
staremu besedilu, ki so ga
peli borci Kamniškega
bataljona. Napev je
priredil Ciril Cvetko.
Rokopisni zapis v knjižici
pesmi hrani avtorjeva
žena.
SM 407.

Lepi stari so spomini,
bela hišica v dolini,
zdaj je dom požgan,
prazen, razdejan,
jaz pa slovenski partizan.

Oča polja so orali,
zemlji vse življenje dali,
v špital odgnan
bil je neki dan,
od bel'ga Judeža izdan.

Hišo našo so požgali,
mamico na tuje gnali,
pet sirot otrok,
čuješ glasen jok,
oj kje, oj kje si, dobri bog?

Ob kol dekle so privezali,
v bela lica ji pljuvali,
ko je padel strel,
glasno sem zaklel,
potem v slovensko vojsko šel.

Vseh zločinov žive priče
v bojih gonimo hudiče,
kmečka trda pest
ti izpraša vest
na rdečem trgu naših mest.

9. Počiva jezera

Počiva jezera v tihoti
in listje pahlje mi šumi,
ot jezera v moji noči
mlad partizan molči stoji

Ka pravi mlade partizane
mlade deklet mirno spi
in sanja o junaku vojnem,
ki za svobodo se bori.

Abjuro deklara je dala,
da bo ischala tisti dan,
ko bo svoboda sanjala,
ko se bo smil partizan.

Partizan prišegje mogoče,
da se bo boje boje boje,
da prej ko mine eno leto,
bo narod svoj osvobodil.

Ko dingo leto boje mine
prejme ljube prišegje,
da ji v boji ml. planine
prebije hropla in srce.

Počiva jezero

Mitja Ribičič-Ciril, (glej
spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1943
po kapitulaciji Italije in
pred ustanovitvijo
Šlandrove brigade na
Moravškem. Spodbuda
zanj je bila pesem, ki jo je
pela partizanka Jana,
kontrafaktura nemške
ponarodele pesmi Still ruht
der See. Nemci so jo po
radiu in šolah na
Štajerskem vsiljevali
v svojem jeziku, znana pa
je bila tudi kot nemška
delavska pesem,
objavljena v mednarodni
esperantski pesmarici
Proletaria cantaro.
Ribičič je melodijo
občutil kot tipično
ljudsko žalostno in
muzikologi menijo, da je
njen izvor v alpskem
ljudskem napevu.
Samo besedilo med vojno
ni bilo objavljeno, čeprav
je bila to ena najbolj
priljubljenih petih
partizanskih pesmi. Širila
se je s petjem in
prepisovanjem po vsem
slovenskem ozemlju,
zanimivi so zlasti zapisi
z obrobja: narečna
varijanta iz Gornjega
Senika v Porabju, kamor
so jo zanesli prekmurski
partizani, rokopis iz zvezka
neznaneга zapisovalca
s Tolminskega (hrani arhiv
IZDG, 565/VIII) in
zapisovalca z Bovškega
(Muzej za Tolminsko,
mapa 701) in tipkopis
Stanka Valesa, nastal
v sovjetskem mestu Tula
spomladi 1945.
Pričujoče besedilo, ki se
od navedenih variant
precej razlikuje, je avtor
zapisal l. 1944 v knjižico
pesmi in jo podaril ženi.
SM 753, var. 752 A, B, C,
C, Sc 85, Pr 94, Šk 168,
Ca 174, Mu 9-10, Va 57.

Besedilo Mitje Ribičiča-Cirila
najdemo zapisano
v šolskem zvezku za
slovenščino, kakor ga je
zapisal neznan učenec
partizanske šole na
Primorskem. Zvezek hrani
goriški muzej, brez
signature.
Vo 63-65.

Počiva jezero v tihoti
in listje rahlo mu šumi,
ob jezeru v mimi noči
mlad partizan molče stoji.

Na prsih mlad'ga partizana
mlado dekle mirno spi
in sanja o junaku svojem,
ki za svobodo se bori.

Obljubo deklica je dala,
da bo čakala tisti dan,
ko bo svoboda zasijala,
ko se bo vrnil partizan.

Partizan priseže sveto,
da se hrabro bo boril,
da prej ko mine eno leto,
bo narod svoj osvobodil.

Ko drugo leto borbe mine,
prejme ljuba pisemce,
da je v boju vrh planine
prebila kroglja mu srce.

Pikapolonca

Mitja Ribičič-Ciril, [glej spredaj]:

Besedilo je nastalo za novo leto 1942/43 v Moravški dolini, v bunkerju partijske tehnike, ki je bil v senu zaloške graščine. Predloga zanj je sloveča pesem mehiške revolucije la cucaracha, ki so jo k nam zanesli španski borci in se je pela v izvirniku, objavljenem v Partizanskih pesmih, 1943, in v prevodu. Ribičič si je namesto pesmi o dekletu, ki živi v borni bojitvi in so njeno edino bogastvo lepe oči, zamislil pikapolonco kot »nekak simbol sreče, ki naj spremlja borce in pomaga premagati strahote vojnega uničevanja in smrti«. Živahno in vedro pesem so najprej peli v Kranjčevem bataljonu, ki je deloval v Zasavju, nato se je prenesla v Kamniški bataljon, v Gornjo Savinjsko dolino in na Koroško, prodrla čez Savo in se razširila po vsem slovenskem ozemlju. Oktobra 1944 jo je avtor slišal celo v Barju. Širjenjem se je besedilo precej spreminjalo, najbolj zanimivo je, da so nastala in se z objavami utrjevala nova poetična mesta in baladni sklep z motivom padlega partizana:

Pikapolonci, pikapolonci,
krila rdeča zažare,
kot zarja v sonci, kot zarja
v sonci,
ko reče ji besede te:

Tvoj dragi ima nevesto
drugo,
z njo je šel tja pred oltar,
ko so ga djali v črno
trugo,
zato ne vrne se nikdar.

(Partizanska pesmarica,
1944, str. 25)
Besedilo, ki je objavljeno
tu, je iz avtorjeve
rokopisne knjižice pesmi,
zapisane l. 1944.
SM 735, Ks 180, Sc 84,
Šk 160, Do 211.

Pikapolonca,
pikapolonca
na roko sede Ančki, glej,
da v žarkih sonca,
da v žarkih sonca
moči nabere za naprej.

Ančka šiva zvezdo rdečo
na triglavko dragega,
misli na bodočo srečo,
ko bo ljubi spet doma.

Pikapolonca,
pikapolonca
na dlani Anice, povej,
ne bo še konca,
ne bo še konca
krvavi, strašni vojni tej?

Kdaj se moj dragi s hribov vme,
srca tega gospodar,
da prežene misli črne,
me povede pred oltar?

Pikapolonca...

Dragi z drugo je nevesto
skupaj vse noči prespal,
skupaj z ljubico prezvesto
marsik'teri boj prestal.

Pikapolonca...

Ljubica je puška zvesta,
ki ga spremlja vsepovsod,
koder brani naša mesta,
čuva ves slovenski rod.

Pikapolonca...

Ko bodo strti vsi fašisti,
ko končan bo težki boj
z Judeži belogardisti,
partizan bo zopet tvoj.

Pikapolonca,
pikapolonca
to reče, krila razprostre,
nevest brez konca,
nevest brez konca
še čaka sporočil od nje.

Moj fantič

Mitja Ribičič-Ciril, (glej
spredaj).

Besedilo je nastalo v zimi
1942/43 nad Kamnikom
po ljudski Moj fantič je na
Trolsko vandral. Peli so
ga na mitingih
v »Moravški republiki«.
Rokopisni zapis v knjižici
pesmi hrani avtorjeva
žena.
SM 490.

Moj fantič je na Rusko rajžal
proti volji naroda.

Od tam mi pisemce pošilja,
da nazaj ga več ne bo.

Težko ranjen je na tujem,
sam, brez svoje ljubice.

Jaz ne maram izdajalca,
partizana vzela bom.

Za partizane so zdravila,
za izdajalce jih pa ni.

Za partizane je ljubezen,
za fašiste pa prezir.

Za partizane je svoboda,
za fašiste je pa smrt.

Trzinka

Mitja Ribičič-Ciril, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
v marcu l. 1943 po napevu
znane Trzinke. Rokopisni
zapis v knjižici pesmi hrani
avtorjeva žena.
SM 1150.

Trzinka ni zaspala,
partizane čakala.

Na oknu je slonela,
tja v planine gledala.

Tam gori se borijo
moji fantiči trije.

Moj prvi ima triglavko,
ki sem mu sešila jo.

Moj drugi zvezdo rdečo,
ki sem mu prišila jo.

Moj tretji rdečo ruto,
ki sem poklonila jo.

Moj prvi ima puško,
s puško brani narod moj.

Moj drugi ima pištolo,
izdajalce strelja z njo.

Moj tretji z mitraljezom
strelja Švabe iz zased.

Vsi trije so junaki,
naše ljudstvo ljubi jih.

Kukavica

Mitja Ribičič-Ciril, [glej
spredaj].

Besedilo je nastalo
januarja 1944 ob obletnici
smrti borcev Pohorskega
bataljona, verjetno na
melodijo neke moldavske
(morda tudi poljske)
ljudske pesmi, ki jo je med
koroške partizane prinesla
ukrajinska partizanka,
ubežnica iz nemškega
taborišča. Pesem so
zapeli, ko so na kraj, kjer
je leto prej padel Pohorski
bataljon, položili cvetje.
V zadnjo kitico besedila je
avtor vpletel tudi grozljivo
doživetje, ko je na poti
s Koroške naletel na tleče
pogorišče. Nemci so
v ogenj vrgli kmečko
družino in partizanske
kurirje, ki so imeli pri
kmetiji svojo javko.
Besedilo Kukavice je avtor
zapisal v drobno knjižico
pesmi in jo po partizanski
poroki podaril svoji ženi.
SM 391.

Kukavica v lesu
poje čez polje,
fant tvoj v bojnem plesu
smrtno ranjen je.

Oj nič ne jokaj se, deklíč moj,
ponosno vzdigni glavo, en-dva,
za svobodo padel je fantič tvoj,
ponosno vzdigni glavo, en-dva!

Kukavici mali
glas gre čez goró,
ob kol so privezali
tvojo deklico.

Oj nič ne jokaj se, fantič moj,
trdo le stisni pesti, en-dva,
za svobodo padel je deklíč tvoj,
trdo le stisni pesti, en-dva!

Kukavice v boru
mrzli glas doni,
v parku v Mariboru
sedem jih visi.

Oj nič ne jokaj se, narod moj,
ponosno vzdigni glavo, en-dva,
za svobodo tvojo so padli,
ponosno vzdigni glavo, en-dva!

Čuješ v gozdovih
Pohorja jo pet',
v snegu, ne v grobovih
trupel šestdeset.

Oj, nič ne jokaj se, narod moj,
trdo le stisni pesti, en-dva,
za svobodo tvojo so padli,
trdo le stisni pesti, en-dva!

Hiše tri požgane,
čmi Doberdob,
mrtve partizane
krije skupni grob.

Oj, nič ne jokaj se, narod moj

Ljubljana

Mitja Ribičič-Ciril, (glej
spredaj).

Besedilo je nastalo

decembra 1943

v Moravčah po manj

znani melodiji ruske pesmi

Moskva v maju.

Namenjeno je bilo za

petje na partizanskih

príreditvah. Zanimiva je

poudarjena ideja

Zedinjene Slovenije in

vizija rdečega trga sredi

njenega glavnega mesta.

Napev je zapisal in priredil

Ciril Cvetko.

Avtor je besedilo zapisal

v knjižico pesmi in jo po

partizanski poroki podaril

ženi.

SM 800.

Po razbiti domovini
hoče pleniti drhal,
nas ne plašijo zločini,
narod ves je k borbi vstal.

Teror divja,
Ljubljana vsa
kot en se združena upre.
Nikdar ne stre
fašist srce
Zedinjene Slovenije!

Le divjajte, domobrani,
v kraljici naših mest,
na rdečem trgu partizani
izprašajo vam črno vest.

Oj le hodi, garda plava,
z nemškim rabljem pod roko,
Ljubljana naša, silna, zdrava,
izvrgla vas kot pljunek bo.

Teror divja,
Ljubljana vsa
kot en se združena upre.
Nikdar ne stre
fašist srce
Zedinjene Slovenije!

Neta (Katjuša)

Mitja Ribičič-Ciril, (glej spredaj). Slovenska priredba ruske Katjuše je nastala januarja ali februarja 1944. Bolj kot Ribičičevo besedilo s primorsko motiviko in Sočo kot simbolom slovenstva se je med partizani uveljavil Klopčičev prevod Katjuše z začetnim verzom Zacvetele jablane in hruške. Avtor je besedilo zapisal v knjižico pesmi marca 1944 in jo po partizanski poroki podaril ženi. SM 570.

Na visokem bregu bistre Soče
zopet bele breskve zacveto,
a pod breskvo mlado dekle vroče,
mokre očke modro vodo zro.

- Oj valovi, kam tako hitite,
kaj se vam iz gor tako mudi,
ne poznate moje misli skrite,
tam v planini moj se fant bori?

Slišali ste pesmico mogoče,
ki jo partizan v gorah je pel,
morda dal vam je pozdrave vroče,
za dekle, ki ji je srce vzel? -

Nismo čuli pesmice vesele,
nismo slišali njegov pozdrav,
tam so puške smrtno pesem pele,
fantič tvoj je ranjen obležal.

V bistri Soči spira težke rane,
nate misli hrabri partizan,
ko spet zlata nam svoboda vstane,
da se vrne k tebi tisti dan.

V črnih dneh, ko domovina

Mitja Ribičič-Ciril, (glej
spredaj).

Besedilo je nastalo aprila
1944 v partijski šoli
v Kočevju na melodijo
ruske pesmi
Komsomolskaja. Tipkopis
je avtor poslal ženi, ki ga
je vpisala v knjižico
Ribičičevih pesmi. Četrto
kitico je v dodatku
zamenjal z novim
besedilom:

A najbolj želim ti, dragi,
razodenem ti nocoj,
da se vrneš slaven
v zmaji,
ko končal boš težki boj.

Pesem so peli na mitingih.
Rokopis hrani avtorjeva
žena.

V črnih dneh, ko domovina
kliče v stiskah na pomoč,
komunistična mladina
gre na fronto vriskajoč.

V gaju v mraku mala ptica
poje pesmice lepo,
fant pa boža bela lica:
»Kaj mi poželiš v slovo?«

Je dekle dejalo vdano:
»Da ne boš nikoli strt,
če boš ranjen, lahko rano,
če boš padel, hitro smrt.

Še to srčno željo skrito
razodenem ti nocoj,
da se vrneš zmagovito,
ko končal boš težki boj.«

Žalostno je fant objel jo,
tesno stisnil na srce,
tiho je povedal željo:
»Boš pisala pisemce?«

»Kam naj pišem, saj nikoli
ne vem, kam gre tvoja pot?«
»Piši, ljuba, kamorkoli,
v tvojih mislih bom povsod.

Pošlji pismo, moja draga,
kjer se bije težki boj,
kjer bo partizanska zmaga,
tam junak bo tudi tvoj.«

Neslutene sile

Mitja Ribičič-Ciril, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo marca
1944 v partijski šoli
v Kočevju v zvezi
z natečajem za
partizansko himno, ki ga je
razpisal Slovenski
partizan. Tipkopis je avtor
poslal na agitprop pri
Glavnem štabu Slovenije,
drugega pa ženi, ki je
besedilo vpisala v knjižico
Ribičičevih pesmi.
Tipkopis, v katerem ima
besedilo naslov Himna št.
2, je Muzeju ljudske
revolucije v Ljubljani
izročil Dragotin Cvetko.
Vi 582.

Neslutene sile, ki v nedrih so spale
te zemlje trpeče, pojene s krvjo,
z meja vseh kipeče so v vojsko se zbrale,
prisegale s trdo slovensko roko.

Stoletja smo tujcu molče hlapčevali,
stoletja nas bičal je rodni tiran,
na klic domovine smo puntarji vstali,
dokler ne bo slednji sovražnik pregnan.

Včeraj na tlaki
hlapci in kmetje -
danes junaki,
delavci kmetje
v ljubljeni mladi
slovenski armadi.

V slovenski je vojski vsa nova mladina,
v naporih kali se borbeni junak,
tovarištvo, bratstvo, zavest, disciplina
in pesem ga spremlja na juriš do zmag.

Nas niso v kasarnah soldate učili,
ni v šolah vojaških bil naš komandir,
tri zime in boji so nas prekalili,
na fronti se vzdajal je naš oficir.

Včeraj s pestmi smo
narod branili;
klonili nismo,
v borbi zgradili
ljubljeno mlado
slovensko armado.

Sovraštvo so v žile nam včasih cepili,
brat bratu zavidal je čast in uspeh,
mi vojsko smo danes v ljubezni vzgojili,
v ljubezni do ljudstev zatiranih vseh.

Naš Tito je združil vse naše brigade
v vojsko mogočno, en sam silen val,
ki skupaj z valovi Rdeče armade
sovražniku nosi poslednji rafal.

Vedno je čreda
ljudstva, ki čaka
v krempljih soseda.
Danes koraka
Titova mlada
k svobodi armada.

Mi Brkini

Tone Ivančič-Kusov,
Smrekar, Orona,
40-letni kmet iz Brkinov,
pozneje partizanski
učitelj in referent za
propagando.
Besedilo je nastalo l. 1941
kot odmev na prve žrtve
ob izbruhu vojne.
S črnilom zapisani
rokopis v zvezku pesmi
hrani avtor.
Re 147.

Mi Brkini smo hrasti samosevci,
še noben vihar nas ni izruval,
narod naš je tu zakoreninjen
in stoletja še bo tu ostal.

Še ostal nam bo Snežnik na straži,
še bo Slavnik v soncu zelenel,
še Brkin oral bo svoje njive
in za plugom stopal bo vesel!

~ ~ ~

Brkinska

Tone Ivančič-Kusov,
(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
v Tatrah v Brkinih kot
odmev na prve požgane
vasi in nekaj dni pred
ustanovitvijo Brkinskega
odreda.
Pelo se je po napevu
Bratje, le k soncu, svobodi.
Rokopis, zapisan
s črnilom v zvezek pesmi,
hrani avtor, prepis pa
Goriški muzej.
Tr 69, Re 496.

Kje so pa zdaj ti Brkini,
prazne so, prazne vasi?
V borbo so šli za svobodo,
v borbo je šlo, kar živi.

Huje, Zajelšje, Pregarje,
Javorje, Gabrk, Obrov,
Tatre, Kozjane, Rjavče -
na juriš zdaj preko grobov!

Mnoge vasi so požgane,
izprana nedolžna ni kri,
bratje za nami vsi v borbo,
bratje, naprej, kdor živi!

: Smerik zavič je v meglo
moj snesilo bo
ves grob mi bo zokrilo
ne najde ga oko

Nikdo ne bo povedal
kje mati edaj haam
kje mislim draga mati
početi krepem

Oj pri di draga pri di
na grob poklekni mi
moj roke ga roni
iz hujših oči

Le to povij mi draga
če prost edaj moj ji rod
če zloj na svoji zemlji
ne som ji svoj grob pol.

Snežnik zaviti je v meglo

Tone Ivančič-Kusov,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
23. 11. 1943 na
položaju v Brkinih
v noči po tem, ko se je
partizanom posrečilo
prebiti skozi nemški
obroč.
Rokopis, zapisan
s črnilom v zvezek pesmi,
hrani avtor. V Goriškem
muzeju, arhiv NOB 96, pa
hranijo za kitico krajšo
varianto, v kateri se avtor
namesto na mater
obrača na svojo drago.
Re 493, var. Tr 231.

Snežnik zaviti je v meglo,
nocoj snežilo bo,
ves grob mi bo zakrilo,
ne najde ga oko.

Nihče ne bo povedal,
kje mrtev zdaj ležim,
kje čakam, mati, nate,
po tebi hrepenim.

Le pridi, mati, pridi,
na grob poklekni mi,
naj solza ga orosi
iz ljubljenih oči.

Le to povej mi, mati,
če prost je zdaj naš rod
in če na svoji zemlji
je on sedaj gospod.

Le to povej mi, mati,
pa zopet bom zaspal
in gozd bo tiho, tiho
nad mano šepetal.

Mrtvemu bratu

Tone Ivančič-Kusov,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
v času avtorjevega
učiteljevanja v letih
1943-1945 v Brkinih
na prošnjo učenke
Angele, ki se je želela
z recitacijo na mitingu
spomniti svojega nedavno
padlega brata. »Dan za
dnem jo je recitirala in
vedno znova ponavljala.
Prišel je dan mitinga,
ki ga je toliko pričakovala,
da bi recitirala svojo pesem
in stopila na oder.

Ko je prišla na vrsto,
se je ozrla po ljudeh,
se priklonila in začela:
Mrtvemu bratu.

Da bi jaz znala za smreke
visoke, tam, kjer moj
brat... Spustila

se je v krčevit jok in njeno
drobno telesce se je
zvijalo kot v bolečinah.

Ljudje so godrnjali proti
meni: 'Kaj bi pošiljali
tako cmeravko na oder!'

Jaz sem molčal, ker sem
vedel za njeno bolečino.«

Izvirni rokopis, zapisan
s črnilom v zvezek pesmi,
hrani avtor.

Re 145.

Da bi jaz znala za smreke visoke,
tam, kjer moj bratec leži pokopan,
bi prebrodila vodo široko,
šla bi čez polje, čez griče in plan.

Rož bi mu nesla belih, rdečih,
še bi nabrala med žitom plavic,
tisoč pozdravov bi nesla gorečih
od ateka, mame, od bratov, sestic.

Bi mu povedala, mi smo svobodni,
zdaj gospodarji smo svoje zemlje,
s krvjo si jo škropil, bratec moj rodni,
to zdaj tolaži moje srce.

Podbeške žrtve

Tone Ivančič-Kusov,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo na pokopališču v Hrušici maja 1944, ko so Nemci požgali vas Podbeže, ljudi zapirli v skedenj ter jim s strojničnimi rafali pokosili noge, da so živi zgoreli. Rokopis hrani avtorjeva sestra. Če 17.

Štiriindvajset jih je bilo.

Zdaj ni jih več.

Na vse, kar se je zgodilo, ostal je le spomin boleč.

Zasut je grob,

le mrtvi v njem ne spijo

in vsako noč opolnoči

nazaj domu hitijo.

Na mesto tja, kjer so prelili kri,

kjer živi so zgoreli,

med plameni in krvjo

za večno onemeli.

Kaj praviš ti, nemška mati,

kako gledaš ti na ta zločin,

ta pokol nedolžnih žrtev,

ki ga je zagrešil tvoj sin?

V Tomingjind

Mrtvaški molk je vse poročal.
Le črne kače mi grobijo silekajo
ke se pred mano umikajo
in mihi zidovje gre njihova prot ...

Vse tu he je - človeka mi nitejir
nikoko sploja se ne vrača
ke blizu se rivi.

Tominge so vse ene razročene
pikica se bra in nima bolečina

Tone Kusor

To imam napisat v avgustu 1974, ko sem bil stari
74 priležna res.

Vseh mrtvih dan

Tone Ivančič-Kusov,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo 2. novembra 1944 v Brkinih na avtorjev rojstni dan v spomin Antonu Markežiču. Ivančič poroča: »Vseh mrtvih dan sem napisal v spomin Antona Markežiča iz Oprtlja v Istri, ki je padel namesto mene v borbi pod Snežnikom. Jaz sem imel polomljeno orožje in je zato on stopil na moje mesto med dvema skalama in tam obležal pod sovražnikovim rafalom. Zato sem mu to pesem napisal v spomin...« S črnilom zapisani rokopis hrani avtor. Re 146.

Vseh mrtvih dan...

Zdaj na grobove svojih vsi hitijo,
v naročju je cvetje vsem
in žalostni molčijo.

Le k meni nikogar ni,
samo burja tuli svojo večno pesem
in gozd šumi...

Imel sem staro mater,
bog ve, če še živi;
da zna, kje jaz ležim,
kje moje so kosti,

bi prišla peš sem pod Snežnik,
čez Kras in gozd teman
in k meni pokleknila bi:
»Moj sinko, partizan,

tu med skalovjem ti ležiš,
zato nikdo ni znal
povedati, kje padel si
in kje si pokopan.«

In solze bi rosile me
kot rosa v teh nočeh
in bi ne posušile se
ji v žalostnih očeh...

V Tominjah

Tone Ivančič-Kusov,

43-letni kmet, politični komisar Brkinskega odreda. Besedilo je nastalo avgusta 1944, ko je šel avtor skozi požgano vas Tominje. Rokopis, zapisan s svinčnikom, hrani avtorjeva sestra. Če 16.

Mrtvaški molk je vsepovsod,
le črne kače na groblji sikajo,
ko se pred mano umikajo,
in med zidovje gre njihova pot...

Vse tiho je - človeka ni nikjer,
nikdo s polja se ne vrača,
ko bliža se večer.
Tominje so vse ena razvalina,
pekoča solza in nema bolečina.

Trije gremo

Rudi Robič, 21-letni delavec na železnici, aktivist OF, borec - mitraljezec v Cankarjevi brigadi. Besedilo je nastalo konec l. 1944 pri Žužemberku, ko je avtor spremljal krsto padlega tovariša. Tipkopisni zapis hrani avtor. Besedilo je uvrščeno tudi v avtorjevo povojno zbirko Prgišče pesmi, 1978, str. 13. Sk 167.

Počasi se premikajo
sani navzgor, naprej
in sneg začel polzeti je
iz rogovil in vej.

Trije gremo za krsto v breg,
ki na saneh leži,
trije gremo tja za sledjo,
sledjo temne krvi.

- »Pozdravite očeta mi!«
si tiho rekel nam,
ko ti sovrag zarisal je
v telo pet smrtnih ran.

Jesen 1944

Rudi Robič, (glej spredaj). Besedilo iz l. 1944 je avtor objavil po vojni v pesniški zbirki Prgišče pesmi, Ljubljana 1978.

Še po polzelenih listih
dež jesenski prasketa,
prav boječe se snežinka
mi v naročje prismehlja.

Kje si dekle, daj, da čujem,
kako bije ti srce...!
Pod nogami mi otožno
vlažni listi zašume.

In tako počasi hodim
čez orehov drevored,
v blatu se jesenskem vidi
težkih čevljev črna sled.

Ožgane deske

Rudi Robič, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo l. 1944
na Dolenjskem. Tipkopični
zapis hrani avtor.
Sc/D R 20.

V grapi listje z vetrom se prepira,
plašno vrani pred nočjo lete...
v ruševinah pogorele hiše
gnusne skrivajo podgane se...

Na ožgane deske monotono
težke kaplje padajo dežja,
na zverženem drevesu vrana
zibljeta se, čmosiva, dva...

Tu vse cvete

Rudi Robič, (glej spredaj).
Besedilo iz l. 1944.
Tipkopični zapis hrani
avtor.
Šk 250.

Tu vse cvete,
dekle, dekle,
al' tudi tam
doma cvete...?
So rožice
še tak' lepé,
veš, kakor so,
veš, tam bile
za leščevjem,
sred mehkih trav,
sred pisanih
srčnih planjav...?

Dekle, dekle,
tu vse cvete;
se spomniš li
ti kdaj na me,
se spomniš še...?

Nič več se ne
spominja te;
vetrovi mi
tak' govore
vsak dan, vsak dan...
Ti ljubiš jo
že leto dni
zaman, zaman...

Izdajalska raketa

Rudi Robič, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo l. 1944
pod Gorjanci, kjer se je
mudila Gubčeva brigada
po bojih z belogardisti
v Novem mestu. Avtor ga
je proti koncu vojne uvrstil
v svojo tipkopišno zbirko
V novo življenje, 1945.
Tipkopiš hrani doma.
Sc/D R 12, Šk 56.

Izdajalska je raketa
šinila prek mrež v nebo,
iz betonskih ječ boječe
šarci vztrepetali so...

Morda danes zadnjič gledam
čez te žice krasno noč;
morda bodo partizani
stisnili to noč obroč...?

Iz betonskih ječ boječe
šarci vztrepetali so...

Vihar je ponehal...

Avtor besedila je verjetno
Rudi Robič-Zlatajev,
(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
spomladi l. 1944 ali 1945.
Rokopisni zapis
neznane zapisa
nam je posredoval Rudi
Lapanja-Zlatajev.
Sc/D R 17.

Vihar je ponehal
in sneg se topi...
že trava poganja,
narava živi...

Že pesem se čuje
sred grmov in trat,
skoz drevje priplazil
se žarek je zlat...

»Svobodo prinesla
vam ta bo pomlad,«
široko zapisal
znanilec je mlad...

Brinjevke

Rudi Robič,

(glej spredaj). Besedilo je nastalo proti koncu vojne. Prevezemamo ga iz objave v Mladinski reviji, 1946, št. 5-6, str. 182. Izvirni tipkopis v avtorjevi zbirki V novo življenje, 1945, hrani avtor. Šk 87.

Kraška burja je zavila,
bôrovci se stiskajo...
tik pod njimi v gostem brinju
brinjevke se grejejo...

Mimo pridejo junaki,
na glavah so titovke...
Obiskali so vse drage,
tudi znanke brinjevke...

Zadnjič

Rudi Robič, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo jeseni 1944 v Suhi krajini. Objavljeno je po vojni v avtorjevi zbirki Prgišče pesmi, 1978, str. 19. Sc/D R 22.

Najbrž res zadnjič
zdaj listje odpada
z bukev gorjanskih
na strme poti.

Pa bo na plano
zdrvela brigada,
konec bo vojne
in konec krvi...!

Kraševci

Slavko Turk-Velimir,

25-letni kmet in mlinar.
Besedilo je nastalo l. 1935
na Krasu. Objavljeno
v tipkopisnem
partizanskem glasilu
Vestnik III. bataljona, št. 3,
10. 7. 1944. Hrani ga
IZDG, 225 III 5.
SM 77.

Mi smo Kraševci veseli,
ne bojimo se dežja,
nas nalivi ne bojo vzeli,
naša zemlja pušča vsa.

Mi smo Kraševci veseli,
suše ne bojimo se,
žita bomo že imeli
in tud' vinske kapljice.

Mi smo Kraševci veseli,
mi še burjo bomo ugnali,
nanjo bomo mline deli,
ti nam bodo moko mleli.

Mi smo Kraševci veseli,
vse v korist si obrnimo,
s kamnja bomo apno imeli,
kamen v marmor prelevimo.

Zakaj smo Kraševci veseli,
zakaj nam vsaka reč prav gre?
Zato, ker prvi smo pri deli
in zraven bistre še glave.

Spet doma

Slavko Turk-Velimir,

33-letni kmet in mlinar,
kulturni in propagandni
referent najprej
v Kosovelovi, nato
v Vojkovi brigadi.
Besedilo je nastalo 8. 9.
1943, ko je avtor po poti
skozi požgane kraške vasi
prišel na obisk v domači
kraj. Zapisano je
s črnilom v rokopisni
zvezek pesmi, ki ga hrani
avtor.
Ko 88, Pe 80.

Ko ugledal sem kamniti Kras,
z oči solze so lile
in slišal sem iz zemlje glas,
iz zemlje prošnje mile.

In videl zemljo svežo še,
ki bratje v njej so spali,
in videl hiše zgorjene,
kjer so se bojevali.

Moj borni svet, moj dragi dom,
kolko krvi si ti že stal
in jaz naprej boril se bom,
naprej, dokler boš stal.

Nad nedolžnimi

Slavko Turk-Velimir,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
spomladi 1944, ko so
Nemci požgali avtorjevo
domačo vas Komen in
odpeljali vaščane
v internacijo. Objavljeno
v glasilu Južnoprimorski
borci, ciklostirana 2.
št., 30. 4. 1944, str. 12.
S črnilom zapisani
rokopis hrani avtor.
Ko 105; Re 353.

Moj dom gori in vas gori,
do neba šviga plamen,
pogled mi tja, solze v oči,
na srce strašen kamen.

In vse ljudi odgnali so
jih Nemci v tujino,
od glada tam umirajo
pod nemško tam zverino.

Srce kako mi krvavi
od nesreče nepopisne,
več Komna ni in ni ljudi,
le groblje nepopisne.

Več ni ljudi in ni vasi
in ni poti v zažgano,
da vsaj bi shranil še kosti
v svoji vasi v jamo.

Obroč

Slavko Turk-Velimir,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo aprila 1945 v Trnovskem gozdu po siloviti nemški ofenzivi, ki je s 30 tisoč vojaki stiskala v obroč tudi Vojkovo brigado. Rešila se je po ozki strugi potoka, obraščeni z visokim robidovjem. S črnilom zapisani rokopis besedila hrani v zvezku pesmi avtor.

Ko 207, Pe 200.

Sredi Trnovskega gozda,
v neizmerni samoti,
Vojkova brigada
je padla v obroč.

Pomoč smo klicali,
le malo hrane je prišlo
z letali angleškimi
in se je stiskal obroč.

Povsod smo poizkusili
vse dneve, noči,
da bi se rešili,
prebili nemški obroč.

Več hrane ni bilo,
že brstje smo jedli,
a srce je bilo:
razbit bo obroč.

V temni polnoči
kanal vodni dobili,
v sami robidi
drseli skozi obroč.

So začele rakete,
kot mrtvi obstali,
niso nas našle rakete,
neprodimi trnje obroč.

Spet bolj tiho drseli
pod mrtvo robido,
do jutra drseli
in prebit bil obroč.

Zdaj smo na meji,
smo vrata zaprli,
več Nemcem ni moči
domov. Je obroč!

Spomini, doživetje

Slavko Turk-Velimir,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1944

na Primorskem. Rokopis,

zapisan s črnilom

v zvezek pesmi, hrani

avtor,

Pe 248.

Tu niso pesmi,
je le zgodovina;
ker so časi resni,
si želim spomina.

Iz glave se pozabi,
če pa se zapiše,
večno je v glavi,
kadar kaj želi se.

Pišem, kar zgodi se
v vojni in v miru;
naj že kar zgodi se
v ljubezni al' prepiru.

Kar želim spominov,
v zvezek le pogledam:
od vseh zlatih časov
in pa od pelinov.

Pišem in bom pisal
ta svitek iz veselja,
vse dokler bom živel
stvarnosti in želji.

Streā u maeon'
jor lyeim le somoto
Iye ptičhi' riryo le
Korow le hrowto
Tom mije jor ce

I ptičhi' jor mije jor
In leym u muki moki
Tu va jor jor jor jor
riri'ce rojik' gloh

Tu krike u mije
Pote u tuij' mije
če Doy tu le hrow
In jor u ptičhi' riri'

Tu hrow jor riri'
Kec u mije mije mije
Ile tom u dierjor mije
Le mije jor mije

Sreča v naravi

Slavko Turk-Velimir,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo maja
1944 na Krasu. Dva izvirna
rokopisa hrani avtor
v zvezku pesmi. Eden ima
naslov Mir vojna.
Pe 52, var. Ko 96.

Jaz ljubim le samoto,
kjer ptički žvrgole,
narave le krasoto -
tam moje je srce.

S ptički pesmi pojem
in legam v mehki mah,
tu vse je prav po mojem:
živin'ca zajček plah.

Tu krika se ne čuje,
postave tukaj ni,
le Bog tule kraljuje
in jaz in ptički vsi.

Tu hočem jaz živeti,
več v svet ne grem nikdar,
ker tam v divjem sveti
le vojna je vsekdar.

Komisar

Vinko Šumrada-Radoš

Ivanov, 26-29-letni
trgovski pomočnik, l.
1942 v rajonskem odboru
OF Loške doline,
polikomisar 2. bataljona
Serčerjeve brigade,
Vojkove brigade, vodja
kadrovskega oddelka
IX. korpusa, l. 1945
politikomisar ilegalne
komande mesta Trst.
Besedilo je nastalo
decembra 1942 na
Mokrcu. Tipkopis hrani
avtor. Daljšo varianto, ki
poimensko našteva
sobotce, njihove
značajske poteze in kraj,
od koder so doma, je
pripravil za pesniško
zbirko Ulaka 1972.
Ko 60, SM 42, var. RI 42.

Kadar se naš bataljon postroji,
preden na akcijo z Mokrcra gre,
zbor partizanov oko preleti
in mi tesnoba vznemiri srce.

Svoje tovariše zrem komisar,
od borca do borca ugiba pogled,
komu nocoj prizanese vihar,
kdo bo v spopadu omahnil zadet?

Božam obrazov živ krog naokrog,
fante postavne, plečate može,
vmes nekateri še skoraj otrok
prišel iz šole je k nam v gore.

Vidim v srca jim, kjer skrb pritajena
želje po ljubih domačih budi,
kje mati je mila, ljubica, žena,
ali še sinko v zibeli leži,

ali ognjišče je grom razdejal,
kod si predragi iščejo kruha,
kdo bo sirotam na tujem postlal,
roka sovražna je kruta in gluha.

Vojna sovražna za čustva ne zna,
med vojno in čustvi sožitja pač ni,
vojna ne meni za stiske srca,
vojna le rani, ubija ljudi.

Tovarišev zbor motrim komisar.
Koga bo vrgel ognjeni vihar,
kje zazijala bo nova vrzel,
ko ob vrnitvi bom fante preštel?
Morda, o morda pa jutri ta čas
na zboru večernem bom manjkal le jaz!

Veseli partizan

Vinko Šumrada-Radoš

Ivanov, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo junija 1942 v Podgori in je priredba ponarodele Gregorčičeve pesmi Veseli pastir. Objavljeno v zbirki Partizanske pesmi, izdal RO OF za Loško dolino, 1942. Peto se je po napevu ponarodele Gregorčičeve pesmi, ki ga je priredil R. Simoniti. Rokopis besedila hrani avtor. Ta priredba je med ljudmi živela tudi še po vojni. L. 1977 jo je posnel in zapisal Valens Vodusek v Vrhpolju, kjer so mu jo zapeli Janko in Lado Podbevšek, Ana Zupančič in Marija Močnik. SM 524, var. 524 a, RI 161, Va 36, Sc D 341.

Nabasano puško v roki,
pištolo in bombe za pas,
partizan v planini visoki
na boj sem pripravljen vsak čas.

Saj tukaj na sončni višavi
svoboden sem sam gospodar
in snujem po pameti zdravi
fašistom udar na udar.

Tu gori svoboda se snuje,
vesel grem s pohoda v pohod,
tu gori fašist ne ukazuje,
naj večno poslušen bom rob!

Naj drugi uklanjajo glave,
v službi fašizma ječe,
zvesto se oklepam zastave,
ki simbol ji svoboda je.

S tovariši hrabro bom vztrajal,
za dom se boril bom srčno,
fašistom udarce zadajal,
dokler ne puste nam zemljo,

ki davno naš rod je hranila,
ki danes že naša je last,
ki hraber je narod vzgojila,
da nosi fašizmu propast.

Nikdar partizansko zastavo
za sužnje življenje ne dam,
in rajši kot uklonil bi glavo,
življenje za svobodo dam.

u Iz dnu potloga.

○

I looter
delina.

Go restah vorte touker kannjino.
tapt toornut munt, odner kaskakor
mukih mi dirjil. Beutont vjaker
neal naimi, v mrim. apat onjono.

Ye ven v delim. pr dušcu kiker.
otula, ki to ubili jim nula
pošja plameu domotijo kinko,
katerpe. na vori odvali. tr korvite.

Čer vor delinc. kauer Sr. podled
mri, porod e tmat in rodgjeuje.
Gonjeus pubez. nemontr paje
hor agardit se je, mistred. ded.

v potetno moč ven slovenstah kuo.
vnanokup realive vry doren tird
kub ola ves met je. in krojo delit.
Nekje v deljam. laji mtegie.

Iz dni pokola

Vinko Šumrada-Radoš,

(glej spredaj).

Besedilo s podnaslovom

Laška dolina je nastalo

septembra 1942

v Cobraskih šumah.

Prvotni zapis je avtorju

dvakrat propadel, zato ga

je po spominu spet zapisal

v zvezek pesmi I. 1944.

Rokopis hrani avtor.

RI 102.

Po cestah vrste tankov, kamionov,
topot tovornih mul, odmev korakov
mrkih in divjih Benitovih vojakov,
nad nami v višini ropot avionov.

Iz vasi v dolini pridušeni kriki
otrok, ki so ubili jim očeta,
požira plamen domačijo kmeta,
ki so na vrvi odvedli ga krvniki.

Čez vso dolino, kamor ti pogled
seže, povsod le smrt in razdejanje.
Ognjeni zubelj nenasitno žanje,
kar zgradil oče je, pristradal ded.

V poletno noč vasi slovenskih kres
vsenaokrog razliva svoj krvavi svit,
kot da ves svet je s krvjo oblit.
Nekje v daljavi laja mitraljez.

Ob svitu smo pregledali vasico

Vinko Šumrada-Radoš,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v letih

1941-1945. Sodi v

ciklus treh sonetov

z naslovom

Brinjeva draga.

Tipkopis hrani avtor.

RI (D).

Ob svitu smo pregledali vasico,
bila je brez ljudi in brez živali,
še psi so se že davno razbežali.
Počasi doumeli smo resnico:

tu klavci so slavili veselico.
Po njivah domačini so ostali,
in kjer so padli, tam so obležali
in nemo razodevali krivico.

Kot bi se smrti rogal sam hudič,
še v krušni peči ležal je mrlič,
petnajst morda jih je imel fantič.

A ko nagnili smo se nad vodnjak,
zabuhlo truplo plavalo je vznak,
navzgor do sonca je srepel mrtvak.

Lojtrski vozovi

Vinko Šumrada-Radoš

Ivanov, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo kot
spomin na množično
streljanje talcev na Ulaki.

Tipkopis pesmi hrani

avtor.

Ko 154.

Pobitih talcev snope nametane
popoldan z Ulake so pripeljali.
Skoz lojtnice udje so mahali,
med sunki voz so krvavele rane,
za kapljo kaplja na cestišče kane.

Pred britofom vozovi so obstali.
V bridkosti žene in otroci mali
zaman iskali so obraze znane,
obličja talcev - s krogلامي prebita,
znakazila so puškina kopita.

Dve starki milovali sta mrliča:
»Joj, moj France!« »No, no, si se zmotila,
to je moj Janez, sam bog mi je priča,
še včeraj sem to krpo mu prišila!«

Kapetan Korich

Vinko Šumrada-Radoš Ivanov, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo
oktobra 1942 v toški dolini
po ustreljivi trinajstih talcev
iz vasi Pudob.
Tipkopis besedila hrani
avtor.
Ko 24-25.

Čez noč razpadla stara je država,
dolino so zasedli Italijani,
stotnija se na Pudobu nastani,
kapetan Korich bil je njena glava.

Prijateljsko po vasi se razgleda,
zvečer gre v krčmo, kjer sede vaščani,
za vino dá in z njimi se seznanj
in kmalu živo stekla je beseda.

Pogosto pozno v noč so posedeli,
dogodke na bojiščih živo mleli,
zaključek pa je vedno bil enak:

izgubil vojno nemški bo vojak.
Zaupali so kmetje in verjeli,
da je kapetan Korich poštenjak.

*

Pozimi se je vojska premaknila
in z njo tudi Korich je odšel,
ko vstaje val je Notranjsko zajel,
se je med hajko četa povrnila.

Zdaj to, zdaj ono vas je obkolila
in vsako plamen je in jok odel,
za tropom trop na Úlako je spel,
svojat tam vsak dan talce je morila.

Kljub razdejanju, smrti na rovaš,
ko vse okrog pobijajo ljudi,
se Pudobcem ničesar ne zgodi.

Med njimi se prepričanje rodi,
da svojo gonijo kot očenaš:
»Kapetan Korich je zaščitnik naš!«

*

V gostilni na razpotju so se zbrali,
živo premlevali, kaj naj storijo,
da težko preizkušnjo preživijo.
Rešitev iz zagate so iskali,

naj Korichu bi dalje verovali,
njegovemu se varstvu prepustijo?
Morda je bolje, da takoj zbežijo?
Na mestu neodločno so menciali.

Med mizami se je oštir vrtel,
pogovor je ob vinu bil glasan,
vsak gost je svoje mnenje razodel.

Z vestmi, kaj misli slednji sovaščan,
zvečer je do krvnikov odhitel
krčmar Kržič, fašistični župan.

*

Terenci so poslali obvestilo,
naj Pudobci se umaknejo v goščavo,
ker nosijo naprodaj svojo glavo,
pa niso se zmenili za svarilo.

Ko se poletno jutro je zdanilo,
obiskal jih je Korich in zabavo
kot vsak dan si je poželel krvavo,
nekdanje znanstvo nič ga ni ganilo.

Hinavsko je može na vasi zbral,
prijazno se z vsemi rokoval,
kako bi med prijatelji drugače,
da z njimi menil se je po domače.

Vojaki obkolili so dvorišče,
trinajst jih Korich pošlje na morišče.

Bela vrana

Vinko Šumrada-Radoš,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
oktobra 1942 v Loški
dolini. Tipkopolis hrani
avtor. RI 80.

Na zimo, prvo vojno leto,
občinski kapo Pascolo, fašist,
kar nepovabljen pride na obisk.
Z »eja, eja!« dvignjeno roko
po laško me najprej pozdravi,
nato pa še po naše? »Dober dan.«
(Poprej je po Primorskem onegavil,
zatorej je slovensko dobro znal.)
Nekoliko v zadregi pomenca:
»Veste, z vami bi se pogovoril
o neki sila važni stvari!«

Pa menda ni izvohal ta črnuh,
da v hribe vozi moka se za kruh,
ki Lahi so na karte jo poslali?

»Vestè,« potihó na uho mi pravi,
»dobil sem nenavadno pismo,
da v Iga vasi proti nam rovari
pet, šest ljudi. Nekak OF odbor
baje na skrivoma so osnovali.
Vestè, če bi se ovaduh podpisal,
zanesenjake bi skrivaj posvaril,
potem šele opravi preiskavo.
Kjer ni dokazov, tudi ni krivice,
zato pisuna bi v keho dal.
Prijava brez podpisa - kaj bi z njo?
A fante vendarle opozorite!«
Na hitro mi našteje pet imen.

»Kaj mislite!« ogorčen sem vzkipeł,
»O vsem tem nič, prav nič ne vem
in tudi nočem nič imeti s tem!«

»No, no, pozabiva, kar sem dejal.
Nov kapo jutri mi v zameno pride,
ta bi drugače gledal na to reč,
a meni bi bilo za fanti žal.«
Zmečka prijavo in jo vrže v peč,
prijazno poslovi se in odide.

Kot mi je svetoval, sem storil
in Igavce na skrivaj opozoril.

Pozneje sem se često spraševal,
kaj v črni bratovščini je iskal,
ki bil je bela vrana med fašisti.

Pozdrav Belokranjcem

**Vinko Šumrada-Radoš
Ivanov,** [glej spredaj].

Besedilo je nastalo
30. 4. 1943 na Suhorju.
Tipkopolis pesmi hrani avtor.
Ko 84.

Ko smo za boj se odločili,
med prvimi tu pod Gorjanci
k uporabi puške ste zgrabili
vi, plemeniti Belokranjci.

S poti vas prave ni speljala
zvižaka tujcev in njih laž,
pravica vas je v punt pozvala,
ki sanjal jo je kralj Matjaž.

Med boji po vaseh in hosti
postale ste nam drage znanke,
sprejeti smo bili kot gosti
v domovih vaših, Belokranjke.

Grižljaje z nami ste delile,
še same lačne ste ostale,
trpeče ranjence bodrile,
noči in dneve žrtvovale.

Naš skupni boj rodil bo plod
stoletnih sanj, svobodo zlato;
z njo pribori vaš hrabri rod
bodočnost srečno in bogato!

Vinko Šumrada-Radoš,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo maja
1943 v Draščih v Beli
krajini pod vtisom novic, ki
so jih o Rabu dobivali
v brigado v pismih in od
redkih povratnikov.

Objavljeno je konec
I. 1943 v avtorjevi zbirki
Iz dneva v dan, ki je bila
razmnožena s pisalnim
strojem na prepognjen in
rozrezan list A 4. Rokopis
hrani avtor v zvezku
pesmi, kamor je po
spominu zapisoval
besedila, ki so mu med
vojno dvakrat propadla,
tipkopis pa arhiv IZDG,
XXIII/fasc. III,
SM 98, St 149.

Otok Rab, otok Rab,
nekdaj si bil letovišče,
kraj užitkov, zabav in naslad,
zdaj si slovensko grobišče.

Nekje v daljavi piše mati pismo:
»Sin, Bog s teboj, odpiši, ker že dolgo
glasu od tebe več prejeli nismo.
Danes sem po pošti ti poslala
cigarete, prepečenec, dve klobasi,
ko prejmeš pismo, se takoj oglasi,
da ne bom v skrbi zate vpraševala.«
Ne skrbi, mati. Jutri pismo belo
prejela boš, papir v njem nov in čist
prinaša ti novico neveselo -
sinov mrliški list.

Otok Rab, otok Rab,
nekdaj si bil letovišče,
kraj užitkov, zabav in naslad,
zdaj si slovensko grobišče.

Otok Rab, otok Rab,
barake, lesene barake,
straža mrkih jeklenih čelad
čuva žive okostnjake.

Čez morje otožen jetnik se ozira:
»Tam daleč so, daleč gore Velebita,
za njimi svoboda, za njimi je Lika.
Zadavil bi stražo in žična ovira
mi ne bi k bratom zaprla poti,
a morje široko tja pot mi zapira,
močnejše je morje od mojih moči.«
Na gore svobodne solznih oči
izstradan jetnik se ozira.

Otok Rab, otok Rab,
barake, lesene barake,
straža mrkih jeklenih čelad
čuva žive okostnjake.

Otok Rab, otok Rab,
kraj smrti, gladu in trpljenja,
koliko mladih uničil si nad,
tiha zatrl hrepenjenja.

Doma nevesta čaka, obupuje,
kdaj ženin vrne se, nestrpno pričakuje:
»Dragi, vse čaka na poroko kot takrat,
ko iz mojih rok so te iztrgali in odpeljali,
izropali ti dom in ga do tal požgali.
Ko vidim pogorišče, zaplakam vsakikrat.
Pridi dragi, šla bova pred oltar,
še vedno sem le tvoja, za druge mi ni mar.«
Ne jokaj, dekle, ker nazaj
se vmil več ne bo tvoj ljubi,
na Rabu v bolnici ga zdaj
nevesta druga bela snubi.

Otok Rab, otok Rab,
kraj smrti, gladu in trpljenja,
koliko mladih uničil si nad,
tiha zatrl hrepenjenja.

Otok Rab, otok Rab,
kdaj videl obraze bom znane
naših družin - naš najdražji zaklad -
ob skupnem ognjišču spet zbrane?

Skozi špranje barak sili veter, mraz.
Troje otrok sestradanih, od mraza drhtečih,
zaupno obrača k materi svoj upadli obraz:
»Mama, lačni smo, zebe nas, poglej,
zakaj smo tu, kdaj gremo domov,
kje je očka, mama, povej!«
»Ker je očka ljubil mene, vas in vso našo zemljo,
je šel v partizane, da bori se za njo!
O, očka ve za nas!

Tisoči, ki so z njim, bodo maščevali
naše trpljenje in skoraj pride čas,
ko se vmil bom spet nazaj
v nove čase našega rodu,
k očku v ljubi domači kraj.«

Otok Rab, otok Rab,
kdaj videl obraze bom znane
naših družin - naš najdražji zaklad -
ob skupnem ognjišču spet zbrane.

Otok Rab, otok Rab,
odprl svoje si žrelo
in kakor ogromen brezmejen prepad
pogoltnil življenj tisočero.

Dokler bo živel slovenski narod,
z grozo izgovarjal bo tvoje ime,
preklinjal bo tujca in plačancev zarod,
ki so povzročili to strašno gorje.
Še pozni rodovi bodo poznali
križev lesenih brezmejne vrste,
žrtev nedolžnih se spominjali,
Krf naš slovenski, dobil boš ime.

Otok Rab, otok Rab,
odprl svoje si žrelo
in kakor ogromen brezmejen prepad
pogoltnil življenj tisočero.

Nageljni

Vinko Šumrada-Radoš Ivanov, (glej spredaj).

Eno od variant besedila je avtor zapisal 24. VII. 1944 na Lokvah s črnilom v rokopisni zvezek pesmi. Ker so mu originalni zapisi dvakrat propadli, jih je po spominu ponovno zapisal, kasneje pa še večkrat predeloval.

Rokopisno varianto in tipkopolis pričujočega besedila hrani avtor.
Ko 112; var. RI 69.

Nageljni, nageljni,
nageljni rdeči,
krvavi slapovi
po belih zidovih.
Omamno vonjavo
so širili v mraku,
pod okno vabili
na vsakem koraku.

Nageljni, nageljni,
za njimi med cvetjem
me čaka dekle.
Prsi kipeče
in mehke roke,
oči topli soj
in vonj zlatih las,
njen nežni obraz
in večerni pokoj,
vse vabi nocoj.
Med nageljne rdeče
sklonila se je
in ustne drhteče
ponudila je.
Poljubljal goreče
sem nagelj največji,
nje usta medena
in sanjal o sreči,
ko moja bo žena.

Up neugnan
srce mi prevzame,
kdaj sen, partizan,
resničen postane?
Dočakal boš zmago,
svobodo in mir,
zaplesal s predrago
svoj svatbeni pir?
Vojna je vojna,
nikoli ne ve se,
kaj jutro prinese.

Prišli so tuleči
divji volkovi,
domove požgali,
oskrunili cvetje;
ljudi kot živino
v Dachau pregnali.
Tam ljubica moja
oropana cvetja
in moje ljubezni
osamljena mre.

Nageljni rdeči
ugasli in veli
visijo navzdol.
Sladke vonjave
in nade sanjave
je veter med dimom
raznesel čez dol.

Na ruševinah
požgane vasice
pognale koprive
so ostro skeleče.
Na razvalinah
moje ljubezni
le sila spomina
uničene sreče
in želje srca,
da kruta tujina,
to brezno brez dna,
mi vrne kdaj spet
moj nageljnov cvet.

Stari Kraševci

Vinko Šumrada-Radoš

Ivanov, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo julija
1944 ob spoznavanju
kraških ljudi, ki so
partizanom radi nudili
gostoljubje. Tipkopis
besedila hrani avtor.
Ko 206.

Srečal nas je v gmajni, na svoj dom povabil
in poln vrč terana je pred nas postavil;
žejni res bili smo, nismo se branili,
srknili iz čaše, se pogovorili.

Že o partizanih spleta se beseda,
kraško nam srce razkrije sivi deda,
ves raznežen je, čeravno kraška grča,
govori počasi in nataka z vrča:

»Rad imam to zemljo, saj iz nje sem rasel,
shodil sem na njej in že sem krave pasel,
z žulji sem premeril križno to planjavo
in zalil z znojem suho goličavo.

Rod moj korenini v Kras že tisočletje,
sinom korenine vcepijo očetje,
za svoj vrč terana, sonca in ograde
mladi kmečki fantje so odšli v brigade.

Lažje kraški kamen se iz tal izruje
kakor kraški človek, ki voljno kljubuje,
tu, na svoji zemlji, mi stojimo vztrajno
kot devinska skala trdno, neomajno!«

Sedeminštirideset

Vinko Šumrada-Radoš

Ivanov, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo 28.

januarja 1944 v Zakrižu,

dan potem, ko je nemški

lovski planinski bataljon

Heine pobil

sedeminštirideset

udeležencev partijske šole

v Cerknem. Objavljeno

v več partizanskih

glasilih, najprej v glasilu

Slovenke pod

Karavankami, št. 4, 23. 3.

1944, str. 3. Rokopis,

zapisan v zvezek pesmi,

hrani avtor.

RI 124, CT 195, Lo 200,

201, Ce D 100, var.

RI 124 A, PI 268, MŠ 33.

Sedeminštirideset novih krst,
sedeminštirideset svežih grobov,
sedeminštirideset mladih ljudi zakrila je prst,
da zrasel naš dom bo lepši in nov.

Sedeminštirideset
src mater slovenskih
na Gorenjskem, Primorskem in Beneškem
je zadrhtelo v bolesi.
Sedeminštirideset
novih žrtev tolovajev besnih
v našem boju težkem
ima fašizem na vesti.

Čakala bo mati:
»Sin moj,
čemu ni od tebe več glasu?
Mogoče si se prehladil,
ko bredel si Idrijco do pasu,
in ležiš bolan pri tujih ljudeh?«
»Hčerka, sreča moja, vrni se,
težko pogrešam tvoj smeh,
ljubezen in skrb v teh samotnih dneh,
odkar si me pustila samo!«

Molk. Nikogar ni nazaj,
samo strašna vest
je prišla do njenih ušes:

Prestreljena in strta
sta padla pod streli krvnikov.
Skupni grob cerkljanskega božjega vrta
je sprejel sedeminštirideset mučnikov.

Šmarnice bele

**Vinko Šumrada-Radoš
Ivanov** (glej spredaj).

Besedilo je nastalo maja
1944 v Čepovanu.

Objavljeno je v samostojni
tipkopišni zbirki

v dvanajstih izvodih

z naslovom Trenutki

pomladi, maj 1944, str. 12.

En izvod hrani arhiv IZDG,
fasc. 295 (V-8) c: Štab

Južnoprimorskega odreda.

Rokopis v zvezku pesmi

hrani avtor.

RI 145, ZP.

Šmarnice bele
omamno dehtijo,
od šmarnic iz cerkve
dekleta hitijo.
Samotne? O, ne,
mnogi zal fant
z deklico gre.
O, sladka pomlad!

Zdravo Marijo
zvon je odzvonil,
k deklici mladi
fant se je sklonil:
»Čutiš li maj?«
Iz krasnih oči
svetli sijaj
mu vse potrdi.

Za roko prijel
jo je nežno gredoč,
v šepetu počasi
odšla sta v noč.
A kdo mi pojasni,
zakaj ju gledoč,
v srcu začutil
sem ogenj pekoč?

Velika sobota 1944.

Prvo cvetje se poraja,
sneg je vrela solnce mlado,
se pomlad gre res livado
radost nova nas navdaja.

Kos si prijetno gnezdo spoleta
tam na vrtom v kivi meji;
ščin kovček zgolj na veji:
ta najlepši čas je leta!

Vsi živimo v novi nadi;
sua polna hrepencevja
po svobodi ni pomladi.

Quia je svobode šejna,
hrepenci po kornici imagi
to nam pluća vsa tygijevja!

Radost Breuon

Velika sobota 1944

Vinko Šumrada-Radoš

Ivanov, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo na veliko soboto 4. aprila 1944 v Čepovanu. Avtor ga je zapisal Ančki Jamšek-Hojki v spominsko knjigo, ko je s položajev IX. korpusa odhajala na igralski tečaj za ljudske talente v Semiču. Kasneje je avtor sonet predelal tako, da ima varianta, ki jo hrani zapisano v zvezku pesmi, pet štirivrstičnic, naslovljena pa je Okrog velike noči. Pričujoče besedilo je iz spominske knjige Ančke Jamšek. Sc D 44, var. RI 118.

Prvo cvetje se poraja,
sneg je vzelo sonce mlado,
že pomlad gre čez livado,
radost nova nas navdaja.

Kos si pridno gnezdo spleta
tam za vrtom v živi meji,
ščinkovček žgoli na veji:
tu najlepši čas je leta!

Vsi živimo v novi nadi,
srca polna hrepenenja
po svobodi in pomladi.

Duša je svobode žejna,
hrepeni po končni zmagi,
ki nam plača vsa trpljenja!

Staro mesto

Vinko Šumrada-Radoš

Ivanov, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo v februarju 1945 v Trstu. Tipkopis hrani avtor. RI 92.

Od morja do svetega Justa
se stari del mesta razteza
in kadar v mrak se pogreza,
oživljajo ulice puste.

Prižgejo se lučke rdeče,
pod lučkami stare rufiane,
nesramne in često pijane,
vabijo k deklicam sreče.

Avanti, avanti, signori,
za petdeset lir dekle mlado
vam nudi pol ure naslado,
za tristo odhod je ob zori.

Noč za nočjo prastara obrt
prodaja vojakom usluge,
daleč so žene in druge,
jutri morda srečajo smrt.

Ilegalec

Vinko Šumrada-Radoš

Ivanov, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo septembra 1944, ko je avtor kot funkcionar komande ilegalno prebival v Trstu. Tipkopis besedila hrani avtor. Ko 236.

Uličica dei Montecchi,
tam prebivam samotar,
tam se krijem illegalec,
za dekleta ni mi mar.

Onstran ulice na oknu
skoraj slednji letni dan
snidejo se mule mlade
in čebļjajo na to stran.

Tare huda jih vročina,
ko pri oknu se hlade,
sladke radosti odkriva
njihov lahek negliže.

Julietta je vablјiva,
njeni boki prožen val,
in pogled njen iskra živa
bi lahko požar prižgal.

Ne taji nravi Brunetta,
nič ne preneveda se,
njena srajčka je razpeta,
ko nad okno skloni se.

Zlate lase je Mirjana
razpustila do pasu,
vitka vila neugnana
brez obleke in sramu.

Cilj veselim vsem dekletom
jaz na oknu vizavi,
vztrajno z gibi in pogledi
me izzivajo vse tri.

Sam ne vem, katero raje
ljubil mulo bi mladó,
bral pa sem, da zbog Dalile
Samson zgubil je glavó.

Vsak dan nosim glavo v torbi,
glava pa je važna stvar
in zato ni ilegalcu
za tržaške mule mar.

Hajka

Vinko Šumrada-Radoš

Ivanov, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo januarja 1945 v Trstu po veliki hajki, ki jo je okupator organiziral proti tržaškim ilegalcem, ko je v njihovih vrstah prišlo do izdaje. Tipkopis besedila hrani avtor.
Ko 155-156.

Po celem mestu na en mah
nastal je silovit preplah.

Vohunom je podvig uspel,
med nami našli so vrzel,

nekje se vrinil je špijon
in že je zabesnel pogrom.

Nobena javka varna ni,
noben skrit bunker ne drži

in mnoge ilegalce je
kvestura polovila že.

V središču mesta bil izdan
je komite, na seji zbran,

ušel jim je le komandant,
bil Rasto je predrzen fant,

čez streho spreten akrobat
je tvegaj, da si zlomi vrat

in tuja ženska pod roko
skoz stražo spelje ga lepo.

Kurirko Marto primejo
in v Coroneo peljejo,

ker ona ve, kje sem doma,
zaupam, da me ne izda,

pri mučenju morda, kdo ve,
se kaj zgodi, vsi smo ljudje.

Adijo moja sobica
in skrbna gospodinjica,

pri stranskih vratih partizan
jo mahnem v mesto, kdo ve kam.

Ni sreča zapustila me,
na našo javko Rasto gre.

Lepo prosila bom boga,
da policija mir vam da.

Na mesto pada že večer,
kje najdeva nocoj kvartir?

Molila bom vso noč za vas,
da kvesturin ne pride v vas."

Kje mogla bi nocoj prespat
brezdomca kot deseti brat?

V mali kleti teden dni
kot ribe smo se stisnili

Nekako sva potuhtala,
pri cipah prenočila sva.

in tetka je zares bila
pri samem bogu uslišana,

Zarana že od vrat do vrat
do znancev spešiva korak,

pri njej lepo na varnem smo
pretolkli hudo hajko to.

prevelik med ljudmi je strah,
povsod je zarožljajl zapah

Pogumno tetko od takrat
zares imam prisrčno rad.

in skril preplašeni obraz,
ko je zaslišal najin glas.

Ne vkloni ilegalec se,
na mrtvi straži v mestu je.

Do tetke sem domislil se,
preproste dobre mamice,

v predmestju hišico ima,
mogoče nam zavetje da.

Vsak zase sva pred hiško šla,
previdno se ogledala,

prav nič sumljiva se ne zdi,
na pragu tetica sedi:

»Kar hitro stopita naprej,
jih v kleti je že kar precej!

Mi znana huda hajka je,
pri meni pa vse varno je.

Marjuča

**Vinko Šumrada-Radoš
Ivanov,** (glej spredaj).

Besedilo je nastalo
januarja 1945 v Trstu.
Tipkopis hrani avtor.
Ko 202.

Sosedova Marjuča
harmoniko igra,
turobno melodijo
otožnega srca.

Imela je vojaka,
oj, Frica zalega,
ob morju vse večere
se z njim sprehajala.

Znenada pride pismo,
ljubimca razdvoji,
pred smrtjo mati sina
še videti želi.

Zvestobo je obljubil,
poroko ta predpust,
prisrčno jo poljubil,
se odpeljal na dopust.

Ni matere več videl,
prišel je na pogreb,
drug dan z angleško bombo
odšel na oni svet.

Zaman Marjuča čaka,
bolest zre z njenih lic,
ni več nazaj junaka,
saj mrtev je njen Fric.

Mrakobno se v mraku
harmonika glasi:
»Brez tebe, caro mio,
ni več živeti mi!«

Kako je strašna vojna,
saj smrt povsod preži,
in mnoge lepe sanje
za vedno razprši.

Vojna

Janez Perovšek-Pelko,

22-23-letni gimnazijski
maturant, vodja
Propagandnega oddelka
XIV. divizije in nato IV.
operativne cone za
Štajersko in Koroško,
komisar Levstikovega
bataljona.

Besedilo je nastalo
februarja 1944 v Zgornjih
Sušicah. Objavljeno
v Priročniku za mitinge
Naša beseda, izdal Prop.
ods. IX. korpusa NOV in
POJ, 1944, str. 29.
Pe 114, SM 527, Pr 79.

Prvi: Nad Savo jekleni kragulji brne!

Drugi: V Ljubljano prot' nebu topovi grme!

Fantje: Na vasi sklonili so glave možje.

Dekleta: in žene so plaho sklenile roke.

Vsi: V o j n a !

Dekleta: V pozabi so butare, oljke miru,

zdaj vsako srce trepeta od strahu.

Nobenemu cvetna nedelja ni mar

in misel le ena mori vsakogar:

Vsi: Vojna! Vojna!

Fantje: Sklenili krog mej so železen obroč

fašistični vragi, vso svojo moč

so vrgli na našo ubogo zemljo,

da jo v pohlepu brezmejnem požro.

Fantje: Vojna!

Dekleta: Vojna!

Vsi: Vojna!

Eden: Zdaj veliki teden nam bo gospodar,

preštevali judeži bodo denar,

med križanjem vas sramotili na glas.

Dekleta: Vojna!

Fantje: Vojna!

Vsi: Vojna!

Vsi: In vendar je prav, da je vojna prišla,
z besedo se streti sovraga ne da.

Naj zmo očisti se plev in prahu,

mladina, na boj zavihraj brez strahu!

V o j n a ! V o j n a ! V o j n a !

Vsi mostovi

Janez Perovšek-Pelko,

(glej spredaj) je verjetno dal dokončno obliko med partizani nastalemu besedilu iz časa pozne jeseni 1943, ko so rušili železniško progo na Dolenjskem. Glasbena priredba je delo Janeza Kuharja.

Pesem se je partizanom zelo priljubila in so jo mnogokrat prepevali. Arhiv IZDG hrani dve rokopisni varianti besedila, sign. 37/6 in 565/VIII, tipkopis, podpisan z začetnicama N. S. hrani Goriški muzej, arhiv NOB. Tr 303, var. Sr 138, Bo 58, Šk 274.

Vsi mostovi v zrak letijo,
razbita proga tam leži,
kopice Nemcev vsepovsod ležijo,
pod njimi mlaka je krvi.

Silna borba je divjala
od bel'ga dneva do noči,
zmagovita zastava je vihrala,
kjer sovražnik spet beži.

Po cesti bliža se kolona,
Nemcem prihaja že pomoč.
Zavpije juriš cel'ga bataljona,
da grom odmeva v tiho noč.

V naskok tovariši hitijo,
al' v srcu upanje gori.
Ostali Nemci vsi se razbežijo
in naša pesem zadoni.

Vsaki košček naše zemlje
Nemcem bode grob postal.
Nemec zdaj slovo od Rus'je jemlje,
tudi od nas ga bo jemal.

Kranjski Janez

Janez Perovšek-Pelko, Janez, kranjski Janez,
(glej spredaj). kam odhajaš danes?

Besedilo je nastalo junija 1943 v Bosiljevu, kjer je nastopila kulturna skupina Karlovškega odreda. Zapela je tudi znano splitsko popevko Márijane, Marijane, ki je avtorja spodbudila, da je na ta napjev zložil slovensko besedilo.

Pesem se je že med vojno tako priljubila, da so ji dodajali nove in nove kitice. GNI hrani zapis iz Mokronoga (dr. R. Hrovalinu so pesem zapeli oktobra 1951) in posnetek pevca Janeza Goršeta iz lipovca pri Rakitnici, ki ga je l. 1964 napravila Zmaga Kumerjeva - 26.333, T 414/C. SM 217, var. Pr 77, Va 12, 13.

Grem v partizane
iz zemlje izdane.

Dvignil bom zastavo
narodno in pravo.

Zanjo dal življenje
v svoje odrešenje.

V njej bo vsa usoda
našega naroda.

A na prvi strani,
živio partizani!

Janez Perovšek-Pelko,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo pri
Pircu na Velikem Vrhu med
ofenzivo oktobra 1943.

Objavljeno v Naši besedi,
priročniku za mitinge,
izdal Prop. ods. IX.

korpusa 1944, str. 27.

Izvirni tipkopijski je

v avtorjevi lasti.

Pr 78, SM 446, Oc/Z.

Megle vrh gor,
temne noči,
blatne poti,
velik napor.

Pije toploto nam dež,
mraz se zajeda v kosti,
ogelj nam v prsih gori,
v sanjah nad glavo gol meč.

Majhni smo bili, zeleni,
zdaj pa s krvjo prepojeni,
trdni, odporni kot drejve v jeseni.

Vrgli še to bomo s sebe.
Šli bomo v zimo in mraz
delat v debeli sneg gaz;
v nove izkušnje in novo trpljenje;
a za vsem tem je spet naše vstajenje!

Pojdi z menoj in čeprav še šibak!
Trd in gotov bo postal tvoj korak,
ko boš zadihal spet gorski zrak.
A če omahneš s poti,
dvignil te bom na roke,
ljubil te bolj kot poprej,
da ozdravel boš, postal korenjak.

Kmalu prišel bo vseh živih dan,
ti mati moja, ki glas imaš plah,
sestra pogumna in bratje srčni;
takrat, tovariš, na naših mejah,
bomo zaključili svoje poti.

Loči nas le:
megla vrh gor,
temne noči,
blatne poti,
velik napor.

Beligrad

Janez Perovšek-Pelko,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
oktobra 1944 kmalu po
osvoboditvi Beograda na
Gorenjskem. Objavljeno
v Partizanskem tistem listu,
10. 10. 1944, l. 1, št. 3,
str. 7.

Oblikovno in metrično se
naslanja na več
slovenskih ljudskih pesmi.
Tipkopis s pripisom: Fantje
l. bataljona, glejte, da bo
podobna kronika kmalu
nastala o naši beli
Ljubljani, hrani Gorenjski
muzej v Kranju, odd. NOB
18/71.

Pm 49, Go 58, Pe 208;
var. SM 1010.

Stoji, stoji tam Beligrad,
začel se splošni je napad,
za gradom teče rdeča kri,
da b' gnala mlinske kamne tri.

Tam rdeča vojska se bori
in hrabri partizan ob nji;
on hoče imeti Beligrad
in švabsko vojsko pokončat.

Ošabno Švaba se smeji,
in partizanu govori:
»Če hočeš ti na mehkem spat,
potem le pridi v Beligrad!«

Topovi ruski pokajo,
se švabske gospe jokajo.
Že Srbi bombe mečejo,
se Švabi z grada vlečejo!

Za njih ni več rešitve čas,
vse je oklenil ruski pas!
Noben'ga mosta čez vodo,
noben'ga čolna nad vodo!

A partizan se jim smeji,
takole Švabom govori:
»Al' skočite v Donavo
ali vam vzamem jaz glavo!«

Ne eden Švaba ni ušel,
nad njim je sodni dan prišel!
»Le nosi voda švabsko kri
in v Črno morje jo izlij!«

Ves Beligrad vesel kriči:
»Rdeča vojska naj živi!
Živi naj hrabri partizan!
Živi naj naše zmage dan!«

Štirje bratje

Janez Perovšek-Pelko,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
oktobra 1944 v Gornjem
gradu materi za rojstni dan.
Objavljeno v Novi besedi,
glasilu štajerskih in
koroških partizanov, št. 5,
1. 11. 1944, str. 12-13.
Ce D 125-126, Pr 82,
Go 61.

Štirje bratje,
zali fantje,
radi bi odšli po svetu,
pa stopili so pred mater,
vsak imel je svojo pot:

»Draga mati,
mati mila,
gnezdo naše je pretesno,
stopamo si že na noge,
butamo z glavo ob strop!«

Najbolj drzni
reče prvi:
»V vojsko grem za generala,
nosil bom rokave zlate
in trakove vse navzkriž!«

Reče drugi,
manj pogumni:
»V samostan grem za meniha,
reševal bom grešne duše
in vam sveto mašo bral!«

Reče tretji,
dober v petji:
»Jaz bom za železničarja!
Po vsem svetu se bom vozil,
ljubil ženske vsepovsod!«

In četrti
reče strti
materi, ki jih posluša:
»A doma za gospodarja
jaz ostal bom srčno rad!«

»Počakajte,
dragi fantje!,«
jih je zaprosila mati,
»da požela bom pšenico
in vam spekla za na pot!«

So čakali
fantje zali,
a nenadoma je tujec
vdrl v drago domovino,
tekle solze so in kri.

»Draga mati,
mati mila,
srečna, zdrava nam ostani,
kličejo nas partizani!«
In so šli na vse strani.

Tri so leta
že našeta,
štiri pisma prejme mati:
»Jaz sem komendant brigade!«
»Jaz brigadni komisar!«

»Bože! Bože!«
mati stoče.
Tretji in četrti pravi:
»Jaz kurir sem v višjem štabi!«
»Jaz rajonski sekretar!«

»Na Gorenjsko!
Na Dolenjsko!
Na Primorsko! Na Pohorje!
piši, naša draga mati!«
kličejo ji z vseh strani.

»Oj, sinovi,
boljši dnevi
čakajo nas že pred vrati!«
piše vsem po vrsti mati,
»Zmaga nam prinese mir!«

Gora, oj gora zelena!

Nada Dragan-Živa, Čížek, 21-22-letna študentka medicine, internirana v Gonarsu, po kapitulaciji Italije borka in bolničarka v Gregorčičevi brigadi, partizanska učiteljica, dopisnica Tanjuga. Besedilo iz l. 1943 je avtorica uvrstila v zbirko Vijuga življenja. Tipkopis hrani doma. Oc 387.

Gora, oj gora zelena,
lepa si, ko te jutranje sonce zlati,
lepa v sinji tančici poldneva
in v črnem žametnem plašču noči.

Gora, oj gora zelena,
moje zavetje pred burjami -
pod tvojimi hrasti stoletnimi
tišina samote nad mano bedi.

Gora, oj gora zelena,
tvoja brezpotja v svobodo držijo,
tvoje širjave mi govorijo:
Tu je prostost na vse štiri strani.

Gora, oj gora zelena,
zdaj so mi dom tvoje skale srebrne
in če tu smrt mi življenje utrne,
s svojim me listjem šumečim prekrij!

Smrt v Brdih

Nada Dragan-Živa,

(glej spredaj).

Besedilo s prvotnim naslovom Smrtna vizija je nastalo l. 1944 v vasi Nožno v Goriških Brdih, kjer je avtorica učiteljevala. Naslov je spremenila na predlog svojih tovarišic.

Že med vojno so pesem natisnili v Partizanskem dnevniku, 1. II, št. 198, 30. 7. 1944, Andrej Pagon-Ogarev pa jo je posredoval tudi reviji L'antifascista v Rimu.

Ceprav je veljalo mnenje, da je pesem posvečena Srebrniču in fantom, ki so 11. 7. 1944 utonili v Soči, je v resnici nastala že prej.

Avgusta 1944 je pesem uglasbil Makso Pirnik. Izvirni tipkopis in notni zapis napeva hrani Goriški muzej, odd. NOB 96, prepis notnega zapisa tudi avtorica, ki je to besedilo uvrstila v zbirko Vijuga življenja.

SM 1273-1274, Oc 393, Lo 277, Pe 268, Tr 298, JA 140.

V poletnem žaru na pečinah skalnih
s svinčenko v prsih partizan leži.
Končan je sen o dneh bodočih, daljnih
in zadnjič v svet ponosno zro oči.

Nebes modrina sega do obzorja -
poletno sonce sije sredi Brd,
v dolini Soča vije se do morja...
veselo poje čriček izmed trt...

Zelene senožeti... Benečija...
in tam za hribi skalni, mrki Kras...
Kje si, dolenjska tiha domačija?
V Goriških Brdih sam umiram jaz!

Glej, tam iz megle vstaja... Trška gora!
Veselo vabi zvon na božjo pot:
»Premagana je tisočletna mora
in svoboden je ves slovenski rod!«

Nad Sočo sije v soncu Sveta gora,
veselo poje čriček sredi Brd.
Ves svet oblila je rdeča zora...
S svinčenko v prsih je začutil - smrt.

Brigada

Nada Dragan-Živa,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
jeseni 1944 ob srečanju
s hrvaško-istrsko brigado
Vladimir Gortan.

Objavljeno po vojni v reviji
Borec, 1. XII, 1960, št. 4,
str. 163.

PI 236.

Polnoč. Jesenski dež rosi.
Počasi spe za borcem borec.
Brigada medlo gre v temi.
O, bo li kdaj pohoda konec?

Kam gre, brigada? V nedogled...
Kam tava to ubogo ljudstvo?
O, ne obseže ga pogled,
obseže ga le misel, čustvo...

Ko vidim te, brigada, vso,
raztrgana si, bosa, lačna,
a kot da rasteš tja v nebo,
se s svojim čelom vzpenjaš mračna

po kraških skalah in pečeh
in spet se izgubiš v kotanjah,
a vsak od mračnih borcev teh
o svojem daljnem domu sanja,

ko burja se zaganja vanj.
Še vedno polna si življenja!
In ne pretrga nit se sanj,
kot konca muk ni in trpljenja...

Počasi - glava za glavó,
ko da zmotile so te sanje -
se vzpenjaš, rasteš tja v nebo,
nad te police in kotanje,

ko da stremiš do samih zvezd...
O, trdoživa si kot bor!
Ni zate nedostopnih mest,
ne zlomi te noben napor,

ne zamori te ostri mraz,
ne izsuši pekla pripeka!
Ne spremeni se ti obraz,
saj vztrajaš v borbi za človeka...

Sanje in resničnost

Nada Dragon-Živa,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo jeseni

1944 ob srečanju

s hrvaško-istrsko brigado

Vladimir Gortan.

Prevzemamo ga iz

povojne revialne objave

v Borcu, 1. VI. 1954, št. 1,

str. 26.

PI 103.

Kras...

Borovci in skale.

Ti in jaz

in najini puški v travi.

Nad nama, v višavi, jastreb.

Tvoj obraz je kot iz skal izklesan,
tvoji lasje - kot v burji borovci,
tvoje srce - saj ga nimaš zame,
le z njo živiš in zanjo - svojo borbo.

Ležati varna v tvojem objemu,
leteti s teboj visoko, visoko,
toniti v tvojih brezdanih globinah
kot v morju iskalec biserov,
iskati te vztrajno, strastno,
kot išče mornar zvezdo-vodnico!

Tvoj obraz
se je tiho sklonil nadme.
O, čas,
samo za hip se ustavi!

Nad nama v višavi
počasi črni jastreb kroži...

Z ranjenci

Nada Dragan-Živa,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

l. 1944 na Primorskem.

Avtorica ga je uvrstila v

svojo neobjavljeno zbirko

Vijuga življenja, po vojni

pa je bilo objavljeno

v reviji Borec, l. XIV, 1962,

št. 3, str. 168.

Oc 403.

Kolona lojtnikov se pred mano

pomika z ranjenci v tišini host.

Noči se. Sneg neslišno naletava.

Za nami je ostal Tmovski gozd.

Sneži. In v tej sneženi, mrzli noči

razlega se samo škripanje voz

in krvavečih ranjencev ječanje,

kot da zavija volk sredi gluhih loz.

Zamolkli stok narašča zmeraj bolj

in v trudni duši me vse bolj mrazi.

Sneži. In na belini snežni

rdeče rože so pognale iz krvi...

Ob dihu zemlje

Nada Dragan-Živa,

(glej spredaj).

Besedilo iz l. 1944 je

avtorica po vojni uvrstila

v svojo tipkopišno zbirko

Vijuga življenja, ki jo hrani

doma.

Oc 405.

Tišina gozda, bežna si, varljiva.

Od jutra že in do zatona dne

jekleni ptiči v zraku spet brne.

Svoj ples začanja nova ofenziva.

Z zamahom divjim smrt vsevprek kosi.

Med skale sive bomba je zgrmela,

spet druga mlado bukev je zadela,

od treska njenega se gozd ježi.

Odrevenela vsa zaprem oči

in v strahu stisnem k zemlji se premrli.

Ne, niso mi še čuti vsi odmrli.

Ob njenem dihu mi srce drhti.

Nahrbtnik

Nada Dragan-Živa,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

l. 1943. Uvrščeno je v

avtoričino med vojno

nastalo pesniško zbirko

Vijuga življenja, ki pa ni bila

objavljena. Tipkopis hrani

avtorica.

Oc 389.

Nahrbtnik ta, ki spremlja me povsod,
iz platna sem domačega sešila,
ki mi ga Ivka je kot blagoslov na pot
ob najinem slovesu podarila.

Od znoja in prahu že ves porumenel
me zmeraj varoval je pikov
svinčenokrilih brencljev in čebel,
ki priletavajo v brenčecih rojih brez zapikov.

Ohranil me teh smrtonosnih žel je vse doslej.
A kdo bi vedel za naprej?!

Invalid

Nada Dragan-Živa,

(glej spredaj).

Besedilo iz l. 1944 je

avtorica uvrstila v svojo

tipkopisno zbirko

Vijuga življenja, ki jo hrani
doma.

Oc 404.

Kot kljuse, sključeno pod pezo težkega bremena,
s pogledom, ki je razodeval bolečino,
me srečal je pod vrhom gorskega slemena,
premagovaje mukoma strmino.

Neštetokrat ga zdaj pred sabo v mislih zrem,
kako poganja z berglo se v višino.
O, ecce homo! Ali naj prezrem
vso tvojo neizmerno veličino?!

Nad Sočo

Nada Dragan-Živa,
Čížek (glej spredaj).

Besedilo je nastalo
l. 1944 v Goriških Brdih,
kjer je avtorica
učiteljevala v
partizanski šoli. Po vojni
ga je uvrstila v svojo
tipkopisno zbirko
Vijuga življenja, ki jo
hrani doma.
Oc 392.

Večera nedotaknjena tančica
zagrinja gore in med njimi dol.
Pod mano Soča. Njena tiha pesem
mi zbuja skrivno, neizrazno bol.

Zeleno modra gorska lepotica,
ki v dalj hitiš do sinjega morja,
ko gledam te s strmin in prisluškuje,
vse bolj zamolklo mi tvojo šumlja.

Iz večnosti izviraš, čarna reka,
in v večnost se iztekaš kakor čas,
in ni ti mar ne zemlje ne človeka
ne vojne, ki pustoši tu pri nas.

Izgubljeni sin

Nada Dragan-Živa

(glej spredaj).
Besedilo je bilo objavljeno
v Partizanskem dnevniku,
glasilu OF za Primorsko
in Gorenjsko, 1. II, št. 260,
30. 9. 1944.
Ce D 16, lo 18, JA 18.

Divja vihar v polnoč in joka iz temin:
Kje plaziš se, proklet, moj izgubljeni sin?

Ni li dovolj krvi, da kolje brata brat?
Nimaš dovolj moči, da zapustiš svojat?

Kateri zli demon te vzel je na goro
in ti obljubil je vso zemljo in nebo?

Obljubil ti je raj, zlato, čarobni grad
in morda nosiš zdaj že Judežev pečat?

Nekdaj si bil pošten in veder in krepak
in jaz sanjala sem, da boš nekoč junak...

Vse pretrpela bi, da najdeš pravo pot,
življenje dala bi, da rešim te zablod,

da enkrat čutil bi, kar sem čutila jaz,
da skoro našel bi nekdanji svoj obraz.

Benečija

Nada Dragan-Živa,

(glej spredaj).

Ciklus treh pesmi je nastal l. 1944 in 1945 v

Slovenski Benečiji, ki jo je avtorica prvič doživela, ko je tja prišla kot borka Gregorčičeve brigade.

Po vojni je besedila uvrstila v tipkopisno zbirko Vijuga življenja, ki jo hrani doma. Objavljena pa so bila v reviji Borec, 1963, št. 1, str. 19-20. Oc 395.

I

Zelene senožeti, košenine,
samotne, revne hribovske vasi.
Slovenska Benečija, iz davnine
beseda naša, pesem tu živi.

Za črnimi ognjišči so obrazi
prosojni v soju ognja, ki drhti.
Kot da se lakota ob stenah plazi,
se zdi mu, kdor med njimi tu sedi.

Beneška zemlja revna, ki iz znoja
samo koruzo in krompir ljudem rodiš,
svetal si zgled nam žilavega boja:
stoletje že se za obstoj boriš.

II

V samotni grapi naša četa ždi.
Dež lije. Megle težke, sive
se vlačijo nad njo od jutra do noči.

»Pst, fantje, kdo prihaja spet?
Poglej jo babnico! Spet kaka špija!
Vrag vzemi te, prekleta Benečija!«
iz naših ust razlega se šepet.

V obleki črni, sključena od let
in od bremena, ki ga je nosila,
je plaho k naši četi pristopila
in v nas uprla zmedeni pogled.

»Hej, mamica, kaj iščeš tod okrog?«
»Prinesla v košu sem vam malo kruha
in jabolk. Sama špiža suha.
To, kar nam dal je ljubi bog...«

je rekla, vsa izpita od nadlog.
A nam, ki lačni in prezeblji tam smo ždeli,
se zdelo je, da smo tedaj prejeli
najbogatejši dar iz revnih rok.

III

V somraku jutra grom nas je zbudil.
Premik! Že na nogah je vsa brigada.
V daljavi top nabija iz Čedadada.
Iz mraka vstal je Matajur ves siv.

Kot v žrelu brezizhodnega pekla
blodimo sredi snežnega neurja.
S strmin napada nas ledena burja,
vse bolj zamira nam utrip srca.

Ovil se v meglo Gornji je Tribil
in vidi se samo pokopališče.
Kdo ve, kje slednjič naše bo grobišče,
ko kri izteče nam iz mrtvih žil.

Brigada Vladimir Gortan

Nada Dragan-Živa,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1944

v Gorskem Kotarju

v spomin na srečanje

s hrvaško proletarsko

brigado pri Predjamskem

gradu. Tam jih je rešila, ko

so padli v zasedo. Na

slovenske borce je

napravilo močan vtis tudi

to, da so bili njeni borci

slabo oblečeni, brez

hrane, pa neustrašni.

Avtorica je o tem

poročala v Partizanskem

dnevniku in Slovenskem

poročevalcu. Pričujoče

besedilo je uvrstila

v tipkopisno zbirko

Vijuga življenja, ki jo hrani

doma.

Oc 401.

Čez Liko, Kordun in Banijo
brigada prebija se,
sprejema borbo vsakdanjo
in lomi sovragu zobe.

Skoz gozdnati Gorski Kotar
iz ene same smeri
po goščah in goličavah
pot njene slave drži...

Njen komandant je Pajo
in Antun je komisar,
v njej sami so proletarci,
za lakoto ni jim mar.

Brigada je lačna in bosa,
a vendar je urnih nog.
Za žejo je dobra rosa,
in polžev je poln log.

Prispeli so v Belo krajino,
kjer vinska trta zori,
povsod so našli domovino:
vesele in dobre ljudi.

Zdaj tostran, zdaj onstran Kolpe
brigada se hrabro bori,
sovraga skupnega tolče,
poznajo jo tod vse vasi.

V koloni med starimi borci
sta čudna junaka dva:
otrok na vrvi vodi
ujetega nemškega psa.

Drobno stopica fantiček,
ozira se sem in tja
kakor premrli ptiček
in pes za njim skaklja.

Prav nič ne reži hudoba,
postal je ves krotak,
minila ga prejšnja je zloba,
ker vodi ga majhen junak.

Zdaj gleda v brigadno zastavo,
ki v vetru plapola,
opleta z repom in glavo
in speši korak, kar se da.

In ljudstvo vzklika vzneseno,
ko mimo brigada hiti.
Zaledje in vojska sta eno! -
vedo do zadnjega vsi.

Vijuga življenja

Nada Dragan-Živa,
(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
l. 1944. Uvrščeno je
v avtoričino pesniško
zbirko Vijuga življenja,
ki je ostala neobjavljena.
Tipkopis hrani avtorica.
Oc 407.

Skoz mračno globel se kolona prebija,
počasi se spušča v večerni somrak,
kot živa vijuga prepleta se, zvija,
v njej borcem že mnogim zastaja korak.

Večerna megla, vsa modrikasta, gosta,
pogled nam zastira, kali nam oči.
V puščobni soteski ob reki bučeči -
kdo ve, kaj nam spet sojenica kroji...

Visoko v gorovje se vzpenja kolona
po mostu visečem, ki v skale drži,
pod nami razpenjena voda preteča,
od groze mi v žilah kri ledeni.

Med nebom in zemljo visimo razpeti,
višava nas vabi in mami prepad,
vsak zase v trenutke tegobe smo ujeti,
ko mislimo na odločilni spopad.

Nad nami že noč črna krila razpenja.
Naj nas ne ustavi gorovje strmo!
Naprej! Zmagovita vijuga življenja
polagoma pne se pod vedro nebo...

Njegov obraz

Nada Dragan-Živa,

(glej spredaj).

Besedilo iz let 1944-1945

je avtorica priobčila

v reviji Borec, 1. VI, 1954,

št. 12, str. 468.

PI 332.

Tiha zasnežena poljana.

Gozd. Nad njim jata vran.

Sama grem v negotovost...

V krvavi luči umira dan.

Stoj! Čuj rafal... Naprej!

Srce, kaj trepetaš?

Zate ne sme biti mej,

s teboj gre njegov obraz!

O ta obraz - kot iz skal izklesan,

samoten in molčeč,

o ta obraz, ki ni ga več,

s krvavordečo zarjo obdan...

Moja krajina

Nada Dragan-Živa,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1944.

Avtorica ga je uvrstila

v svojo pesniško zbirko

Vijuga življenja, ki ji je

ostala v tipkopisu.

Oc 408.

Tam, kjer s tišino se spaja

svetloba, ki spremlja dan,

se v daljnem spominu poraja

krajina mojih sanj.

Planota, z lučjo oblita.

Gorovje nemo, strmo.

Višine Velebita

kipijo svobodne v nebo.

Nad njenim golim skalovjem

se divji golobi love.

Ko sonce zatone za morjem,

utrjeni pozaspe.

Pokrajino sanjam tihotno:

ko mesec jo blede srebri,

se kamenje njeno samotno

v soju vesolja blešči.

Kakor iz podzavesti

vodijo misli me k njej.

Mesec, sopotnik moj zvesti,

kdaj bom spet tam, mi povej!

Uspavanka

Ljuba Skornšek,

29-31-letna učiteljica glasbe, aktivistka OF v Rušah, članica komisije za agitprop v litijskem okrožju, politkomisarka, partizanska učiteljica v Cerknem, pozneje novinarka ljudske pravice. Besedilo je nastalo 18. 10. 1944 na Goleznu. Posvečeno je sinu, ki ga je morala avtorica ob odhodu v partizane januarja 1944 pustiti doma. Izvirni tipkopis, kasneje vložen v snopič pesmi, hrani avtoričin sin Janez Potrč v Rušah, drugega pa je avtorica izročila Rezki Traven. Ce 4/III, JA 13.

Čez poljane, čez gore
se razliva mesečina.
Sinek, spavaš že?

Zvezdice so vse prižgane,
spremljajo povsod
partizanko, tvojo mamo,
svetijo ji pot.

Čez poljane, čez gore
misel moja k tebi plava.
Sinek, spavaj le.

Vidim tvoj obrazek drobni,
v mesečini se smehlja.
Sanjaj le o mami svoji,
ki spet vrne se z gorá.

Čez poljane, čez gore
te pozdravlja trudna mama.
Sinek, spavaj le.

V klancih

Ljuba Skornšek,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo julija 1944 na Goleznu.
Dve varianti besedila hrani v tipkopisu Janez Potrč.
Ks 113, var. Ce 19/III.

Med drevjem v klancih
so posejane
naše male kmečke hiše.

V srcu svojem vsaka
si zgodbo časa piše.
V srcu svojem vsaka
obraz ves nov si riše.

Razlito
preko klancev naših
potoke mlade je krvi.
V klancih
glej osata cvetje
in lipi v soncu cvet duhti.

Mati, ne toži

Ljuba Skornšek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo julija 1944 na Goleznu.

Tipkopisa dveh variant

besedila hrani

Janez Potrč v Rušah.

Ks 112, var. Ce 18/III.

Mati, ne toži, ne skrbi za me,
naš dom je povsod, kjer so dobri ljudje.

Matere stezajo žilave roke,
režejo kruha za svoje otroke.

Povsod, kjer hiša zavedna stoji,
za nas tudi mati dobra živi.

Partizani nemirni popotniki smo,
ki v svobodo se dvigamo, dvigamo.

Nam streha nebo je, peč dobro srce,
ki greje kot sonce nam steze vse.

Zdaj hodimo tod

Ljuba Skornšek,

(glej spredaj).

Besedilo je bilo objavljeno

v Ljudski pravici, št. 16,

13. 8. 1944.

Šu 188, Ce D 326,

Ks 129.

Zdaj hodimo tod -
na kraju naše požgane vasi.
Kjer dom je stal prej,
zdaj breskev cveti.

Kot svinec teži spomin srce...

V soncu in vetru, v pomladnem cvetju
je težko srce, so trudne noge.
Kje, mati si, oče, kje sestra, kje brat?
Češnje cvetejo zdaj sredi trat.

Zdaj hodimo tod - a naprej se mudi.
V sončni zarji jutro rdi...

Bolničar Lado

Ljuba Skornšek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

3. 10. 1944 v Goleznu.

Rokopis, zapisan s črnilom,

hrani avtoričin sin.

Ks 93.

Kot čaše svilene listje razvija
bukev v pomladno modro nebo.

Beli podlesek se v klancu razcvita
in sonce, to sonce sije svetlo.

Pod bregom star mlin, bolnišnica mala
za lažje bolnike je, partizane.

Zanje skrbi bolničar Lado,
jih hrani in jim obvezuje rane.

Star partizan, mlad fant nasmejan,
veder in čil, stvari predan.

Tovariš, kaj bo? Brigade so šle.
Bojimo se, da ne bo hajka.

Lado smehlja se jim in odgovarja:
Zdaj tu je pomlad, je bukev zelena.

Kukavica se nam že oglašča.
Nekako bo že, da proč je le zima.

Bodimo veseli, na frontah gre dobro
in Rusi so blizu, potrpiamo malo.

Ropoče kolesje malega mlina,
v pomladno se vodo veselo zaganja.

A prišlo je jutro, jutro pomladno.
Rafali zapeli pesem so hladno.

Lado pospravlja stvari in rešuje,
bolnike tolaži, ne omahuje.

Rešili so vsi se, le Lado in dva
težja bolnika sta zadnja bila.

Po klancu se z njima tja h gozdu vleče,
a je prepozno, čuj strele, rafale.

Beli podlesek v klancu cveti,
v krvi s tovar'šema Lado leži.

Kot čaše svilene liste razvija
bukev v svobodno modro nebo.

Govori o zločinu tega nasilja,
ki nikdar za nas pozabljen ne bo.

In Lado ni mrtev, Lado živi.
V nas bo živel kot ljubezen
vse dni.

Gozd je pogreznjen v temò

Ljuba Skornšek,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo maja
1944 na Jelovici nad
Dražgošami. Dve varianti
besedila v tipkopisu
hrani Janez Potrč v Rušah.
Ks 267, var. Ce 38/III.

Tišina.

Vsak je s svojimi mislimi.

Dežuje.

Padajo kaplje na smrekove skorje,
v mislih sem pri otroku, možu, materi...
v tišino zareglja mitraljez,
v daljavi je topovsko streljanje,
dež, dež.

Na streho padajo kaplje.

Kak čas.

Padajo kaplje, kot svinec na moje srce.
Gozd je pogreznjen v temò.

Žlati kralj

Žlati kralj, tiki i klet,
sare, tare, ki, same plat.

Si jejo paita spavajet klet,
Titra vojka čuva oče i.

Titra vojka v dolini pusti
ne rudi več vatom v kletu ne da.

Titra vojka sebi prepere
ni mudi, ne goji, v vojku niča.

Tiki i časi a klet i klet,
Titra vojka strahu ne poma.

Žlati kralj, tiki i klet,
člaka i, člaka i, vrboda.

Gledan org. 44

Zlati kozolci

Ljuba Skornšek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
avgusta 1944 na Goleznu.

Objavljeno je v
Ljudski pravici, št. 23,
15. 10. 1944.

Izvirni rokopis in dve
tipkopijsni varianti besedila
hrani avtorčin sin

Janez Potrč v Rušah.
Ks 318, var. Ce 53/III,
Šu 192.

Zlati kozolci, težki so klasi,
sonce, sonce kot samo zlato.

So polja požeta, spravljeni klasi,
Matjaževa vojska čuva vse to.

Matjaževa vojska v dolino prihaja,
ne zrna več švabom v žrelo ne da.

Matjaževa vojska veselo prepeva
in močno, mogočno z orožjem rožlja.

Težki so časi, a zlati so klasi,
Matjaževa vojska strahu ne pozna.

Zlati kozolci, težki so klasi,
bliža se, diha že svoboda.

Thapica.

8

'Liljimo, miljimo pravo
posel in gozdu,
cveten n gubtarška mraz
nam dnam.

Ško lim obledaja se same
nam smije.

Opriimo se tralito, mnamajoro
bitroje.

Thapica se nalina elate pravo.
uac har ni mnam, aditongim to

Lroje skoa vito hamo prajjela
pralim dnam pralim ven mitali.

Slamo n kupa du ma vorave
Partirani rešili so nam
dnam

9

allimili so tosi sednj nikelanij
Dru vile so, ovo jih vidite samir.

Nahoslet hi manje finamurje elaj,
i prvit ho kobra hi kot nikelaj

Ha elatke smo elatli, lita je tlaka,
dnamja ni lito, pa prvit ji spaka.

Vito jicimski krog oglo elaj prla,
Imaj ves skolegje, omije n elika.

Lato, mi telala spetokate nam kor,
ela vrvili stari nam iaci re bi.

alljimo, miljimo n myrje pravo
saj elto in toud, ka mas samir.

Golice 1. III 44 Ljilka

Ljuba Skornšek,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
v novembru 1944 na
Goleznu. Dva rokopisa,
zapisana s črnilom
v zvezek pesmi, in dva
tipkopisa hranijo
avtoričini svojci.
Ce 20-21, Ks 115.

Meljimo, meljimo proso pod nogami,
zraven se puntarska misel nam drami.

Skoz lino skednja se sonce nam smeje,
oprmo se trdno, mencajmo hitreje.

Vkup se nabira zlato proso,
vse kar je smetja, odstranjeno bo.

Zmje skoz sito bomo presejali,
prazno slamo pridno ven metali.

Slamo v kupe in na vozove,
partizani rešili so nam domove.

Minili so časi sužnji nekdanji.
Tu vile so, evo jih, verjite meni.

Nabodel bi nanje financarja zdaj,
če prišel po kravo bi kot nekdej.

Za davke smo delali, bila je tlaka,
denarja ni bilo, pa prišel je, spaka.

Veter jesenski krog oglov zdaj piha,
smeje ves skedenj se, smeje se Miha.

Zato ni tekla v potokih nam kri,
da vmili stari nam časi se bi.

Meljimo, meljimo v snopih proso,
saj delo in trud za nas same bo.

V te zadnje jesenske deževne noči

Ljuba Skornšek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
1. 12. 1944 na poti
skozi Suho krajino.

Izvirni rokopis in nekoliko
drugačno tipkopisno
varianto besedila hrani

Janez Potrč v Rušah.

Ks 298, var. Ce 47-48/III,
Se 224.

V te zadnje jesenske deževne noči
težke so v dalje naše poti.
Dež bije nas v lica, pred nami temà;
do kolen se pogrezamo v blato stezá.

Osuto je drevje, vinograd je gol.
Kot rimski vojščak je ob trti kol.
Na griču je križ in Krist na njem
še vedno visi zablodelim ljudem.

Zdaj mimo je belogardistična vas,
kot stekli so lajali psi v nas.
Previdno naprej, tam v gozdu je rob,
pričaka nas lahko zaseda, naš grob.

Tako nas vodi kurir skozi noč.
V srcih mladih črpamo moč.
Ljubeče srce nam poganja kri,
ki nikdár v malodušju klonila ni.

In z nami gre Krist in nam šepeta:
Kdaj čaša trpljenja bo spita do dna.
Sramotno mi je na križu viset'
in biti le tarča zlorab in zmed.

Mi sneli te bomo s križa, naš brat.
Z nami korakal boš v našo pomlad.
Le naprej skozi blato, dež in temo,
saj kmalu bo jutro svetlo prišlo.

Na oknu oglašā se drobna ptička

Ljuba Skornšek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

26. septembra 1944

na Goleznu ob misli na sina,

ki ga je tuberkulozno

bolna avtorica, ko je odšla

v partizane, morala pustiti

doma.

Tipkopis besedila hranijo

avtoričini svojci.

Ce 25/III Ks 133.

Na oknu oglašā se drobna ptička.

Srce mi je stisnilo, sinek.

Kaj delaš? Kje si sedaj?

Ali še paseš ovco in zajce

in skačeš po vrtu še, sinek,

kakor nekdanj?

To me skrbi, sinek moj mali,

da bi te nemška zver ne dobila

in zadnji te čas še ugonobila,

zdaj

ko pred vrati je naša svoboda...

Veter jesenski liste odnaša

in zrele orehe pred bajto otresa.

Jesensko se sonce po trati spreha.

A tvoja je mama bolna zdaj, bolna...

Partizanka je,

v hribih v bajti leži.

In ji je težko,

ker bi delala rada

in jo skrbi:

Sinek moj mali,

kaj delaš? Kje si? Kje si?...

Na oknu oglašā se drobna ptička.

Kresovi, kresovi

Ljuba Skornšek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
na Goleznu julija 1944.

Objavljeno v ljudski
pravici, I. V, št. 25,
27. 10. 1944, str. 10.

Izvirni tipkopis,

uvezen v zvezek
pesmi, hranijo avtoričini
svojci v Rušah.

Ks 297, Ce D 167,

Su 180.

V temo noči, v bregovih luči,
kresovi, kresovi. Tukaj smo mi!

V temo noči, hrib in dolina -
čujete strele, čujete petje,
čujete vzdlike:

Bratje, pogledajte te naše kresove!

Misel slovenska med nami živi.

Kresovi, kresovi, v nebo zagorite,
srca izdajalska vsa jim izžgite,
izžgite jim usta lažniva, oči...

Tujcu povejte, da misel slovenska
med nami jasneje kot kdaj prej gori.

Ledene rože, pognale v zatirani mladosti

Ljuba Skornšek, (glej
spredaj).

Besedilo je nastalo v letih
1941-1945.

S črnilom zapisani
rokopis hranijo
avtoričini svojci.

Ce 49/III.

V tišini črne ledene noči,
v temi, v žilah zastaja kri.

Tema ledena z mano vasuje,
na srcu me bolno, tesno poljubljuje.

Moje okno je vse vzcvetelo,
ledeno, ledeno je vanj zavelo.

Glej liso svetlo nad belo goró

Ljuba Skornšek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

15. 1. 1945 v Črnomlju.

Dve tipkopisni varianti

hrani Janez Potrč

v Rušah.

Ce 35/III, var. Ks 230.

Sneg je visok,
vse belo je krog in krog...
Na ovinku ob cesti je nagnjen križ.
Skozi telo gre mrzel piš.

Led od streh visi,
voda v strugi ledeni.
Kot bi hotelo zamesti vse poti,
vse dni sneži.
Sneg, sneg, pada
na lica, telo, v oči.

Sredi belega polja
samotna jablan.
Mlade veje krivenči
ji sneg neugnan.
Siv je dan.

A kaj je to -
glej liso svetlo nad belo goró.
Sonce bo vzšlo!
In grelo,
grelo premražena lica, oči, telo.

Matere, vam odpiram srce

Ljuba Skornšek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

18. 10. 1944

na Goleznu.

Posvečeno je

avtoričinemu sinu, ki ga je

morala ob odhodu

v partizane pustiti doma.

Izvirni rokopis, zapisan

s črnilom, hrani Janez

Potrč v Rušah, drugo

varianto besedila pa

Rezka Traven, ki ji jo je

avtorica izročila pred

njenim odhodom domov

na Štajersko.

Ce 16-17/III, JA 56.

Matere, vam odpiram srce,
poglejte, kako krvavi,
in vzemite v svoje roke,
vsaka naj vzame kapljo krvi.

Nemška mi zver je sinka odgnala.

Jesen je in list za listom že pada.
Vase bi svojo bolest potopila.
Obraz svoj najraje v dlani bi skrila
in legla na zemljo ter tiho umrla.

Nemška mi zver je sinka ubila.

Pšenično je skodrano glavico imel,
očke je modremu nebu ukradel
in drobno se sladko je vedno smehljaj.

Nemška me zver je od njega spodila.

Pri babici sem ga pustila,
v planine zbežala in tiho jokala,
zdaj zver je oba izselila.

Matere, vam odpiram srce,
poglejte, kako krvavi.
Zdaj vidim suha telesca,
same kosti,
bednih otrok velike oči.
Iz oči lakota vame strmi.
Med njimi moj sinek, kako to boli.

Sinek, ki je kot lučki zatisnil oči.

Te svetle kot samo nebo plave oči.

Matere, vzemite v svoje roke,
vsaka naj vzame kapljo krvi
in ne jočimo - ne jočite z mano.

Stisnimo raje trdo pesti.

Zaman ne sme biti . . .

Ljuba Skornšek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
julija 1944 na Goleznu.

Objavljeno v Ljudski
pravici, I. V, št. 28,
26. 11. 1944, str. 4.

Izvirni tipkopis hranijo
avtoričini svojci

v Rušah, Ce D 174,
Ks 310.

Zaman ne sme biti prelite
ne kaplje te mlade krvi.

Kamor je padla le kaplja,
naj roža rdeča vzcveti.

V naša se srca vselila
je misel teh mladih ljudi.

Čuvali bomo jo sveto,
da nam v nebo zagori.

Kot bakle v temo ste svetili,
sto tisočim kazali pot.

Z vašimi bomo besedami
vnemali srca povsod.

Tehnika »Orlovo gnezdo«

Ljuba Skornšek,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

15. 9. 1944 v Davči

na Gorenjskem pri Španu,

popravljen pa je bilo,

kol kaže pripis na enem

od tipkopisčev, na Goleznu.

Oddajali so ga po radiu

na osvobojenem ozemlju

v Črnomlju.

Dva tipkopisa hrani

Janez Potrč v Rušah.

Ks 229, var. Ce 33-34/III.

Sneg in led,

strme so steze, temna je noč,

visoko v hribu samotna še luč.

Dober večer, mati Španja!

Janoš, si ti,

in tu je nova tovarišica?

Medla svetilka v kotu gori,

na mizi se toplo mleko kadi.

Hej, tovarišica, gotovo si lačna in trudna,

takoj pojdeš spat.

Jutri gremo zgodaj na pot.

Srebrno zimsko jutro je vstalo,

na oknih je rože ledene pognalo.

Zdravo, Janoš! Zdaj bova šla

na pot, ali ne? Kaj se smejiš?

Kar lepo za mano.

Čez kuhinjo in po ledeni stezi v - stajo.

Kaj gledaš debelo?

Bele ovčice, drage ovčice,

kako ste ve krotke, kako ste ve ljubke.

In kam sedaj?

Le kar naprej!

Prestopi ograjo!

Janoš že odmetava steljo.

Dvigne mala na podu še vratca.

In zdaj se posveti od spodaj svetloba.

Po lestvi navzdol.

Smrt fašizmu - svoboda narodu!

Zdravo!

Tovarišica, to je naš Rajko,

ki noč in dan suče roto.

In to tovarišica je Breda,

ki vedno za pisalnim strojem poseda.

To pa tovariš Nace,

ki upogiblje liste, piše in riše.

Dva metra v širino, štiri v dolžino

tam zgoraj v kotu glej malo lino.

Sonca ni, žarkov ni,

karbidovka noč in dan le gori.

Levo ob steni navzdol je stelaža,

polna papirja, glej Pionirja,

Poročevalca in Poročila,

dalje letake, parole, brošure,

tehnika nam vse to razmnožuje.

Po literaturo prišel bo kurir še nocoj.
Na mizi tu stroj, tam muhasti roto.
Šapirograf, glej, ravnila, šestila,
ciklostil, korektur lak, čnilo, mazila.
Ne manjka za branje nam Ljudska pravica,
Mladina, Kurir in še Naša žena,
na steni Jakčeva slika je Tita.
Na mizi še mala z zelenjem vaza.
Tam na stelaži je študijska zbirka:
Lenina, Marksa, Iljina, Stalina.
VKPB, tu pesmi so Bora, Kajuha,
Nacionalno vprašanje in Naša borba.
Desno počez pa preljubo ležišče,
v nadstropjih so dveh položene deske.

Izrabljen je vsak centimeter prostora.
Izrabljena sleherna tu je sekunda.
Konspiracija, tovarišica draga;
to je beseda, ki sicer preseda.
Vendár je potrebno, da smo previdni.
Mi kažemo samo se materi Španji,
ona pridno za nas skrbi.
Drugače pa tudi smo tihi bolj mi.

Lica bledijo, oči žarijo,
velika ljubezen v srcih gori.
Tam glej pištolo, puško in bombe.
Če bili mordá bi kedaj izdani
in druge rešitve ne bilo več bi.
V zadnjem trenutku bi še užgali
te naše zaklade sami.
Bi se postrelili.
To sveto je, naše trde pesti.
Bi ne dopustili,
da zver nas žive v roke dobi.

Velika ljubezen v delo nas veže.
Velika ljubezen nam daje moči.

Za našo svobodo, otrokom svetlobo,
bi dali še zadnjo kapljo krvi.

Za našo svobodo, enakost in bratstvo.
Delamo radi vse dni in noči.

V rožah rdečih

Ljuba Skornšek,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
junija 1944 v tiskarni
Kamnik. Tipkopis hrani
avtoričin sin Janez Potrč.
Kl 187, Ce 26.

Naša se zemlja krvi je napila,
rdeča zato bo vsa zacvetela.

V zlatih žarkih se smeje
v dan naših sinov.

Šumeči dan ziblje gozd in poljano,
zibel naših domov.

Pred tisoč in žeavnimi leti
svobodno sta dihala zemlja in rod.

Po tisoč in mnogih še letih
se rešil okov bo naš žuljavi rod.

V rožah rdečih pod svobodno nebo
še mrtvi z nami pesmi pojo.

Kal čutim v sebi

Ljuba Skornšek, (glej
spredaj).

Dva tipkopisa besedila
hrani Janez Potrč
v Rušah.
Ks 78, Ce 10/III.

Kal čutim v sebi,
ki bi na plodnih tleh
v sončnih dneh
visoko v nebo
kot sočno drevo
v rast
misel plodno
pognalo.

Moja pesem

Ljuba Skornšek,
(glej spredaj).
Besedilo iz l. 1945
čaka na objavo v
založbi Borec v Ljubljani.
KI 177.

Moja pesem naj bo krik te dobe,
ko je svet razklan,
ko iz krvavečega še mraka
vstaja mladi dan...

Moja pesem naj bo krik človeka,
ki je sam razklan,
ki živel je v temni noči
in prerodil se v krvavi zarji
je v pomladni dan...

Trije borovci

Andrej Pagon-Ogarev,

36-37-letni kmet, kulturnik
v Vojkovi brigadi, vojni
dopisnik XXXI. divizije,
pri Zapadnoprimorskem
okrožju odgovoren za
dopisništvo.

Besedilo je nastalo julija
1944 na Otllici za zbirko
Pesmi borcev XXXI. divizije,
izdal Prop. odsek XXXI.
divizije, kjer je objavljeno
na str. 15-16. Rokopis
hrani avtor.

SM 1139-1140, BG 45.

Trije borovci stoje med skalami,
stari, skrivenčeni.

Vse naokoli hrbti izlizanih skal,
od burje razbičani...

Duša zamaknjena v trdo lepoto drhti,
misel povrača nazaj v pretekle se dni.
Kar oglasi se mi prav nad glavo:

»Ci ci pe, ci ci pe,«

glej jo siničko, kot da pomlad je
iz kljunčka ji pesmica vre.

Iz dalje, kjer duh se začasno mudil je,
povrne se v tiho okolje
med skale, poraščene z redkim zelenjem,
domovje sokolje.

Iznova pogled poleti tja v daljavo,
čez Brda in Kras,

kjer desno in levo v borovcih kot gnezdo siničke
skriva slovenska se vas.

Na dom tja v samote cerkljanske spomin poleti,
a doma več ni.

Požgal ga sovrag je pred mesecem dni.

Kot Čaven trdo, nepremično med skalami, skala
zdaj tukaj stojim

in v mislih o svobodi naši
nov dom si gradim.

Ozrem se v dolino,
da slika ne izgine:

»Poglej jih, trpine,

med skale in kamenje so se zarili,
domove si skromne zgradili!«

Na njivicah, majčkenih komaj za ruto,
kjer komaj postavil bi uto,

oves in rž šele zdaj v avgustu zorita,
trd in črn kruh ljudem tem delita.

To narod je moj.

Sinička na boru, le še mi zapoj!

Tihi majski večer

Andrej Pagon-Ogarev,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
decembra 1943 na
Cerkljanskem vrhu. Ker se
je zelo mudilo oddati
gradivo, zadnja kitica ni
dokončana, pri
pretipkavanju pa jo je
avtor tudi spremenil.
Objavljeno je bilo v
Pesmih borcev XXXI.
divizije, izdal Prop. ods.
XXXI. diviz., julija 1944,
str. 18-19. Rokopis,
zapisan s svinčnikom na
liste iz zvezka,
hrani avtor.
SM 843-844,
var. 843-844 A.

Pred hišo na klopici očka sedi,
rokave zavihal si je do lahti,
večerna mu sapica lase razgiblje,
on mirno premišlja, kaj dušo mu ziblje.

Poglej ga, očanca, povzdignil je glavo,
pozorno poslušaj tja dol v dobrovo,
kjer iz grma v ta tihi majev večer
slavček odpira pesmi svoji dver.

Nalahko iz kljunčka mu žubori,
kot čisti studenček čez skale hiti
mu pesmica, tajna njegove duše,
skoz log brzi in travnate ruše.

Sam očka ne zna, da tukaj sedi,
ne ve razjasniti, kaj v duši drhti,
se zdi mu, da duša peruti dobiva,
v medzvezdni prostor se pot mu odkriva.

Od tamkaj nazaj na to zemljo pogleda,
se zdrzne: kako, je res tolika beda,
brat bratu nasproti z orožjem stoji,
še njemu pod nos cev puške grozi.

Nalahko se z nežno ga roko dotakne
vnuk kodrasti: »Dedek, kaj sanjaš naglas,
bo treba v posteljo, že spi cela vas
in rosa prijemlje se tvojih las.«

Se trudoma dvigne in vnučka poboža:
»Res, zarja že ugaša in slavček ne toži
več v grmu, odkoder je meni in roži
pričaral bil sanje...«

Tiho doživljanje

Andrej Pagon-Ogarev,

(glej središč).

Besedilo je nastalo

v juliju 1944

na Otlici.

Objavljeno v ciklostirani

zbirki Pesmi borcev XXXI.

divizije, izdal Prop. ods.

XXXI. diviz. julija 1944,

str. 14.

SM 938.

Skozi gozdove, čez prelaze in gore
gre naša pot.

V seno dišeče, ki kosec ga seče,
legamo trudni.

Ko sonce vstane, tovariš oči si pomane
še trudne - in zeha

v jasno modrino, kjer oblaki beli
plovejo iz dalj.

Do opojne omame nas slika prevzame:
pšenica, ki na poljih zori, zori

v južnjaku in žarkih sonca,
skrivnostno šepeče - šumi,

Studenci z vrhov gorá, bistri tečejo
po skali v dir,

se penijo v slapih, brzicah veseli...
v ravninski mir.

Čez gozdne steze duh se širi po divjini
in samoti.

Ob nemirnem letu metuljev ob poti,
raznobarvno pisanih,

se opajam v tihem zamaknjenju kot stari oče
ob skrinjah risanih.

Ko nizko na zahodu dneva luč ugaša,
iz mraka smrek se čuk oglašá...

Doživljam tajno - mirno skrivnost,
da vsega me objame gozd

in sprejme v mirno naročje spanja,
da v mahu mehke

se mi o novem domu sanja.

Pesem kopačič

Andrej Pagon-Ogarev,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

prve dni maja 1944

na poti na novinarsko

konferenco

v Metliki.

Objavljeno v Pesmih

borcev XXXI. divizije, izdal

Prop. ods. XXXII. diviz.,

junija 1944, str. 20.

SM 734, BG 42.

Petnajst nas je;

nam boste noge vgrezajo se v rdečo prst,
motike, rovnice zvenijo mogočno pesem delu,
med vrste kolja, trt,
ki danes naš so vrt.

Dve leti že

smo same, delamo, ne strašimo se žuljev,
na naša lica smeh privablja misel skrita:
da vince rujno, rdeče
privabi fanta - sreče.

Dve leti že:

srce po fantu hrepeni, trepeče in vprašuje,
kod hodi zdaj, se morda trdo kje bojuje,
življenje svoje tvega,
za dom žrtvuje vsega!

Zato naprej,

še globlje v prst motike ostre zasadimo,
na dno srca te misli tajne še poskrijmo.

Ko **veliki** napoči dan,
se vrne hrabri partizan.

Andrej Pagon-Ogarev,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo prve dni maja 1944 na poti na novinarsko konferenco v Metliki.

Krajša verzija besedila je bila objavljena v Pesmih borcev XXXI. divizije, izdal Prop. ods. XXXI. diviz., str. 22. S svinčnikom zapisani rokopis daljše variante, ki jo tu objavljamo, hrani avtor. Bo 400, SM 750-751 A, var. 750-752.

Mimo bregov, tam kjer tihi domovi
sanjajo pesem o svobodi novi,
počasi ti ženeš svoje valove,
iz cvetja dreves v šumeče gozdove.

Ko veter zapiha, iz drevja se usuje,
na tisoče cvetov nad tabo zapluje
in pada v vrtincih na tvoje valove,
ki nosiš v pozdrav jih tja v daljne domove.

S pečine tam gori je drzen sokol
zakrožil v vijugah gor v jasno modrino,
pomeril s perutjo neba je širino,
se zgubil v modrino čez hrib naokol.

Se zdi mi, da naš je polet mu enak,
ko iz tesnih dolin navzgor gre korak.
V jasne in svetle dni naše svobode,
ki nikdar več tujec nam vzel je ne bode.

Jesen 1944 v Brdih

Andrej Pagon-Ogarev,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
januarja 1945 v Brdih.
Zapisano in ilustrirano je
s svinčnikom. Rokopis
hrani avtor.
SM 1090 A, 1090,
BG 40.

Tiho prihaja v deželo
jesen, vsa poslikana,
tiho, neslišno listje uvelo
odpada na tla zamlakužena.

Sončni se žarki poševno
na pusta strnišča upirajo,
astre, regine in cinije
od slane požgane - umirajo.

Burja skoz gole gozdove
tuli, zavija in piska,
utihnil je kos v grmovju,
le šoja hreščeče še vriska.

Na oknu tam hišice male
sloni dekle - v svet se ozira
čez Brda, kjer zarja večerna
za soncem počasi umira.

Tam pokajo puške in bombe,
njen dragi za dom se bori.
Da lepše bi dni zaživali
v svobodi, ki k nam že hiti!

Pomladanska 1945

Andrej Pagon-Ogarev,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo konec

marca 1945

v Zapadnoprimorskem
okrožju.

Rokopis, zapisan
s svinčnikom v karirast

zvezek, in tipkopis

besedila hrani avtor.

SM 780-78 I A,

var. 780-78 I.

Po kolovozu kamenitem pelje me korak,
ko nad vasico tiho zgrinja že se mrak.
Vse v cvetju, slive, hruške, breskve rožnordeče,
Slovenski Benečiji prinaša pomlad sreče.

Ob njivi tam, poglej, nekdo še trto veže,
da ko zorel bo grozd, ne bo omahnil od teže.
So beli mu lasje kot beli ti cvetovi,
ki že odpadajo - znak letini so novi.

»Bog dobro srečo daj, sadu povsod obilno,«
pozdravim in se ustavim, mu stisnem roko silno,
ki osemdeset let že zemljo obdeluje
za kruh vnučkom malim, še trdo vanjo ruje.

»Tovariš, da bi bilo, kar voščiš res odkrito;
voščilo vračam: da bi vojsko zmagovito
požegnal Bog, da brali bi sadove
v jeseni - kot enako jaz - s te brajde nove.«

Odšel sem dalje v noč - spat na senik,
med potom pa premišljal: kot mejnik
ta pomlad v zgodovini naši bo ostala,
ko sama - ded in vnuk sta njivo preorala.

Zato, da nikdar več te zemlje sin
za tujca ne bo garal - izdiral korenin.
Zato še osemdesetleten je za plug prijel,
da sin bo z borbo hišo in polje mu otel.

Beneški mamici

Andrej Pagon-Ogarev,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
aprila 1945 v beneški vasi
Podgora in ima resnično
ozadje: »Takrat sva
s tovarišem Oskarjem
Venturinijem pet dni živela
skrita v nekem zaslnem
bunkerju, ki sva ga sama
pripravila v neki grapi. Po
vseh višinah so imeli
Kozaki in Nemci
postojanke... Neke
temne noči sem
opolnoči šel iz
skrivališča do poznane
beneške matere, da bi
dobil vsaj malo polente,
ker z Venturinijem nisva že
dva dni nič jedla. Kako
me je beneška mamica
sprejela, sem potem
napisal v verzih.« Izvirni
rokopis hrani avtor.
Če 34.

Noč temna. Utihnilo streljanje je sovražno,
svetleče krogle več ne režejo temine,
kot zmaj strupene bi puščice iz doline
na mirno vas usipal z jezo blazno.

Neslišno partizan iz teme se pojavi,
na nizka, zakajena vrata revne koč
potrka z željo - bo li odprl mi oče,
ne bo se bal, da sem Kozak rjavi?

Neslišno, tiho vrata se odpro,
ne oče - matere beneške vpraša glas:
»Sem čakala in hkrati bala se za vas,
so ravnokar Kozaki trkali na vrata.

Le vstopi, vem, da lačen si, tovariš,
napravila večerjo bom kot sinu,
saj vsi sinovi ste, pripravljate trpinu,
da živel bo, kot gre živeti zemlje sinu.«

Pomlad.

Ko v dalje čez hribe moja gre pot,
čafni in rosniki mi kažejo kod.
Po gorskih vrhuncih se lise bele
snega so ostale kotangi cele.

Glej teloh tam kani se se naravnata,
in brstje odruja se bregovita,
na nebi prisojni pa. Koro - pusti
naravnata se vse kot plavati kaže.

Pomlad glej, čebele veselo brenčijo
obložene s medom domov odletijo,
da rodu ki zdaj v povojih se spi
pripravljajo hrane na težke dni.

Kot te emsko zdaj mi se borim,
da doma republiko svobodo dobimo.
Kot prnaj v naravi pomlad se budi
emsko in s borbo vzpostavlja, bodni.

Da svobodo v lepih pomladnih dneh
pribojimo svojim, ki s solco v očeh,
nas čakajo teko da s plugom in brano
pazljivo mišeni zemlji rano.

Pa prava po hribe nam belga dala,
iz nje, ki jih bomba je prej razkopala.
V polju ki pride, moje kmeti
valovelo bo s sapo zelenih tokov.

Čopres,

Pomlad

Andrej Pagon-Ogarev,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

l. 1944 nekje nad

Črnim vrhom.

S črnim zapisani

rokopis hrani avtor.

Bo 398-399.

Ko v dalje čez hribe moja gre pot,
žafra in zvončki mi kažejo kod.
Po gorskih vrhuncih še lise bele,
snega so ostale kotanje cele.

Glej, teloh tam črni že se razcvita
in brstje odvija že brogovita,
na rebri prisojni pa živordeče
razcvita se vresje kot plamen žareče.

Po njem, glej, čebele veselo brenčijo,
obložene z medom domov odletijo,
da rodu, ki zdaj v povojih še spi,
pripravijo hrane za težke dni.

Kot te enako zdaj mi se borimo,
da domu zgubljeno svobodo dobimo.
Kot zunaj v naravi pomlad se budi,
enako nas borba spodbuja, bodri.

Da svobodo v lepih pomladnih dneh
priborimo svojim, ki s solzo v očeh
nas čakajo težko, da s plugom in hrano
zacemento mučeni zemljici rano.

Da znova bo kruha nam belega dala
iz njiv, ki jih bomba je prej razkopala.
V poletju, ki pride, morje klasov
valovalo bo v sapi večernih tokov.

Če padem . . .

Lojze Avsenak-

Radovan, 42-letni tajnik
rudnika Senovo, najprej
zaprt v Starem piskru
v Celju, urednik radijskega
vestnika in vodja
partizanske tehnike France
Prešeren na Bohorju.
Besedilo s podnaslovom
Iz bohorskih motivov je
nastalo l. 1944 na Bohorju.
Objavljeno po vojni v reviji
Tovariš, 1947, št. 3, str. 69.
Oc 13.

Če padem na gori, me gozda ni strah,
bor, javor, planina sanjava,
v tihoto gorjansko smnjaček še plah
do mojega groba pritava.

Če padem na polju, pustite me tam,
v ravnici bom sladko počival,
žanjice prepevajo bratom, sestram,
škrjanček bo v žitu se skrival.

Če padem v dolini, kjer ljube je dom,
tam cvetje na grobu ne vene,
tam ni več viharjev, ne bije več grom,
čez leto še nagelj požene.

Če padem kjer koli, zasujte me tam,
kjer pač mi življenje ugasne,
povsod ko doma mi ljub bo moj hram
v naročju te zemljice krasne.

Domovi gorijo

Lojze Avsenak,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1944

na Bohorju. Rokopis,
zapisan v knjigovodsko
knjigo, in tipkopis hrani
avtorjeva žena.

Oc 14.

Glej zublje ognjene iz hišnih slemen,
grmeče se rušijo krovi,
dim črn vali se od oken in sten,
gorijo slovenski domovi!

Med čnim zidovjem pa vriska drhal
in krade sadove jim dela,
a kdo bo oral, kdo žito sejal,
kje raja bi vprašati smela?

Po zemlji naši, skoz naše vasi
se tolpe valijo tatinske,
moriijo sovražniki naše krvi,
roke jim rdijo zločinske.

Po zemlji tej borni sam hodi hudič,
v njej pušča ogabno odtiske,
nad knjigo spominsko zla šviga mu bič,
beleži strahotne obiske.

Iz gozda pregnancev rod upira oči
na vas, kjer za njih ni prostora,
preklinja zločincem prihodnosti dni:
»Naj večna bo vaša pokora!«

Iškarijot

Lojze Avsenak,

(glej spredaj)

Besedilo je nastalo l. 1944

na Bohorju. Rokopis,

zapisan s črnilom

v knjigovodsko knjigo, in

tipkopis hrani avtorjeva

žena.

Oc 19.

Nekdo svoj narod je izdal.

Zazibljejo, skrivenčijo se v gori hrasti,
v viharja jezi k zlu drvi nam vse, k propasti,
sam Iškarijot ni več zaspal.

Izdal je tujcu krvno last,
posest najdražjo, najbolj živo, srčno vročo,
udaril materam v srce je bol pekočo,
saj mladci morali so past'.

Pred sodbo Judež zdaj stoji.

»Poznaš gore in polja, bistre naše vode,
dragulji trajni to slovenske so svobode -
ti pa prodajaš našo kri?

In mater rodno si izdal!

Ni mar ti nje ob blesku tujčevih zlatnikov,
ne žge, ne peče kri te vroča mučenikov?«
Zroč v tla zakrknjen je ostal.

Zapela puška je svoj spev:

»Izdajal je čistejše kot studenčna voda!«
»Grešil je proti zemlji lastni, ni ga škoda!«
je gozd odzval se ji v odmev.

Na javki

Lojze Avsenak,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
januarja 1945 na Bohorju.
Z naslovom Pesem tehnike
Franceta Prešerna je bilo
objavljeno po vojni v reviji
Borec, 1. XI/1957, št. 7,
str. 279-280.

Rokopisni zapis
v knjigovodski knjigi hrani
avtorjeva žena.
Oc 24, Pl 68.

Iz dna pozabljene globeli
se vzpenja vkreber fant veseli,
na hrbtu nosi drago breme.
Mračina krije ga večerna
kurirja tehnike Prešerna.

»Še tole naj preplezam reber,
potem bo šlo navzdol, ne vkreber,
ob šestih moram bit' na javki.
Boš-li, mladina, kdaj slutila,
kako je Janez znoj prelival,
ko zate nosil je sladila?«

Na javki smo! Matevž že čaka.
- »Tovariš, vlekel boš ko spaka!
Tri tisoč nosim ti Mladine!
To v Loko, v Sevnico ob Savi
kurir TV bo brž raznosil,
to v Kozje, v Šmarje mi odpravi!« -

- »Drži! S čim novim se postavi!« -
- »Rus Švabe že na Odri mlati,
Anglež v Berlin jim tepke klati,
čez mesec vojna bo pri kraju!« -
- »Kje si le slišal vest to pravo?« -
- »To je pa tajnost, Tevžel! Zdravo!« -

Otrok na pogorišču

Lojze Avsenak,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
decembra 1944 na
Bohorju. Rokopis, zapisan
s črnilom v knjigovodsko
knjigo, hrani avtorjeva
žena.

Oc 32.

Preljubi naš domek, najlepši vseh hiš,
zakaj so te Nemci požgali? -
V zidinah grozotnih zdaj šviga le miš,
še kravo so našo odgnali.

Kaj gledaš me črno, me več ne poznaš,
ko drugo zdaj nosiš obleko? -
Še sam sem pomagal, da bil bi ves naš,
na streho sem nosil opeko.

Tam v kotu ogromna stala je peč
in ude nam v zimi je grela,
ko nanjo otroci hodili smo leč,
jaz, Janez, Martinček in Špela.

Tu čumnata draga vsa borna stoji,
kjer starša sta naša nočila,
na peči smo slišali: v pozne noči
v skrbah sta za nas govorila.

Pri oknu nekoč je za mizo sedel
naš boter in ni se odrekal,
da pil bi z očetom, ki bil je vesel,
da Tinček v zibeli je vokal.

Joj, zdaj je prežalostno, bridko je tod,
kjer smo se vsa leta igrali,
mar to je njih zmaga, le kak je to rod,
saj so še igračke požgali.

Zdaj matere šele poznam besedi,
ko pravi, da to ni življenje,
razumem očeta, ki bliska z očmi,
ko sliši v daljavi bobnenje.

Po svobodi

Lojze Avsenak,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
ob spominu na
partizanska doživetja
7. 11. 1948

v Celju. Izvirni rokopis

v knjigi pesmi hrani
avtorjeva žena.

Oc 245.

Vsako noč trije kurirji
so na isto pot stopili
in v borovju na razpotju
vedno znova se ločili.

Tom gre v Selca, Črt v Gorjane,
Gorazd v Bistriško dolino,
soj svobode daljne vodi
jih skozi temno borovino.

Na razkrižju so pri boru
vselej si srca razkrili
in mehkejše kakor bratje
so tedaj si govorili:

- »Po svobodi - kakor včasih -
hlode vozil bom s planine,
kot nekdaj v gorah bom vriskal,«
Gorazd je svežil spomine.

- »Mene temni les ne miče,
kličejo me sočne drage,
tam kosil bom,« Črt žarel je,
»njive brazdal, vodil žage.«

Tom razgret: »Vojak postanem,
čuval bom zemljo oteto,
ne pustim svobode ljudske
gaziti pod tujo peto.«

Svoboda hrumi čez hoste,
a kurirjev na križpoti
ni in ne besed prešernih,
list noben miru ne moti.

Črt spi v gori, Gorazd v loki,
Tom pod starim borom sanja,
a svoboda vihrajoča
mrtvim se kurirjem klanja.

Siten obisk

Lojze Avsenak,

(glej spredaj).
Besedilo je iz avtorjeve
tipkopišne zbirke, ki jo je
iz medvojnih in poveljnih
pesmi uredil l. 1947.
Izvirnik hrani avtorjeva
žena.
Oc.

Pet mož na prag,
a mati v zrak:
»Kar pet vas je,
pa ne da ste
prišli po kravo
in prasè?«
A oče: »Nak,
to bo napak,
za drugo reč
jim gre!«
Deklič pa všššc!
ne bodi len,
skoz okno smukne
iz izbe ven.
A partizan,
Matijc poznan,
za vrat potegne
jo na stran:
»Ej, zal deklíč,
ne boj se nič!
Saj čudno ni,
če ne stori
ti dobro
naša kri,
ko si hodila
vse noči
s Švabom vštric.«
»Ti si, Matijc?
Prekleti stric!
Prav vse dobiš,
če me spustiš,
ljubezen večno,
če želiš!«
Matijc pa: »Ne,
tako ne gre!«
In ljubico,
ta cvet deklet,
spet v izbico
povede vnet.

Spokorna v tronu
tam sedi,
za vsakim kodrom
solze tri
in tri
za lepe dni
cedi.
A glavica
se ji ježi.
Pri fantih smeh:
»Kak grd je greh!«
Zdaj mati v jok:
»Oh, moj otrok!
Bi vzeli raje
kravico
in ji pustili
glavico.
To ni deklíč moj,
to je spak!«
A oče: »Nak!
Da bi te vrag,
ti in tvoj spak!
Poprej bi rekla to,
bedak!«

Ti bratom sporoči

**Lojze Avsenak-
Radovan,**

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo l. 1944
na Bohorju. Rokopis,
zapisan v knjigovodsko
knjigo, hrani
avtorjeva žena.
Oc 41.

Kot smica mlada mi skačeš čez skale,
peniš se in padaš, v tolmunih zasanjaš,
nazaj se oziraš, kjer vode so dale
ti šume bohorske, da burke uganjaš.

Zdaj resno poglej me, potoček srebrni,
poslušaj me, preden spet planeš v hitenje:
Ti sel boš slovenski in prej se ne vrni,
da to naročilo boš spravil v življenje!

Ko v Savo zaplul boš med rodne Hrvate,
ozri čez bregove se, videl boš boje,
prisrčno pozdravi predrage nam brate,
sporoči, da imamo na vek jih za svoje!

Boš z Dunava širmega zrl Šumadijo...
Objemi, poljubi ti Srbe nam silne,
povej jim, da srca žarijo, plamtijo
v ljubezni do borbe nam osvobodilne.

Ko leno sanjaril v daljavo boš širo,
ozri se na Plevno, na izgubljene brate,
jim reci, da srce ne bo nam prej mirno,
dokler ne povede v slovenske jih svate!

V daljavi takrat bodo čuli se gromi.
Pohiti, glasnik naš, po vodni zdaj poti
v jekleni ta jek, ki se v borbi tam lomi -
uganeš, kdo je, ki hiti ti naproti?

Amerikanskim pilotom, padlim v Zajselah dne 19. marca leta 1944

**Lojze Avsenak-
Radovan,**

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1944

na Bohorju. Izvirnik,
zapisan v knjigovodsko
knjigo, in tipkopis hrani
avtorjeva žena.

Oc 7.

S ponosom in drgetom smo vas zrlí,
ko jasnega ste dopoldneva silni v sever drlí.
Rotili smo vas, jake, grozne ptiče,
da vse privedete nazaj mladiče.

Bleščala so se v soncu orlov vaših krila,
sokolji vaš pogled, nestrta vaša divja sila,
prelahno - kakor belih vil veslanje -
je spremljalo grozeče vaših prs bučanje.

Z očmi smo spremljali vas na obzorje,
v nebo poslednji belo brazdo orje,
a s srcem dalje še mrmranje vaše drago...
Želeli smo vam srečno pot, vrnitev z zmago.

Spet vračajo se v soncu bela vaša krila.
Ne vsa, ker vsem nikdar ni sreča mila;
iz doline gledali smo: Kot mak rosen
ožarjen padal je labod in z njim mladičev osem.

Zdaj tu počiva vas junakov osem...
In čakate povelja in na klic ponosen,
da spet povede vas v svobodo zračna cesta,
da nosite spet strele, grom nad tuja mesta.

Vam danes lučke smo vsesvete vžgali
in cvetk na žrtvenik svobode smo nastlali.
Mi nismo sužnji več, le bitko čakamo še zadnjo,
vi ste na cilj pripluli tri dni pred pomladjo.

Spomini

Lojze Avsenak,

[glej spredaj] je pričujoče
besedilo poslal za objavo
v TV-15, št. 39,
1. 10. 1968, str. 7,
v rubriki Partizanska
ljudska pesem.
Še 3.

Burno se mi srce zgane,
ko spet grem čez kraje znane:

Tu je štab bil bataljona,
tam smo s švabi se zgrabili,
v oni grapi smo nočili,
v tejle rebri iz zasede
z bredo pet fašistov ubili.
Tu v strmini razkopani
so si prvi partizani
rane z arniko celili.

Tukaj v breznu ob pečino
Štef naslonil je glavo,
ko so bolnega z vročino
tu z dumdumko ustrelili.

Tale binler, to kotlino -
vse poznam:

tam so tiskali novice,
tukaj klali so živino.

Vsak grmiček je spomin -
kdo bi mogel vse naštet!

Grem, premišljam, obstojim:

Še, glej, skriva se v previsu
iz srobot, vej ležišče,
čaka, čaka na kurirja.

V njem pa je le list papirja:

»Ljuba, veš,« je pisal, »kmalu
k tebi vrnem se in k vam,
konec mraza bo, trpljenja
in...«

In...?

Ni se vrnil k njej ne k nam -
ni dočakal več vstajenja...

Vsak korak - spomin.

Bukve v vetru jih šumijo,
v skalah, grapah se budijo
in iz zemlje globočin -
Nikdar nam ne izzvenijo!

Pri padlih borcih

Oto Vrhunec-Blaž Ostrovhar,

28-29-letni mehanik,
komandant 3. bataljona
Prešernove brigade,
načelnik štaba
Gradnikove brigade,
komandant Škofjeloškega
odreda, podel v spopadu
s četniki 5. 4. 1945
v Topolah v Selski dolini.
Besedilo je nastalo jeseni
1943 v Cerknem po obisku
pokopališča, kjer so
pokopani avtorjevi
soborci, padli nekaj
mesecev prej v boju
z Italijani. Objavljeno je
v Pesmih borcev XXXI. diviz.
str. 37-39, kasneje v
avtorjevi zbirki Pesmi padlim
borcem, 15. 11. 1944,
str. 3-5. Tipkopolis besedila
hrani arhiv IZDG, fasc. 91/
I-13.
SM 519-521',
Ce 164-165 ,Sc D 340.

Mrtvaških ragelj spev glasan
odmeva z gore v beli dan;
svobodo terja pesem ta,
upor do zadnjega moža.

Vali iz doline se tiran,
ker tabor naš je bil izdan:
kolone, tanki, kamioni,
bacači min in avioni.

Strašen boj - napad srdit...
Že v tretje je fašist odbit.
Leže alpini v goličavi,
mrtvi, ranjeni, krvavi.

A tam iz boka nov napad;
alpin pritiska že odzad.
Z Novakov, Cerkna in Tolmina
mu gre pomoč. Oh, domovina!

Že kliče tujec: »Vdajte se,
obkoljeni že davno ste!«
Prekleta slabo nas poznaš,
čeprav slovensko dobro znaš;
podal ne bo se partizan,
čeprav obkoljen je, izdan.

Zares nam fantje z vseh strani
preti pogin še do noči,
a padli bomo kot junaki,
uporni, trdi mi vojaki.
Naj žanje smrt vas zdaj tirani!
V boj tovariši mi vdani!

Bombo v roko, puško v dlan,
naj v slavi pade partizan!
Še ta ukaz vam zadnji dam:
Pober'te ranjence od tam!

Če bomo se prebili tod,
se spomnil nas bo pozni rod,
a zdaj za mano v trpljenje;
skoz grob gre narod v življenje!
Tako ni mrak noben teman,
da ne pregnal bi ga nov dan.

Kot en glas iz grl vseh vzplamti:
»Hurá-juriš!« in zagrmí
od Porezna do Labnega,
od Davče tja do Cerknega.
Se vnel je ples zares krvav
tu sredi grmov, skal, dobрав;
med grome bomb, rafalov jek...
Že vidim Lahov nagli beg.

Zažgali gozd so in senike,
da v dimu krili bi umike.
Imeli štiri smo mrličé;
so v Cerknem borbe hude priče.
Cerkljanke vence so povile,
gomile borcev okrasile.

A ono noč, opolnoči
sem šel po tej okolici
in spomnil sem se teh grobov
in krenil tja na dom duhov.

»Jaz sem prišel vas obiskat,
ker vodil sem vas tistikrat.«
Tako pozdravim na grobeh,
pa že zmrazi me po kosteh.

Stoje tovariši že pred menoj,
v polni spremi so za boj,
iz oči jim sije ognja žar,
odvite bombe so za udar.

Ne vpraša Bojan, kaj želim,
in drugi ne, zakaj ne spim,
a Drzni roko mi poda,
četrti nemo se smehlja...

»Prošnjo, fantje, imam do vas,
ki terja jo današnji čas.
Izdajstva greh je še med nami,
ki vas je dal tej rani jami;
rad bi znebil se te grenkobe,
pri vas naužil se spet zvestobe,
ker vem, da bili ste vdani
in borci hrabri vse do lani,
ko vas ta zemlja je požrla
in meni borce verne strla.«

Povzdigne Bojan glas in pravi:
»Vemo mi to,« in svetu javi,
»nas zemlja bo še maščevala,
grobov tišina ni zaspala,
razrastla se bo v orkane,
požrla hlapce in tirane!«

Tedaj v zvoniku ura je zapela,
mrlič, bojazen spet sta onemela,
in jaz odšel sem v noč temno,
bedel do jutra, mislil to.

Padlim v slavo

**Oto Vrhunec-Blaž
Ostrovihar,**

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1943
nekje na položaju.

Objavljeno v avtorjevi

pesniški zbirki Padlim

borcem, v ciklostilu

natisnila tehnika Gropa,

15. 11. 1944, str. 12.

Ohranjeno je tudi

v rokopisnem prepisu

M. Verčič.

Izvirni tipkopis besedila

hrani IZDG, fasc. 91/1-13.

SM 774; var. 774',

Ce 172, Pl 213.

Po grapah, jasad in gozdovih
preštet' ne moreš vseh grobov,
pojočih slavo o sinovih,
ki padli so za bran domov.

Med skalami stoje gomile,
brez križa in brez nageljna,
z bršljanom, mahom so ovile
planine borca padlega.

Narava sama se odziva
in čuva bele nam kosti,
da rodu bo lahko odkrila,
kako se narod naš bori.

Za dom ste padli, za trpine,
tovariši, a ne zaman,
ko tekla kri je iz pečine,
je vsakdo bil že maščevan.

Junaku umreti ni mogoče,
v narodu je večno živ,
naj žena, sestra, sin mu joče,
kot mož je padel neumrljiv.

Junaku čast je večna slava,
z njo narod čuva nanj spomin:
povej vsem bratom, šumna Sava,
kako živi svobode sin!

Komandantu Lazotu v spomin

Oto Vrhunec-Blaž Ostrovrhar,

[glej spredaj].

Besedilo je nastalo kmalu po 30. 6. 1944, ko je med napadom na Baško grapo padel komandant Lazo. Objavljeno v avtorjevi zbirki Pesmi padlim borcem, ciklostilni tisk v tehniki Gropa, 15. 11. 1944, str. 29. Zbirko hrani muzej v Škofji Loki, O-2/G.i/13. SM 1346.

Zaman te Bosna bo čakala,
zaman svoboda te iskala,
da rešil bi slovenske brate,
s krvjo oblil si naše trate.

Zaman smo rane ti obvezovali,
zaman tak daleč te peljali,
oči zaprle so se tvoje,
brez tebe gremo v nove boje.

Le spavaj Lazo mirne sanje,
prišlo bo zate maščevanje,
saj tisoči v napad hitijo,
da tujca izženo, zdrobijo.

Naj zemlja ti bo lahka naša,
naj šum dobrave ti razglaša,
da zemlja, ki si zanjo dal življenje,
ponosno se bori skozi trpljenje.

Skopali grob smo brez lopate

Oto Vrhunec-Blaž Ostrovrhar,

[glej spredaj].

Besedilo je nastalo avgusta 1943 na položaju XIII. brigade v spomin padlemu namestniku komandanta Milanu Našiču. Pripisano je bilo identifikacijskim podatkom, ki so jih v škatlici zakopali v pokojnikov grob. Kasneje objavljeno v avtorjevi zbirki Pesmi padlim borcem, 15. 11. 1944, natisnila tehnika Gropa, kjer ima naslov Komandantu Našiču v spomin. SM 935, Pl 276.

Skopali grob smo brez lopate,
z rokami zgrebli smo zemljo,
dočakal nisi nade zlate,
usoda strla hrabro je roko.

Na Krimu nema je gomila,
pod njo leži mlad partizan,
ga laška krogla je zlomila,
ko blizu svobode bil je dan.

Tovariši, naj kri prelita
namestnika ne bo zaman,
bo osveta zmagovita,
prisežemo na Šmarni dan.

Oto Vrhunec-Blaž Ostrovihar,

(glej spredaj). Besedilo je nastalo v marcu 1944. Objavljeno je bilo najprej v glasilu Vojkove brigade Za Vojkom, št. 7, 1944, str. 7-8, skrajšano in popravljeno besedilo pa v Pesmih padlim borcem, 15. 11. 1944. Ce 170-171, De 103-104, Bo 134-135, var. MŠ 43, SM 769-771.

Pod jarmom tujim tisoč tristo let
le hlapec bil je narod moj,
tlačanal tujcu je oče..., ded,
iz roda v rod v nepokoj.

Ga v legijo Rimljan je dal,
Benečan v galejo prikoval,
evropskim carjem bil je bran,
če z juga vdrl je Osman.
Ko tresel tron se Dunaja,
odšli so fantje s Kranjskega,
ko Francoz je konje tod pojil,
Slovenec brata je moril.
Za tuji sen in za oblast
mogočnih carjev, knezov čast
je tekla kri iz naroda,
od vsakogar teptanega.

Goljufal ga škof je in bankir,
z nebesi troštal mu nemir,
pošiljal v Rim na božjo pot,
da ta ga reši krivih zmot.
V voljo božjo naj vdan
ponižno čaka sodni dan.
Gospodje so pa svatovali,
v pozno noč so pirovali,
so vrata b'la zaklenjena
za poštenjaka vsakega.

In v voljo božjo je vdan
dočakal narod sodbe dan.

Od plavžev, šahtov je, barak
v svet udaril trd korak,
to bil pohod je zrelih mas
od vseh vetrov in vsaki čas
pripravljen sebe žrtvovat',
da vzljubi enkrat brata brat.
V borbo zdaj, tovariši,
so z nami Rdeči armijci,
peterokrakih zvezd je blesk svetel,
Berlin bo kmal' odgovor dal.
In z njimi vsi, ki s krinkami

so s fašisti roke umivali.
Prihaja resda sodni dan,
prihaja zate »švabobran«!

Takoj naj utihne zvok siren,
dokler ni strgan drob hijen,
ki več kot tisoč smo jim let
dajali davek, cvet deklet.

Nabrušen ostro je rapir:
Le sem, le sem hudič, vampir,
poziva narod naj Mejdan,
izkaži se - je sodbe dan.

Prišel je resda Antikrist,
ga spremljal je fašist, nacist,
a strt bil je in poteptan
obenem z njim še domobran.

Pisala to bo zgodovina:
»Zelo je ljubil oče sina,
dom nov mu mehko je postlal,
ko sam med praprotjo je spal.«

In vmes še nekaj bo dodala,
s ponosom bo Slovenka brala
o borbah smelih partizanov,
ki bili so trepet tiranov,
kako so svobodo ljubili,
za domovino se borili.

Ko čista bo in svobodna
prelepa vsa Slovenija,
povrnil se bo partizan
v dom oplenjen in požgan.

In iz pepela bo, kosti
postavil hišo novih dni,
ki v njej bo vsem, za vse prostora
in ne bo treba več šotora.

Zemljo si bo preoral,
s semenom novim obsejal,
po brazdi kazal bo z levico,
ker v boju zgubil je desnico.
Kako s plugom se rokuje,
kako krompir se okopuje,
kako se zemljo brani rodno,
če sovražnik vpade v njo usodno.

Povem vam jaz še to na glas,
le borba bila je naš spas.
S severa vdrl je Džingis-Kan,
z zapada, juga Italijan,
požigal, klal je in moril,
kot Lucifer bi ga učil.

In ker živim iz dneva v dan,
požre lahko me grob teman.
Naj pesem ta bo za spomin,
ki zrasla je iz duše globin.

Pozdrav

**Oto Vrhunec-Blaž
Ostrovihar,**

[glej spredaj].

Besedilo je nastalo
31. 5. 1944 na Triglavu,
kamor se je povzpel
del Gradnikovcev.

Objavljeno v Goriškem
borcu, št. 11,

24. 6. 1944, str. 1

z ilustracijo Triglava ter
hkrati v stenskem časopisu

Gradnikove brigade Naš
glas. Rokopis hrani arhiv
IZDG 697 II 2a, tipkopis pa
Notranjski muzej v Postojni,
sign. 70.

MŠ 45, SM 825,

Re 290, Lo 184.

Pozdravljam te gora glavar!
V dneh, ko trgamo okove,
prišel sem k tebi na oltar
razpeti prapor misli nove.

Še vedno zreš mračno na ceste,
ki nadzoruje jih tiran;
drvi pa čas, ko vse nezveste
in tujce plačal bo tlačan!

Pod tabo kri se še pretaka,
oškopila tvoje je noge,
a borba ta res neenaka -
svoboda že s hribov gre!

Pesem Škofjeloškega odreda

**Oto Vrhunec-Blaž
Ostrovihar,**

[glej spredaj].

Besedilo je nastalo
po oktobru 1944 nekje
na področju, kjer se je gibal
Škofjeloški odred.

Tipkopis besedila hrani

A. Vrhunc, za kitico krajše

je objavljeno v knjigi

T. Lotriča: Škofjeloški odred,

Ljubljana 1971, str. 5.

SM 664, var. MŠ 42.

Odred Škofjeloški stoji pred trdnjavo
sovragov stoletnih, domačih hijen,
da domu svobodo pribori in slavo,
je udaren, odločen, v boju jeklen.

Vsi streli so naši ostri, krvavi,
minirani vlaki drevijo v prepad,
povejte vzhodu, valovi na Savi,
kak' bije se narod za cilj svojih nad.

Pod Blegoš belijo se naši šotori,
v Ljubljano odmeva krik bojni - hura!
Li veste, ve smreke in majavi bori,
s plazovi svoboda prihaja z gora.

V boj, Tolminci

Milan Vrtačnik-Andrej

Galeb, 37-38-letni

učitelj, interniran
v Monigu in Gonarsu,
član okrožnega odbora
OF, v partizanih sodeloval
pri organizaciji šolstva na
osvobojenem ozemlju
v Beli krajini.

Besedilo je nastalo kmalu
po razpadu fašistične
Italije, ko je iz internacije
vračajoči se avtor na
poti iz Goriških Brd v
Belo krajino doživel vstajo
Primorcev. Objavljeno je
v Pesmih naših borcev,
izdal Prop. odd. GŠ NOV
in POS, II, 1944, str. 59.
Se 168.

V boj Tolminci, puntarski sinovi!
Nova pravda zdaj na svetu rase,
nova pravda za vse večne čase:
za rodove vse, ki so pred nami,
za grobove bratske med gorami.

V boj Tolminci, puntarski sinovi!
Punta zdaj ne smemo zamuditi,
staro slavo treba obnoviti:
Soča kliče svoje borce drage.
Bijte, bijte, gonite sovraže!

V boj Tolminci, puntarski sinovi!
Pesem naša že povsod odmeva,
rod tolminski zopet jo popeva:
Mi smo stari puntarski sinovi,
sonce naše je in naši novi dnovi!

V boj Tolminci, puntarski sinovi!
Soča v morje naj spet bistra teče,
narod voljo svojo naj izreče:
Naj Slovencev rod v svobodi vstane!
V boj Tolminci, vsi med partizane!
Bijmo, bijmo, gonimo tirane!

Milan Vrtačnik-Andrej

Galeb, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo l. 1944
v Beli krajini. Poleg
pričujoče variante,
ohranjene v tipkopisu,
hrani avtor tudi daljšo
rokopisno varianto, ki pa
je žal mestoma nečitljiva.
SM 2103,
var. 2101-2102,
Se 167.

Saj je že prišel Jurij,
saj je že vse zeleno,
saj je že vse v cvetju,
saj že odprte so duri:
za hoste, za partizane.
Pozabljena zima je,
pozabljene hude so rane,
pozabljene hajke so,
v srcu je spet toplo -
za partizane.
Saj je že prišel Jurij,
s cvetjem ovenčani Jurij.
Vse je rumeno,
vse je zeleno,
vse je rdeče
od same sreče.
Hajdi, odprte so duri
za hoste, za partizane.
Jurij vas kliče:
Vsi nad tirane!

Hej, Korošci

Milan Vrtačnik-Andrej

Galeb, (glej spredaj).
Besedilo, nastalo konec
I. 1943 ali v prvi polovici
1944, je objavljeno
v Pesmih naših borcev,
uredil Mile Klopčič,
izdal Prop. ods. GŠ NOV
in POS, II., zvezek, julij
1944, str. 50-51.
Ku.

Hej, Korošci, žito plenja,
dvigni se, tlačanska srenja!
Tito z vojsko k vam prihaja:
Narod ves za pravdo vstaja.

Hej, Korošci, v zbor junaki!
Konec zdaj je vsaki tlaki!
Brani pravdo in sirote,
sekaj, spodi tuje trote!

Hej, Korošci, v partizane,
za pravice poteptane,
za svobodo zemlje svete,
zdaj na borbo, hrabre čete!

Triglav vse Slovence druží,
le slabič še tujcu služi.
Sava spaja drage brate,
hrabre Srbe in Hrvate.

Dunav še Bolgare vabi,
kdo zaupa zdaj še Švabi.
Bosna vsa vesela zove
hčere ljube in sinove.

Vardar Makedoncem poje
pesmi lepe, pesmi svoje.
Črna gora vsa vesela
je med brati oživila.
Kaj ni lepa ta družina?
Sedem bratov - vez edina.

Hej, Korošci, v zbor junaki!
Konec zdaj je vsaki tlaki,
saj že žito novo plenja:
Dvigni se, tlačanska srenja!

Milan Vrtačnik-Andrej

Galeb, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo med
oktobrom 1943 in majem
1944 na Planini nad
Semičem v partizanski
bolnišnici.

Rokopisno, s črnilom
zapisano varianto
besedila, in tipkopisno
varianto hranil avtor.
SM 2121,
var. 2119-2120.

Včasih se sredi borb in divjih morij
pesem nežna, tako nežna oglasi,
kot bi kmečka mati povila princeso iz
pravljicnih dni.
Vso drobno in mehko,
vso polno žlahtne kipeče krvi.
O, saj sredi besnečih vojnih viharjev,
sredi blodnih krikov, sproščenih strasti,
trdih, koščenih pesti
ne škodi včasih mehka roka,
ki se na izmučeno čelo nalahko spusti.
Ne škodi tudi pesem nežna,
ki v razboleli duši vsaj žarek toplote zbudi.
Pesem nežna, ne samo pesem, ki k boju kliče,
tudi junake rodi.
Včasih je mehka dlan bolj koristna od trde
pesti.
Šele, kadar se srce sprosti,
je ljubezen vtkana v boj za svobodo.
Šele, kadar se srce sprosti,
je človek zmagi najbliže.
Zato zapojte tudi mehke, otožne viže,
zapojte srce,
zapojte človeka, ki samo svobodo ljubi...
Zapojte svobodo,
ki je najlepša pesem Človeka!
Svoboda je mehka dlan,
svoboda je sončen dan,
svoboda je nežna iz pravljic princesa.
Pesem nežno zapoj
in se poženi v boj, v boj za svobodo!

Partizan sem, ljubim ptice, drobne ptice

Milan Vrtačnik-Andrej

Galeb, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo
oktobra 1944 na Planini
nad Semičem

v partizanski
rekonvalescentni
bolnišnici, kjer se je kljub
nevarnosti in več
evakuacijam odvijalo
bogato kulturno življenje.

Besedilo sodi v zbirko
šestindvajsetih
Partizanskih popevk, ki jih
je avtor imenoval
gostolevke.

Tipkopis besedila hrani
avtor.
SM 2130.

Partizan sem, ljubim ptice, drobne ptice
pevčice.

Ptice so mi pele v hostah, ko sem bil brez
ljubice.

Ptica drobna, le poleti, le poleti hitro k nam:

Tam za goro - tam so lipe,
tam za goro - tam so rože,
tam je v bregu vinski hram,
tam je v kajži deklíč sam.

Ptica drobna je zletela,
ptica v dalje poletela...

Gledam zdaj čez sive gore,
gledam tja za temne bore,
tja za planje in planine,
kjer je ptica šla v višine.

Partizan sem, ljubim ptice, drobne ptice
pevčice.

Ptice so mi pele v hostah, ko sem bil brez
ljubice.

Kaj si ptica se vrnila,
saj jesen se ni začela?
Hoste so še vse zelene.
Trave niso še rumene.

Ptica žalostno je zažgolela:
Tam pri vas jesen je v polju,
njive so že razkopane,
lepe so vasi požgane,
lipe vse so zamorjene,
rože rdeče pokošene,
tam še dečve ni nobene.

Ptica drobna, le ne jokaj.
Kar pri meni tu ostani.
Z nami bodi - partizani!

Partizan sem, ljubim ptice, drobne ptice
pevčice.

Ptice so mi pele v hostah, ko sem bil brez ljubice.

Umrla bova skupaj, ptička drobcena

Milan Vrtačnik-Andrej

Galeb, [glej spredaj].

Besedilo je nastalo oktobra 1944 na Planini nad Semičem v partizanski rekonvalescentni bolnišnici. Tam se je kljub nevarnostim in številnim evakuacijam dogajalo bogato politično in kulturno življenje. Besedilo je iz zbirke Partizanske popevke, ki jih je avtor imenoval gostolevke. Tipkopis hrani avtor. SM 2132-2133.

Umrla bova skupaj, ptička drobcena,
zadela je še tebe krogla sekana.
Kaj kljunček droben v svet odpiraš,
kaj v hosto svojo se tako oziraš?
Pustila tam si gnezdece,
v gnezdu svoje ljubljenske.
Za goro, ptička, za goro
sem pustil tudi jaz ženo.
In ustec lačnih majhnih pet,
za mene bili so ves svet.

Umrla bova skupaj zdaj oba,
zadela je še tebe kroglica.
Bo gnezdo prazno v hosti tam,
bo prazen v vasi rodni hram.

Uspavanka

Milan Vrtačnik-Andrej

Galeb, [glej spredaj].

Besedilo je nastalo konec l. 1943 v Beli krajini. Prevezemamo ga po poveljni objavi v TV-15, Partizanska ljudska pesem, št. 35, 3. 9. 1969, str. 9. Se 166.

Kaj bi pesmi pela,
pesem ne bi te ogrela.
Gozd šumi. To pesem je najlepša.
Sinko moj, zaspi.
Kaj bi posteljo rahljala,
saj sva že na tršem spala.
Mah šušti. To postelja je rahla.
Sinko moj, zaspi.
Kaj bi sinko te zibala,
zibka je doma ostala.
Dež rosi. To zaziblje te najsłaje.
Sinko moj, zaspi.
Kaj budila bi spomine,
kaj klicala bolečine.
Sinko spi, le brž zaspi.
Spita v hosti sinko, mati,
bedi nad njima mesec zlati,
bede nad njima partizani,
ki so v temnem gozdu zbrani...

Dva brata

Milan Vrtačnik-Andrej

Galeb, (glej spredaj).

Besedilo, ki je nastalo
l. 1943, je po vojni
popravljal in objavil
zbiralec in urednik
partizanskega pesništva
Črtomir Sinkovec v TV-15,
št. 9, 10. 3. 1977,
str. 7.

Izvirni rokopis hrani avtor.
KI 131, var. 131 B.

- Hoj! Stoj! Kdo tam? Le roke hitro kvišku!
Glej! Koga vidim? Brata? Rodno kri?
Iskal sem te! Zgubljenca srečno našel...
Ho, ho... Od kdaj si pa med hostarji? -

- V zasedo brat si brata zvabil.
Postal vojak si...? Belec? Švabobran?!
Rodila dva je sina mati:
Fašista ne! Da, jaz sem partizan! -

- Naprej! Iz hoste, izgubljenec rdeči!
Za Krista kralja brž na belo pot!
Za slavo božjo v našem svetu večno
bo sodba hitra, rešen boš, galjot... -

- Ne boš me zvabil, brat nesrečni,
oba bo juri sodil narod moj...
Za pravdo ljudstva, ne za slavo Krista
se bije zdaj med nama boj. -

In hostar v hoste svoje plane,
za njim odjekne v daljo strel...
Za Krista kralja, slavo božjo
brat brata je v srce zadel...

Balada iz kraške jame

Milan Vrtačnik-Andrej

Galeb, [glej spredaj].

Besedilo je nastalo l. 1944
v Črnomlju ali nekje drugje
v Beli krajini po

pripovedovanju nekega
Notranjca konec l. 1943
o grozljivi usodi izdanih
bolnikov v neki kraški jami
- zasilni partizanski bolnici
- imenovani Ogenjca.
Rokopis, zapisan
s svinčnikom, in tipkopični
prepis besedila hrani
avtor.

SM 2077-80, Se 165.

- Dvanajst živih, jutri mrtvih,
saj odšel je Janez Slapar,
da preda nas vse fašistom,
brate svoje, partizane:
ranjene in oslabele.
Daj ti, sestra, draga sestra,
vse nas preje postreliti.
Žive ne, le mrtve smejo
oni v roke nas dobiti. -
- Saj se vrne Janez Slapar,
bratje moji, ne skrbite.
Saj odšel je, da pogleda,
če še sonce z neba sije,
če še ptice žvrgolijo,
če še hoste kaj šumijo.
On se vrne, ne skrbite! -
- Čuješ, sestra? Kaj volkovi
že so k nam se priklatili?
Saj jesen je šele prišla;
zima, kje je še za bregom. -
- To volkovi niso, bratje!
To šumijo v vetru hoste,
to vetrovi so z gore,
ki so pravkar se zbudili. -
- Čuješ, sestra? Kdo le tuli?
Kdo tak žalostno zavija?
Saj tako ne tulijo viharji,
saj tako zavijajo volkovi.
Kaj, če to so oni, če so to fašisti.
Kaj, če on je z njimi, bratje:
Janez Slapar. -
- Bratje moji, grem pogledat,
da povem vam le resnico.
Vi pa tiho mi bodite,
skoro se nazaj povrnem. -
- Sestra naša, oj ne hodi,
ne zapuščaj svojih bratov,
tu ostani, to izpolni,
kar smo preje te prosili.
To so oni, sestra, oni.
Psi so z njimi, Janez Slapar.
Ne uidemo poginu.
Sestra, stori, kar smo te prosili!

Ne izroči žive nas fašistom... -
- Bratje, težko... oj, kako
bi z vami to storila. -
- Vzemi puško, streljaj, sestra.
Streljaj hrabro, ne odlašaj,
da ne bo prepozno.
Zunaj! Čuješ? Zdaj so tik pred vhodom.
Govorica tuja, oj, besede klete.
Sestra, streljaj, psi so že pred vrati. -
Sestra strelja. Brate strelja.
Smrt se po prostoru plazi.
Že pred jamo so sovragi.
Drugi, tretji, peti...
- Dragi bratje, saj ne morem,
več ne zmorem te morije! -
Puška počí. Sama pade in umrje.
- Kaj bo z nami, bratje, ki smo še ostali.
Sedem živih nas je še ostalo.
Bombo, sestra! Kje si, sestra?
Bombo, brate! Kdo jo zmore?
Eno bombo le imamo, to vrzimo.
Čakaj, brate, da se vrag prikaže.
Z bombo mu zaprimo izdajalska usta.
Glej ga, volka, hoče gristi.
Glej, oči žareče - Janez Slapar.
Vrzi bombo, ne odlašaj!
Krepko vrzi in prižgi še mino!
Naj pogine - Janez Slapar in fašisti!
Konec, bratje! Konec Juda!
Žive ne, le mrtve naj dobijo nas fašisti! -
Dvanajst živih - dvanajst mrtvih
in med njimi sestra Zlata.
Tam pri vhodu Janez Slapar
in deset fašistov črnih...

Pavla Leban-Ljubinica,

31-letna aktivistka in
partizanka
v Severnoprimeškem
okrožju, nato v Prešernovi
brigadi, od novembra
1943 do osvoboditve pa
bolničarka v partizanski
bolnišnici Franji pri
Cerknem.
Besedilo je nastalo
februarja 1945 na poti iz
Čepovana v Lokovec.
Objavljeno v Bolniškem listu
SVPB Franja, št. 9,
str. 10. Rokopis hrani
avtorica.
Fi 18, BG 20.

Bori, moji bori,
kot straže na gori.

Vas ne izruje vihar
iz skalnatih tal,
pognali ste korenine,
globoko do dna
mimo kraških skal
vse do pekla...

V vejah se vaših veter igra...
o kom šepeta?
Morda o junakih, ki ob vznožju spe,
zajeti med korenine
in čakajo, kdaj zasine
svobode dan...

Bori, moji bori,
le stojte kot straže na gori
in šepetajte
junakom poslednji sen
o svobodi...

Stari mlin

Pavla Leban,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
najverjetneje po vojni ob
spominu na novembrsko
ofenzivo 1943 na
Cerkljanskem in je
posvečeno ranjenim
borcem iz XXXI. divizije.
Rokopis hrani Muzej Idrija,
oddelek Cerkno.
JA 77.

Ob potoku, ki pelje v sotesko,
je danes kup ruševin.
Tam je stal nekoč stari mlin,
brez oken, brez vrat,
v ostrem novembrskem mrazu
je dal ranjenim borcem zavetje
takrat.

- Sneg naletava že drugi dan,
na Cerkljansko je padla noč,
v dolini migljajo luči,
tam doli sovražnik preži.
Iz Laben preko Poljan
spe kolona po stezi do mlina,
povsod je tišina,
le pod težo ranjenih borcev
škipajo nosila. -

Zdaj so leta minila.
Ostal je le medel spomin
na vse tiste, ki dal jim zavetje
takrat je stari mlin.

Spomini

Pavla Leban-Ljubinica,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo maja 1945, ko je avtorica prišla iz partizanske bolnišnice Franje v vojaško bolnišnico v Gorici. Rokopis hrani avtorica, varianto v tipkopisu pa Muzej Idrija, oddelek Cerkno. Fi 136-137, var. JA 100.

Prebiram stare liste grape naše...

Dahnili vame sladki so spomini -
kot rujno vino iz nalite čaše -
na tiste svetle dni,
ki v neskončnost so odšli.

Spet vidim v duhu silne skale,
ki padajo v onemelo dno
in dvigajo ponosno se v nebo,
nepremagljive, večno bodo stale.
Še čujem tihega potoka glas,
ki svojo pesem pel je mimo nas,
nas spremljal v delu, petju,
bolečini, sreči.

V deževju se razvnel je val besneči,
da kmalu bi odnesel
našo malo vas.

V pomladnem soncu zrem lesene krove,
ki dali mnogim toplo so zavetje,
trpečim, ranjenim, da skozi mladoletje
odšli so zdravi v svet, v borbe nove.

In ti ljudje, kakor otroci sonca
se mi zde,
saj vsak je nosil sonca žar v očeh,
a v srcu silno voljo, srečo, smeh.

A zdaj prišli smo preko belih cest,
iz temne grape v sonca velemest.
Raztepli smo se kakor jagnjeta po sveti,
vsak nosi s sabo čudežno zavest,
da smo si bratje,
da vredno je živeti,
za kar smo se borili, delali dve leti,
in naše delo je rodilo sad.
Delili bomo naših duš zaklad,
nosili drugim sonce, srečo.
Svobodni smo,
ker težke borbe nosimo pečat.

Ranjenci v soteski

Pavla Leban-Ljubinica

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1944

v partizanski bolnišnici

Franji v spomin na

večere, ko so ranjence

razveseljevali in tolažili

s petjem.

S črnilom zapisani izvirni

rokopis hrani avtorica

v zvezku pesmi.

BG 39.

V soteski umira dan...

Na strehe naših barak

pada mrak.

Bolj od krvavečih ran

sem v duši bolan.

Takrat nam je v duši najteže,

v srce tiha žalost reže.

Misel kot lastovica

splava pod rodni krov,

solza zdrkne prek lica -

kdaj se vrnem domov?

Takrat lahek korak

zapoje v trudni mrak

in deklice čisti glas

prinese veselje med nas.

Zapojemo skupaj v en glas,

vsi ranjeni in trpeči.

Pojemo o domovini,

slajši na dom so spomini.

Pesem nam srca osreči,

pesem nam rane izleči,

vrne nam vero v svobodo

v nov čas.

Snežene gazi.

Sneži, sneži

Snežinke bele bržjo mi lica,

trudna stopa noga

skozi bele gazi

Kasnejeu gora ob poti,

o dajavi luč.

Ob hišni prag

otresem o sebe sneg,

skozi mala okna raje luč,

priskleneu :

in molitev preprostim duš

Obide me domaćnost kurečice hiše,

ko mečam oči nivega pogled mameh

in skrbne mamine tople pogled.

V Ratu nad mizo knjiž,

na oknih rože

in v Ratu topla peč

Snežene gazi

Pavla Leban-Ljubinica,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo sredi

hude zime 20. januarja

1945 v Lokovcu nad

Čepovanom. Rokopis

hrani avtorica.

Fi 149, BG 33.

Sneži, sneži...

Snežinke bele božajo mi lica,

trudna stopa noga

skoz bele gazi...

Zasnežen gozd ob poti,

v daljavi luč.

Ob hišni prag

stresem s sebe sneg;

skoz mala okna sije luč,

prisluhnem:

čuj molitev preprostih duš...

Obide me domačnost kmečke hiše,

ko srečam oča sivega nasmeh

in skrbne mamice topel pogled.

V kotu nad mizo križ,

na oknih rože

in v kotu topla peč...

Glavo naslonim v dlani,

misel mi v daljo hiti,

čez bele snežene gazi

najde pot k mami domov.

Jutri pa spet čez snežene gazi,

k drugim ljudem,

k novemu delu - v nov dan.

Čeprav so težke bele gazi,

čeprav zunaj sneži, sneži...

Ob košnji

Pavla Leban-Ljubinica,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo junija 1944 v Davči nad Sevelško dolino. Objavljeno Bolniškem listu SVPB Franja, št. 4, 5. 8. 1944, str. 5. Rokopis besedila, ki se nekoliko razlikuje od objavljenega, hrani avtorica. Fi 41, BG 24.

Iz gozda stopam v sončen, jasen dan
na senožet, kjer v soncu bliskajo se kose,
kako tu vse blesti od jutranje se rose,
pred mano svet leži, kakor odprta dlan.

Hitrejši, prožnejši mi je korak,
ko me prevzame vonj veneče trave,
srce pozabi žalost, gozda mrak,
ko gleda vso lepoto te narave.

Še nekaj drugega se v duhu drami
ob sladkem vzduhu pokošenih rož,
to misel je na dom tam za gorami,
na mamico, ki v njem sameva dan in noč.

Kaj kmalu prišel bo svobode zlati dan,
takrat se vmemo svobodni domov,
raztrgal bo okove sužnjev partizan,
zadihal prosto bo v svet ves lep, ves nov.

Trobentica

Pavla Leban-Ljubinica,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

februarja 1945

v partizanski bolnišnici

Franji, ko je v zimi kurir

Albin Weingerl prinesel

avtorici Trobentico.

S črnolom zapisani

rokopis hrani avtorica,

drugega pa Albin

Weingerl.

BG 31, Fi 134.

Pravijo, da v zimi rože ne cveto...

A ko vsa zemlja je odeta v sneg,
dobila jaz sem v dar
prečuden pomladanski cvet.

Pomladi prva, najlepša cvetica,
kako mi ljubo zreš v lica
z zelenega mahu!

Kdo te priklical je v življenje,
ko drugo cvetje je zamoril mraz?
Kot čudež sije mi tvoj cvet
v ta zimski čas!

Zdaj vem,
kar prej mi jasno ni bilo.
Če v mojo mračno je jesen
vzbrstel prečuden cvet ljubezni,
če se v človeški duši čudeži gode,
zakaj v naravi tega ne bi bilo.

Pravijo, da v zimi rože ne cveto...
Cveto - zdaj vem, kako.

Dobila sem od tebe pismo

Pavla Leban-Ljubinica,

(glej spredaj).
Besedilo je bilo napisano
30. 1. 1945 na sedežu
severnoprimorskega
okrožja v Hotenju
v Dolenji Trebuši kot
odgovor na pismo Albina
Weingerla-Črička,
kulturnika v bolnici Franji.
Rokopis hrani avtorica.
Bo 332-336.

Dobila sem od tebe pismo.

Hvala zanj!

Kot bi zbudila se iz sanj
morečih, se mi zdi...

Saj lahko ti povem,
da vsako noč
mi trudna misel išče pot nazaj
in da nihče ne more
mi vzeti iz srca bolesi,
ne sončen zimski dan
in ne noči prelesti...

V gluho temno noč
nešteto krat se vprašam,
čemu sem zapustila vas,
zakaj?
Ne veš, kako želi srce nazaj,
tja k bednim in trpečim,
usmiljenja prosečim.

Ko drugi mirno spe,
jaz prisluškujem v daljo -
me Odar kliče kot nekdanj?
In ko v pismu tvojem
Matjažka me spominjaš,
na invalida v kotu,
ki sem ga hranila,
se tudi meni solza je utnila.

Povej jim, da še vedno mislim nanje
in naj mi oprostite, ker sem odšla.
Še to, da meni ne prinaša znanje
sreče, ne zadovoljnosti srca.
Povej jim, da nič več ne pojem.
Zavriskala, zapela bom,
ko bom spet k vam prišla.

.

Kako drugače z mano?
Ne čutim se prav zdravo
in da sem shujšala, mi pravijo.
V desetih dneh sem videla
nič koliko sveta,
Trebušo, Čepovan, Grgar,
vasi sem videla nešteto.
Hodila skozi snežni metež, vihro,
v neurju po gorah -
in ni me bilo strah,
ko noge vgrezale so do kolen se v brozgo,
da čutila mokroto sem v nogah.

Premagaš vse, naj bo tako ali tako,
mraz, lakoto, žalitev in trpljenje,
le eno je premagati težko,
veš, dragi - hrepenenje.

Spet videla domače sem gore,
moj stari Krm, Bogatin, Škrbino,
kjer trgala planinke sem nekdaj,
in pašnike sem zrla Poljubinja
in Soče sivi pas,
kjer tujec se košati zdaj.
Kdo bi popisal ves ta kras
sneženih Alp,
oblitih z zlatom sonca.
Strmela bi v belino to brez konca
in ne nasitila bi se nikdar...
Odtrgala sem s silo se od vas,
ve moje gore, moji stari znanci.

Pa z bogom, pozdravljene,
saj daleč ni več čas,
ko vmem se!
Še ljub pogled,
potem naprej na pot v novo vas.

Preromala vso Banjško sem planoto,
srečavala ljudi, stopila v hišo,
zgovarjala se s sivimi očanci
o najbolj revnih njih vaseh,
poslušala njih tožbe o vojni, lakoti.

Veš, v meni je preveč srca,
da šla bi kar tako mimo tegà,
a moje delo je kot kaplja v morje.

Ko spušča se na zemljo mrak,
ne vem, kam napotila bi korak,
da odpočila trudno bi glavó.
Da vsak večer
zadene trudna noga ti ob tuji prag -
to je hudo -
kot da bi prosil milosti
brezdomec...

Vmila sem se zdaj s poti
in našla tvoje toplo pismo.
Ti praviš, da ob spominih si močan,
a mene še spomin boli...

Ne, saj ne jočem,
samo v očeh me čudno peče,
kot kamen v srcu me teži.
Sklenila sem nešteto krat, da vmem se,
a nimam toliko moči.

V tečaj si res želim,
ne vem, če se mi želja bo spolnila.
Piši mi še to,
kako je zdaj pri vas.
Pozdravi vse, prav vse
srčno...

Še nekaj, ostani zdrav, vesel
in poj še mesto mene kar se da,
ta moja žalost naj ti ne greni srca.
Če moja pesem onemela je,
vsaj ti veselo poj,
ogrevaj drugim s petjem dušo,
če meni ne!

Hej, mladci, na juriš

Pavla Leban-Ljubinica,
(glej spredaj).

Besedilo je nastalo med
zadnjo nemško ofenzivo
marca 1945 na
Cerkljanskem.
Rokopis hrani avtorica
v dveh varianlah.

Bo 338-339, var. BG 35.

Hej, mladci, na juriš,
prišel je čas!
Hej, borci, poglejmo
zdaj si v obraz,
pokažimo, če kaj poguma je v nas,
ko treba braniti je brate trpeče,
ki rane tiran jim zadal je skeleče.

O bratje, nikdar vas ne zapustimo,
naj še tako buta vihar,
mitraljezi in mine
v te skalne pečine.
Za vas je zadnja kaplja krvi,
če treba, življenje,
za vas neštete prečute noči,
da z nami boste nekoč
stopili skozi trpljenje
v svobodo pojoč.

Hej, mladci, na boj,
na juriš, na plan,
stisnimo pesti, puške v dlani,
da bo videl tiran,
kako zna braniti svoj rod
in svoj dom partizan!

Kaj danes krvavo žari nebo
zdaj na večer?
Večerna zarja ne žari tako.
Čuj, butanje mitraljezov, topov
pretresa zemljo.
Sovrag nosi smrt prek naših domov.
Kot reka deroča, ki išče si strugo,
divja požar.
Zublji ognjeni ližejo vresje, mah,
kamorkoli dosežejo,
ostane pepel in prah.

Tisoč isker kipi v nebo,
veje prasketajo,
kamenje kotali se v temno dno,
kjer tiho valovi šumljajo.
Sova skovika v ta grozni večer,
ko prihaja smrt.

Vso dolgo noč
do belega dne
divjal je požar,
a v nas je vžgal upora žar,
zanetil v srcih upor,
silnejši od naših gor...

Droben cvet

Pavla Leban-Ljubinica,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
v bolnišnici Franji konec
aprila 1945 pod vtisom
zgodnje namške ofenzive,
ko je bila zažgana javka
pri Peternejlu v Podnivču.
Rokopisni prepis izvirnika
hrani Albin Weingerl,
avtorica pa je svoje
besedilo kasneje precej
preoblikovala.
Fi 23, var. 23 A, Se 205.

Cvet bele šmarnice
v mojih rokah drhti...
Njen cvet kot solza se mi zdi.

Naroda trpečega gorje
izlilo se v pekoče je solzé,
iz solz vzbrstel je cvet
kot solza, ki jo toči svet
v teh težkih dneh.

Ponesla narodu trpečemu bi beli cvet,
ki bičan je, izmozgan, do krvi izžet,
pa zbrisan bil bi težki greh,
da bi po temnih suženjstva nočeh
vstali še višje k soncu in lepoti,
v življenje novo, svobodi naproti.

O, jaz verujem
v vstajenje novega človeka,
v novi svet,
verujem v novo čudežno pomlad,
ki bo vzcvetela ljudstvu iz gorja
kot droben solzen cvet,
ki zrasel iz prelitih je solza.

Tovarišu Gašperju na grob

Pavla Leban-Ljubinica,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v aprilu

1945 v bolnišnici Franji.

Posvečeno je padlemu

bolničarju Rudiju

Katrašniku-Gašperju iz

Jamnika nad Kropo, ki je

padel v Gornjih Novakih

aprila 1944, ko je skrival

ranjence pred Nemci,

ki so vdrli iz Sorice. Izvirni

rokopis hrani avtorica,

medvojni prepis pa Albin

Weingerl.

Fi 140, var. Se 206.

Prinesla belih telohov sem ti
na grob, tovariš Gašper,
da razsvetlila s čašami, belino
tvoj tihi dom bi, grobno bi temino,
vsaj vedel boš, da zunaj je pomlad...
Glej, spet prišla je roparska svojat
na našo sveto zemljo klat
kot lani, ko si ti odšel od nas.

A tebe zdaj ne drami
ne dih pomladi in ne krik drhali,
ti spiš, junak.
V spominu našem pa živiš,
pri našem delu nas bodriš...

Prinesla belih telohov sem ti,
prinesla z njimi sem ljubeč pozdrav,
ne čudi se, če je njih cvet krvav,
saj jih pojila je junakov kri,
ki dali svoje mlade ste moči,
da skoz temino robstva in trpljenje
zasije lepše, svobodno življenje.

Pavla Leban-Ljubinica,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

26. 3. 1945 na

Cerkljanskem.

Rokopis hrani avtorica.

Fi 114.

Nocoj sem videla dragi obraz
ves trpeč in bled.
Na licih truden izraz
in težkih misli sled.

Usmiljenja val mi zajel je srce...

O kako rada bi
vzela ljubljeno glavo v roke,
čisto narahlo in božajoče,
gladila bujnost kodrastih las,
vprašala, kaj v notranjosti joče.

Ne vem, kaj dala bi,
da bi razjasnil se trudni obraz,
izginil raz lic trpeči izraz.
A kaj, ko ne smem,
več nimam pravice, to vem...
Ta duša, ki blede obraz jo zakriva,
odprta mi bila kot plodna je njiva,
a zdaj mi zaklenjena vanjo so vrata,
tako nepristopna kot mavrica zlata.

V naročje bi drago glavo položila,
kot mati otroka bi tolažila
v tvoji duši vihar.
Da videla spet bi radost ti v očeh
kot nekdanj v srečnih dneh.

A meni ostal bo spomin,
me spremljal do groba temin
bo blede obraz,
ki ga v duši nosim jaz...

Žalost

Pavla Leban-Ljubinica,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

28. 3. 1945 na

Cerkljanskem.

Rokopis hrani avtorica.

Fi 138.

Predla je, predla deklica volno,
žalost polnila srce je bolno.
Tenki ji prstki rahlo drgečejo,
solze srebrne v očeh ji leskečejo.

Kaj ti je deklica, smem li prisesti?
Vprašati smem li, kaj vzrok je bolesi?
Morda so mamico ti pokopali,
morda očeta v sužnost odgnali?

Rahlo odkima drobna glavica.
Solza za solzo moči ji lica.
Deklica, zdaj vem, kaj vzrok je bolesi,
nekdo te prevaral v ljubezni je zvesti.

Le izjoči dekle srca bolečino,
po solzah spet našla boš sreče jasnino.
I meni nekdo srce je prevaral,
v globino me duše, do dna razočaral.

Da mogla izplakati bi bolečino,
utolažila morda bi duše globino,
a morje solza mi v prsih leži
in ne najde poti.

Cerkljanski materi

Pavla Leban, (glej
spredaj) je pesem
posvetila vaščankam
Podnivča, Poljan in
Novakov, ki so jo
z ranjenimi borci sprejele
pod streho v novembrski
ofenzivi l. 1943.
Tipkopis besedila hrani
Muzej v Idriji, oddelek
Cerkno.
JA 106.

Skoz oster novembrski mraz,
čez Porezen, skoz zasneženo gaz
sem prvič stopila čez tvoj prag.
Takrat sem ti prvič zrla v obraz,
trpeča cerkljanska mati!

Pri tebi sem našla toplo zavetje
za ranjene borce.
Vsak dan si nam rezala črnega kruha
in s kruhom delila nasmeh.
Spala si z nami na tleh,
vsa drobna, trudna, suha.
Za vse si imela odprte roke,
za nas bi dala še svoje srce...

Velik, prevelik je danes naš dolg
tebi, cerkljanska mati!
Kaj, le kaj bi ti mogla dati
za vse, kar si storila za nas?
Saj nimam besed, le v srcu vem:
Ti vsem si nam bila dobra mati!

- 77 -

Materi

Mati, kako si daleč...

Ja vendar čutim Tvojih rok toplino,
še čujem Tvojega glasu milino
v teh bučnih dneh,
vidim igleti solzo ti v očeh?

Vem, mama težko čakaš,
da se vrnem,
da ne bo več same.

Glej, hote so moj dom.
O, koliko sem želela. In moči
in koliko sem srečala ljudi
proštnih, toplih src.

Težko se bo vrniti spet med svet,
me prošne, bele ceste,
ko bo izbrskel rokovala elati svet
se zopet vidiva...

Zopetano v dno
na Jurečičevem pirijski 1964

Materi

Pavla Leban-Ljubinica,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo junija
1944 v Davči nad Selsko
dolino po ofenzivi.

Rokopis besedila hrani
avtorica.

Fi 77, BG 26.

Mati, kako si daleč...

In vendar čutim tvojih rok toplino,

še čujem tvojega glasu milino

v teh burnih dneh,

vidim igrati solzo ti v očeh?

Vem, mama, težko čakaš,

da se vmem,

da ne boš več sama.

Glej, hoste so moj dom.

O, koliko sem našla tu moči

in koliko sem srečala ljudi

poštenih, toplih src.

Težko se bo vrniti spet med svet,

na prašne, bele ceste.

Ko bo vzbrstel svobode zlati cvet,

se zopet vidiva...

Hotel bi umreti

Albin Weingerl-Črček,

21–22-letni študent,
ranjenec, pozneje
bolničar, kulturnik in
komisar v partizanski
bolnišnici Franji.
Besedilo je nastalo maja
1945, verjetno v Novakih.
S črnilom zapisani
rokopis v zvezku pesmi
hrani avtor.
Fi 39.

Hotel bi umreti,
če vedel bi,
da v moji krvi
bi bil opran moj greh prekleti.

Hotel bi dvakrat umreti,
da iz moje krvi
in iz mojih kosti
bi vstal nov svet bolj čist.

Hotel bi stokrat umreti,
da iz moje krvi
bi zajeli moči
omahujoči na cesti.

Madona

Albin Weingerl-Črček,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

20. 12. 1944 v Gorenji

vasi nad Škofjo Loko

med ofenzivo. Objavljeno

v Bolniškem listu

SVPB Franja, št. 7,

decembra 1944, str. 6.

S črnilom zapisani

rokopis hrani avtor

v zvezku pesmi.

Fi 73.

Madona!

Kam grem?

Kje sem?

Na moji blatni cesti

le grom

in nož,

sovraštvo, laž, mlaka krvi...

In mož?

Ga ni!

In čut vesti?

Ga ni!

Madona!

Madona!

Obraz?

Ga ni!

Le osmojena luknja,

mlaka krvi,

strte pesti

in preluknjana suknja...

In on?

Gre mimo.

In glas vesti!?

Ga ni!

Madona!

Madona!

Tu mladi vrt

trobentic poln,

ki se v snegu razcveto,

pa pride on,

pohodi vse

s svojo umazano nogo.

In mladi vrt!?

Je strt!

In vest!?

Je ni!

Madona!

Madona!

Srce.

Ga ni.

Je otopelo.

Vsak čut

ljubezni

požrlo je sovraštva žrelo.

Kdo seje

satanovo seme

med nas?

Prekleta!

Madona!

Madona!

Udari!

Navali!

Iztrebi vsako seme zla!

Pest

in kopito

hudiču daj v obraz!

Življenje novo

priti

mora!

Ni hudič!

Madona!

V sretitcu

Moja prava sili mani v prijatla gost,
in, Moja prava sili v prijatla gost.
Kam?

Kjer svet pravi
stoji sretitcu.

deseti odprea duri svo
in vstopila.

Deseta troja desni je v troji dani,
ko tibi glas vijoline
preodli se do duhi dno
in šepetali.

Pa se z budami porodati ne da;
pa v dušah noma šepeta.

Beda mi bilo nobene govorjene,
a raj oko mi troje vse pore,
pa mi na njemu več kapone,
Kaj čukš in kaj de sice.

Albin

V svetišču

Albin Weingerl-Črček,
(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
januarja 1945 v bolnici
Franji. S črnilom zapisani
rokopis hrani avtor
v zvezku svojih pesmi.
Fi 115.

Nocoj prišla si k meni v prijetne goste
in šla sva z roko v roki skozi hoste -
kam?

Kjer sred poljan
stoji svetišče.

Molče odprla duri sva
in vstopila.

Drhtela tvoja dlan je v moji dlani,
ko tihi glasi violine
prodrli so do duše dna
in šepetali,

kar se z besedami povedati ne da,
kar v dušah nama trepeta.

Besede ni bilo nobene govorjene,
a saj oko mi tvoje vse pove,
ko ni na njem nič več koprene,
kaj čutiš in kaj de srce.

Veverica

Albin Weingerl-Črček,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

decembra 1944 v Franji.

Rokopis, zapisan

s črnilom v zvezek pesmi,

hrani avtor.

Fi 96.

Na poti v karavlo,
kjer mi srce prepeva od veselja,
kot da v duši praznik je, nedelja,
ko že prinesem srce polno
naravi v dar
in še - ko sončni žar
vse najine gore predrami
in biserov nebroj blešči
se v snegu pod nogami,
me sredi poti veverica ustavi
in »Dobro jutro, drag' tovariš!« vošči.
»Tudi za Pavlo lep pozdrav!« dostavi,
zaziblje se in - že izgine v gošči.

Se še spominjaš

Albin Weingerl-Črček,
(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
decembra 1944 v bolnici
Franji. Rokopis, zapisan
s črnilom v zvezek pesmi,
hrani avtor.
Fi 146.

Se še spominjaš
na ono temno noč,
ko sem govoril ti,
da ni Boga?

A šele blesk tvojih solza
me spomnil je,
da nisem storil prav.

V besedah teh ni bilo niti ene,
ki bi prihajala mi od srca,
saj srce dostikrat ne ve,
kaj usta v hipu govore.

Aliliš me!?

Tudi jaz verujem,
kot nisem veroval še nikdar,
verujem v narod svoj,
verujem v se,
verujem v vse,
kar se na dnu srca mi drami,
na gorah najinih,
v duši sami
mi ob pravice zmagi -
bi ob violini,
katere zvoki tipajo mi
v duše dno.

Čeravno ni to isti Bog,
ki mi na pot ga ob slovesu
je mati dala,
pa vendar isti je.

Albin Weingerl-Čriček,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

februarja 1945 v Dolenji

Trebuši ob spominu, kako

so nekoč ranjenega

avtorja peljali čez Črni Vrh.

Objavljeno v

Bolniškem listu SVPB Franja,

št. 8, Pesmi, str. 7-8.

Rokopis, zapisan s črnilom,

hrani avtor v zvezku

pesmi.

Fi 188.

Včeraj sem hodil -

veš kje?

Čez Črni Vrh.

Ali tokrat ni bil Črni Vrh

več črn

kot tistikrat,

ko so me ranjenega vozili čezenj

v viharju strašnem,

v burji črni,

ko so podili se oblaki snega,

čez dm in strn

se zaganjali v stene Blegoša, Triglava,

zavijali nas v svoj plašč mrzli,

nam meli sneg v oči, v obraz,

ko smo zgrešili gaz...

Ne, tokrat bil

je Črni Vrh svetel.

Nikoli nisem še naletel

v naravi

na toliko lepote

ko na poti tej.

Že prvi korak,

že prvi pogled

sem obstal in vzkliknil: »Glej!«

Pred mano strmi breg,

odet v ivje, v sneg,

in smreke, bori

in žarkov zbori

skoz temno modro meglo

zlatijo,

kipijo,

živijo...

In v meni je, kakor

da slutim,

vidim,

čutim,

da za to meglo

je vse nebo,

ki ga v duši čutim.

In jaz hitim,
v breg drvim
in hlipam, padam, vstajam
in pred mano
zavito vse je v modro,
v temno modro zlato.

In jaz hitim
in pred mano
razgrinja modro se nebo.

Navrh planin
obstojim,
strmim in vzkliknem: »Glej!«
Pod mano sonce,
za mano gore:
od Karavank do Gore
in še naprej
čez Jelovico na Triglav,
do Porezna in do višav
Primorske.
Pod mano biseri,
nebo nad mano
in v meni?

Vse!

Zopet sem
odgmil zagrinjalo
in pogledal naravi v obraz.

Pesem o drenu

Albin Weingerl-Čriček,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

31. 3. 1945 na oljčno

nedeljo v Novakih.

Objavljeno v Bolniškem listu

SVPB Franja, št. 10,

aprila 1945, str. 9.

Rokopis besedila z notnim

zapisom hrani

v zvezku svojih pesmi

avtor.

Fi 208.

Vzbrstel je divji dren
za našo hišo, čisto sam.
Da bi oznanjal mir ljudem,
razcvel se je na oljčni dan.

Pa ko drugod na oljčni dan
krasi povsod dren božji hram,
pri nas sovražnik vsepovsod,
požiga in mori ondot.

Na pot mora mati, kup otrok,
zapuščajo požgani dom.
Le rasti, rasti divji dren
na ruševinah čisto sam.

Rjovel bi kot besen in razdražen lev!

Albin Weingerl-Črček,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
septembra 1944 v bolnici
Franji, kamor so
ranjenega avtorja
pripeljali marca 1944
in ga po krivem obdolžili
izdajstva.

Rokopis, zapisan s
črnolom v karirast blok,
hrani Pavla Leban.
Bo 596-597.

To ste hudiči,
to ste biriči,
ki ste zaprli mi življenje mlado,
ki hočete zapreti mi še vsako nado,
da kdaj se vrnem v naravo,
da kdaj domačo bom uzrl livado,
kjer nekdanj
bil kot otrok sem doma.

Vse vzeli ste mi,
življenje, prostost, čast
in hočete,
da zato še vam bi pel!?

Še peti bi vam moral
in igrati
in to razbeljeno srce
razkazovati!?

Kaj mislite,
da sem jaz brez srca,
kaj mislite,
da sem jaz tialo,
ki mirno bi ostalo,
če bičali bi ga.

Tudi jaz imam srce,
ki v njem vre hrepenenje,
ki živeti hoče vse življenje!

To ste hudiči!
To ste biriči!

Rjovel bi
kot besen in razdražen lev,
srce prebodel bi,
tako vleva meni gnev,
in dal prostosti
hrepenenju.

Mila maminka moja!

Albin Weingerl-Črček,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

l. 1944 v bolnici Franji.

Zapisano je s črnilom

v karirasti zvezek,

kamor sta avtor in

Pavla Lebanova

zapisovala svoje pesmi.

Rokopis hrani Pavla Leban.

Bo 595.

Mila maminka moja,
duša trudna od boja,
duša išče pokoja,
kje maminka si?

Mila maminka moja,
kje je pesemka tvoja,
kje je ročica tvoja,
ki me ljubi?

Skozi temo in vihar sem taval,
zmučen in premražen vračam se.

Mila maminka moja,
daj, da pesemka tvoja,
da otroku pokoja,
da se naspi!

Rojstvo v noči

Sergej Vošnjak,

18–22-letni dijak,
od 1941 do 1945 borec
Tomšičeve, Gubčeve in
Šlandrove brigade ter
Savinjskega bataljona, z
različnimi nalogami – od
mitraljezca, bolničarja in
namestnika komisarja, do
propagandista in urednika
različnih glasil, med njimi
tudi Pionirja in Mladine.
Besedilo je nastalo
v avgustu ali septembru
1942 v Brezovi rebri
nad Stražo na Dolenjskem
v spomin na tovariše, padle
v roški ofenzivi.
Izvirni tipkopi in rokopisi
fragmenta besedila hrani
avtor.
Sl 158.

1

Počasi se spušča mrak.
Še počasnejši je naš korak,
ko vlečemo se skozi gozd neznan
z razpraskanimi, gnojnimi nogami.
A v tej tihoti nismo sami.
Za vsakim grmom vrage preži
na našo izsušeno kri.
Med njimi in nami pa stalno drvi
glasnica nema, brez oči,
glasnica pošastna – Smrt.

Smrt nam je znanka,
vedno je z nami;
kadar k sovragu jo pošljemo v vas,
utrujen nasmehne se nam obraz.
Ko pa v nas upre svoj pogled,
srca presune bolesten drget.

2

Vojak ob drevesu je stal,
iz šlema je vino pil.
Od ust se mu je cedil
curek iskroč in svetel
in na razsušena tla kapljal.

V oči se mi je zaril
ta curek droban,
v očeh je obstal
kot prikovan.

Teden bo skoro minil,
kar sem zadnjikrat pil.
Takrat sem poslednjič videl
kruh...
Potem sem sesal mah,
a bil je – suh.

Puška je sama merila v vrat,
kjer je vino klokotalo.
Bo v šlemu kaj ostalo,
ko se zvrnil bo soldat?
Ali se bo vse razlilo
in se v suho zemljo vpilo?

Roka zdaj bo mirovala,
zdaj ne bo nič drgetala,
ko se s smrtjo bo igrala.

Vojak še kar naprej je pil...
pa ga nisem ubil.
Saj nas je bilo
le deset na pol mrličev,
njih pa... Le kdo
preštel bi ves trop hudičev?

Tiho smo se umaknili
in se z gozdno tihoto spojili.

3

Pred nami v gozdu silhueta hiše.
Beline ni
in ne luči.
Sivina le jo riše.

Planil bom k vodnjaku
in se napil!
Še za vas, tovariši,
jo bom dovolj pustil...

In slina spet omoči usta suha...
Morda bo kje še košček kruha?

Če pa v hiši ni ljudi,
v njivo bom zaril pesti,
suho zemljo bom preril,
kak krompir bom že dobil.
Pa čeprav bo gnil...

Noge niso več kamen,
lažji postaja korak.
Vse bolj črn je mrak...

Prekleta fantazija
in vizija,
ki jo ustvarjata
trud in glad!

Pa vendar, bi bilo
brez želje zaspati
tako lepo?

4

Nekdo se spotakne.
Spet drugi omahne.
Eden že ves dan drhti.
A grčavih vej
- zasilna nosila -
nobeden ne izpusti.

On pa negibno leži
in ječi.
Iz luknje nad očmi
mu počasi drsi
kaplja krvi.

Zdaj ne čuti več,
kako glad boli.
Zdaj ne sliši več,
kako topo doni
ta naš korak.
Zdaj nič več ne ve,
kako srce drhti,
ko tovariš tvoj
umira in ječi.

Preden nastopil
bo jutrišnji mrak,
mu bo naš korak
poslednji marš.
Na naših ramah
bo mirno zaspal.
Še vedel ne bo,
da trnovo pot
je že končal.

A v nas
bo ostal!

5

Kaj nam bo le prinesla ta noč?
Še bolj nas bo stisnil obroč
in v zadnjem navalu
ob himni rafalov
se k njim uvrstimo,
ki sebe so dali,
da bi mi ostali,
in s svojo smrtjo
nesmrtni postali.

Smrti se zdaj nič več ne bojimo,
z dvignjeno glavo pred njo se zvrstimo.
Strah in trepet niso naše navade!
Mi smo iz proletarske brigade!
Krvavo rdeča je naša zastava
in naša pot je vsa že krvava.

Pa vendar, rad bi še živel!
Rad bi videl in dojel,
kaj pognalo bo iz krvi,
ki tako počasi drsi
čez mrtve tovarišev oči.

6

Ta-ta-ta-bum,
ta-ta-ta-tam.
Melodija brez not.

Ta-ta-ta-bum,
ta-ta-ta-tam
odmeva povsod.

V taki noči se ne spi,
preglasno so zaigrali.
A on se ne zbudi.
Ne bo ga zbudil niti jok
treh otrok,
ki so sirote postali.
Niti njena bolečina,
ki bo po gozdu hodila
in iskala, kje gomila
je, da bi jo okrasila.

Ta-ta-ta-bum,
ta-ta-ta-tam.
Simfonija brez komponista.
Ta-ta-ta-bum
za padlega komunista!

7

Ko da bi zemlja se razpolovila,
ko da pošastno silo bi sprostila,
ki vso jo povezuje,
tako hrope in bobni,
joče, sika, rjuje,
se krohota in bljuje
orkester jeklenih cevi.

Megafon hrešči vmes.
Ponujajo nam življenje in kruh,
če se vdamo.
Tepci!
Ko da se ne poznamo!
Zdaj gre zares,
ni nam za šalo!
Želja, ki prej se je zdela edina,
je postala praznina
in nič ni od nje ostalo.

Pred nami vstaja zdaj druga vizija,
brez kruha in vode. Ni fantazija!
Od daleč jo zremo,
vso še megleno,
zavito v kopreno.
A čutimo, da živi,
da bomo do nje prišli.

Kaj zdaj bi nam kruh
in kaj življenje
in kaj bi nam voda?
To je za nas premalo.
Hrepenenje,
ki v nas je zaplalo,
lahko poteši le svoboda.

Spet korak
postane lahak
in soncu umakne se mrak.

8

Gozd pošastno doni,
Smrt brezglavo hiti
na vse strani.

Komisar kriči
in ukazuje.
Pa ga nihče ne čuje.
A vsakdo sam tako stori,
kot on poveljuje.

9

Le kaj tako drug v drugega strmimo,
ko da se nismo skupaj bojevali?
Pa ne da smo se le neznanci zbrali?
Ali se mar drug drugega bojimo?

Ne, ne! Samo te zadnje dni,
ko smrti zrli smo v oči,
obrazov si nismo ogledovali.
Drug drugemu gledali smo le v srce,
molče se pomenkovali.
Še vedno smo skupaj prav isti ljudje,
čeprav smo drugačni postali.
Komisarju so posiveli lasje
in gube so mu razorale obraz.
Če bi kdo zrcalo postavil pred nas,
ne vem, kdo spoznal bi svoj lastni obraz.

10

Kar je v obupu rojeno,
postane silovito.
Kar je v krvi kaljeno,
je zmagovito.
In kar iz srca je vzniknilo,
je plemenito.

V tej noči se nam je rodila,
v krvi okalila
in v srcu utrdila
mogočna velika vera.
Vera v življenje,
vera v ljudi
in v nove dni.

To noč smo se tudi sami rodili,
iz drobnih zrn v velikane smo vzkli.

Partizanova mati

Sergej Vošnjak,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

9. 10. 1943 v Gornjem

Hrastniku. Tipkopis hrani

avtor.

SM 2037, St 128, 128 A.

Ne vem, zakaj se rad spominjam nanjo.
Saj taka je kot vsaka druga mati.
A vendar nekaj me priklepa nanjo,
čeprev sem videl jo samo enkrat.

Ko z Vanjo - bil mi vojni je tovariš -
ob tabornem sva ognju kje sedela,
mi pravil je, kako ima jo rad,
kaj uboga starka mora pretrpeti,
kako jo mučijo in psujejo zato,
ker on, njen sin, je šel v partizane,
da se bori za dom in za teptane
zasužnjene slovenske brate.

A zdaj je Vanja mrtev. Uboga mati!
In jaz ji sporočil sem to novico...
Takrat me je objela, poljubila.
Za njim ni vroče solze potočila,
le rekla mi je: »Bil je tvoj tovariš,
zato te ljubim, kakor sem njega.
In tvoja je dolžnost, da ga maščuješ!
Če mi to željo res izpolniš boš,
bom srečna spet, kakor sem prej bila.«

Hrvaški domobran na vzhodnem bojišču

Sergej Vošnjak,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
januarja ali februarja 1943
na Hrvaškem. V notes
pokrajinskega poverjenika
ZSM za Gorenjsko si je
nekda besedilo prepisal
med julijem in
septembrom 1943.
Rokopisni prepis hrani
IZDG 664 IV 3 Č, kopijo
tipkopisa po IZDG,
XXIII/fasc. III.
St 78; var. SM 352.

Korakam skozi neskončne poljane,
po snegu, po blatu, čez hribe, doline.
Daleč, oj daleč od rodne sem grude,
daleč od dragih, od domovine.

Dan za dnem vrsti se,
vsak večer strašnejši mi zdi se.
A čas hiti, hiti...
Minili so meseci,
že leto in pol smo tu.
A mene zaradi bolesti za domom v srcu skeli.
Korakam brez vsake moči,
v prsih duši me, duši.

Četvero otrok imam
in ženo že dolgo bolešno.
Le kdo jim bo jesti dal,
kdo nudil jim bo uteho,
ko tu bom za večno zaspal?

In kje ugasnila bo moja zvezda?
V snegu, blatu in krvi?
V bližini mitralješkega gnezda?
Morda ob tihem Donu?
Morda sredi stepe,
kjer tulijo volkovi,
kjer ruska nas zemlja tepe?

Tu povsod nam smrt ponuja roko;
prisluhnite: čez vso zemljo
rdeče puške zmagoslavno pojo.

To me boli, da zadet bom od bratske roke,
ki brani svojo zemljo.
Saj tudi v Žumberku dovolj je prsti,
da pokrila bi moje telo.

Preklet naj bom, da nisem ušel,
ko me izdajnik v službo je vzel.
Za šop bankovcev sem se prodal,
za te ničvredne kune sem brate izdal.
Poslali so me sem, na ruska tla,
v imenu »Vsemogočnega boga«.

Kmalu čez moj pozabljeni grob
korakal bo ČLOVEK, ne fašistični rob.
Imel bo ponosno, dvignjeno glávo,
v rokah bo nosil rdečo zastavo.

A čujte, kaj doma se dogaja:
iz teme svetloba, svoboda tam vstaja!
Ponosno korakajo naši sinovi,
oglašujoče grme partizanski topovi,
po tlaku odmevajo marši brigad!
A jaz umiram, umiram v tujini,
ne morem med nje, tja, kamor bi rad.

Moj rojstni dan

Sergej Vošnjak,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
7. 10. 1943 v bolnišnici
Gornji Hrasnik na
Kočevskem. Objavljeno v
Mladini, glasilo Zveze
slovenske mladine, 1. 1,
št. 16, konec decembra
1943, str. 4.

Tipkopise besedila hrani
IZDG XXIII/fasc. III, 37/6,
in fasc. 37, mapa 8/18.
Sr 69, Sc 100, Sr 26,
Re 201, CT 67, Pe 60,
Lo 58.

Kako slavil sem svoj rojstni dan?
V bolniški sobi bil sem sam,
še zdravnika ni bilo ta dan.
Prišli so ranjenci, z nemške strani,
pa so imeli z njimi dovolj skrbi.
In jaz sem bil sam.

Spomnil sem se preteklih dni,
bili so lepi, grozni, boleči.
Spomnil sem se prečutih noči,
ko smo napadali postojanke,
spomnil sem se tistih večerov,
ko smo reševali življenja uganke
v leseni koči ob luči brleči.

Spomnil sem se tudi nate, Vanja.
Pol leta skupaj sva hodila,
se skupaj veselila in borila.
Ko ti slavil si devetnajsti rojstni dan,
si bil tako vesel,
tako glasan.

Ko pa zvečer v hišo sva hotela,
z nje okna brzostrelka je zapela.
»Hej, Vanja, brž na ono stran,
drugače slaba bode predla nam!«
A Vanja se ne gane. Kaj je to?
Brž skočim k njemu, dvignem mu glavo
in tamkaj, joj me, ravno nad očmi
iz prestreljene glave teče kri...

Darilo za tvoj rojstni dan!
In danes jaz sem star devetnajst let,
na bolniško posteljo pripet...
Tako sem mlad, pa moral bi umreti,
ker tifus davi me za vrat?
Ne, hočem še živeti!

Po tem sem sanjal mnogo lepih reči:
V Celovcu slovenska zastava visi,
očiščena belih je naša Ljubljana,
osvobodjena je vsa Primorska teptana
in Maribor kliče širom sveta:
»Otresli smo se največjega zla,
že greje nas sonce prelepe svobode!«

Moje lepe, prelepe sanje
je prekinilo pušk prasketanje.
In vedel sem, da sem sanjal le sanje.

Preden v Celovcu bo visela
slovenska zastava z zvezdo rdečo,
preden bo Maribor, rešen tiranov,
svetu oznanjal svojo srečo,
treba bo mnogo še, mnogo dela,
mnogo bojev in mnogo krvi
in mnogo življenj naših mladih ljudi.

Zelena gomila

Sergej Vošnjak,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
v letih 1944–1945 v
Črnomlju za tamkajšnje
pionirje.
Tipkopis hrani avtor.
St 135.

Ob smrekovem gozdu
je majhna gomila
in trava zelena
že vso je prekrila.

V zemljici hladni
leži pokopan
pogumen in hraber
junak - partizan.

In če sem tam hodil,
sem rožic nabral,
v spomin partizanu
na grobek jih dal.

Iz Desinca naši mali dobro misel so skovali

Sergej Vošnjak,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo konec leta 1944 v Krupi pri Semiču v Beli krajini, kjer je bila takrat baza.

Naslanja se na pripoved partizana Svobodana in imena v njem so resnična.

Objava v Slovenskem pionirju, leto III, št. 1, marec 1945, str. 12.

Arhiv IZDG, fasc. 37, mapa 4/14 hrani tipkopis. Ce D 253, St 124, Sc 103, CT 132, Go 32.

Pesem ta vas naj uči,
kaj se z voljo naredi.

Neki dan
pride k meni Svobodan,
belokranjski partizan.
Prav prijazno me pozdravi
in mi pravi:

»V mali belokranjski vasi,
ki Desinc se imenuje,
za obutev je najhuje.
Pionirjem je težko,
ker so bosí in zato
v šolo iti,
se učiti
tamkaj zdaj ne morejo.

Pionirji pa vedo,
da je v šolo treba iti,
da se treba je učiti.
Vsakdo, ki je pionir,
mora že prav dobro znati
pisati in brati.
Tisti pa, ki zna že več
in pri delu se izkaže,
ubogljiv je in ne laže,
ta utegne še postati
pionirjev komandir.

Da pa pionirji mali
brez pouka bi ne bili,
so se tole domenili:
Mamice poprosimo,
da nas v šolo poneso!

Ko so k mamicam stopili
in to vest jim sporočili,
so se vse razveselile
in jim obljubile:
Vsak dan bomo vas nosile
v šolo in iz nje domov.
Vi pa pridno se učite,
da si znanja pridobite!

Vsako jutro preko snega,
z vrha brega,
se kolona zdaj pomika...
Videti jo res je dika!

Stara Kozanova mama
vsako jutro sama
malo Milko v šolo nosi.
Tudi Agničeva Mici
svojo malo sestrico si
kar na hrbet naloži
in z njo v šolo pohiti.
Prav tako prenašata
Mišičeva svojo Gelko
in Špeharka Stankota!«

S tem je Svobodan končal
in roko mi je podal,
ker je moral brž drugam.

Jaz pero sem vzel v roko
in napisal pesem to,
ki končal sem jo tako:

»Dragi pionirji mali,
da nekoč boste postali
dobri, pametni ljudje,
morate sedaj v mladosti
kar največ učiti se!«

Medved in pionirji

Sergej Vošnjak,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
v začetku pomladi 1945
v Kočevju pri Črnomlju.

V hišah, kjer so stanovali,
so otroci radi poslušali
zgodbe. Pesem je bila
namenjena njim.

Objavljena je bila
v Slovenskem pionirju,
št. 2, maj 1945,
str. 34-35.

LS IA 273-274, OC 152.

Pionirska mlada četa
je v kočevske kraje šla,
da bi zapuščena polja
vsa obdelala.

Pridejo do prve njive...
z žalostjo opazijo,
da ne morejo kopati,
ker na njej leži drevo.

Brž so k deblu pohiteli,
da bi proč ga prevalili.
Ali to jim ne uspe -
debla niso premaknili.

Žalostni so vsi bili
in krog sebe gledali.

A takrat nekdo zagleda
starega medveda,
ki ob robu gozda spi
in smrči.

Mile, mladih komandir,
se medveda ne boji,
pa zato k njemu skoči
in mu govori:

»Zdravo, medved, stari deda!
Nekaj bi te poprosili
zdaj v tej sili.

Daj, pomagaj nam drevo,
ki za nas je pretežko,
z njive k robu prevaliti,
da lahko bomo kopali
in sejali,
da poleti bomo želi
in da hrano preskrbeli
bomo za vso našo vas.
In pridelka polovico,
rž, koruzo in pšenico,
bomo našim borcem dali,
da ne bodo gladovali,
saj so hrabro se borili,
da so nas osvobodili.«

Sivi medved, ded brundač,
ki je znan kot godrnjač,
jim tako odgovori:
»Pustite me tu ležati!
Lepše je na soncu spati,
kot na polju delati.«

Mile, ki je pionir
in povrhu komandir,
ne pusti se kar ugnati.
Brž prične prepričevati
sivega medveda:
»Čuj me, medved, stari deda!
Ti največji si lenuh!
Delati se ti ne ljubi,
jedel bi pa rad naš kruh?

Če ne bomo prekopal,
posadili, posejali
tole njivo kar sedaj,
tudi ti boš gladoval.
Nič ne brundaj! Vsako leto
našo si koruzo bral!
Kje boš hrano preskrbel,
če na njivi mesto žita
rasel bode le plevel?«

Le premisli tole stvar
in ne zabi je nikdar!
Kdor spomladi ves dan spi,
zanj jeseni hrane ni!«

Zdaj medveda govor ta
je presunil do srca.
Brž k deblu pohiti
in ga z njive odvali.
Potlej vzel je še motiko
in vsi skupaj so kopali...
Ko so delo dokončali,
pa so se še domenili,
da vsak dan bodo sadili.
Da obdelajo vsa polja -
to zdaj njihova je volja!

Vsak dan so se sestali,
vsak dan pridno so kopali,
vsak dan pridno so sejali.
Pionirji in pa medved
delali so res udarno.
Nič bilo jim ni pretežko
in nič prenevarno.
Delo jim je zdaj v ponos,
delo - to je domovini
njihov doprinos.

Suhadol

Anton Felc-Tone

Veseljak, 22-letni študent teologije, borec in kulturnik v 3. bataljonu Cankarjeve brigade, jeseni 1944 se je smrtno ponesrečil z angleško brzostrelko.

Suhadolska kronika je nastala 1. februarja 1943 v Suhadolu ali njegovi okolici za miting, na katerem se je avtor spremljal s harmoniko.

Objavljena je v glasilu *Mlade sile*, št. 1, marec 1944, str. 8–9, in v *Kronikah Toneta Veseljaka*, izdal PROD XV. divizije, brez letnice izida, str. 19–20. Rokopisni prepis neznane zapisa valca hrani Dolenjski muzej v Novem mestu.

SM 2314, Šk 184, Er 20.

Prišli zdaj smo v vinske kraje,
kjer partizan čepi najraje,
saj do zdaj je pil vodó,
z vinom trdo je bilo.

Tolsti vrh je hrib svetosti,
ki vliva romarju kreposti,
tamkaj raste rujno vino,
ki ohranja domovino.

Vesela misel me obhaja,
lanskega se spomnim maja,
ko na orgle smo igrali,
Italijane smo čakali.

Suhadolska so dekleta
vsa za šmarnice vneta,
hodila pet so litanije
in iskat si simpatije...

Še mene vžgale so k svetosti,
ko sem vinca imel zadosti,
da sem bil za organista
in hribska Nežka za basista.

Drugi dan je bila smola,
minila nas je dobra volja,
streljali so nas s kanoni
ti fašistični kujoni.

Odbila je dvanajsta ura,
k vragu je rimska šla kultura,
tako propade laž prav vsaka,
ista kazen Nemce čaka.

Nemec prav povsod nastrada,
kamor naša gre brigada,
zdaj še Rupnikov kaprol
si ne upa v Suhadol.

Anton Felc-Tone**Veseljak**, [glej spredaj].

Kronika je nastala 28. decembra 1943 v Dvoru ali okolici. Avtor jo je izvajal na mitingih in se spremljal s harmoniko. Objavljena je v zbirki Kronike Toneta Veseljaka, izdal PROD XV. divizije, brez letnice izida, str. 12–13. Zapis s črnilom v karirastem zvezku hrani Dolenjski muzej v Novem mestu. SM 2311.

Božični čas je čas skrivnosti,
prinesel mnogo je novosti,
moderne vid'li ste pastirje,
ki dolge nosijo šenirje.

Čez Dvor so Hitlerjevi strelci
maširali kot Izraelci,
kot piše stari testament,
se zdaj ponovil je ta šment.

Od Žužemberka čez Dobravo
smo nemško gledali poplavo,
po cesti so božične mine
jim svete zbujale spomine.

To res je bil božični dan,
ki ga slavil je partizan,
in iz mašinc skrivnostni strelci
so Švabom glorio zapeli.

Stepli smo se za resnico,
kot da šlo bi za potico,
smo nažgali jih pri Jordan Kalu,
v mukah valjajo se po špitalu.

Mnogim je pa spodletelo,
ker jim je preveč drselo;
nikdar več ne bodo vstali,
v večne so jih jasli djali.

V betlehemski tej koloni
šli so tudi kamioni,
konjenica in karete;
komaj so odnesli pete.

Anton Felc-Tone**Veseljak**, (glej spredaj).

Kronika je nastala 6. januarja 1944 v Ribnici ali njeni okolici za miting. Avtor jo je pel ob spremljavi na harmoniko v premislek prebivalcem in v zabavo partizanom. Besedilo je objavljeno v zbirki Kronike Toneta Veseljaka, izdal PROD XV. brigade, brez letnice izida, str. 14–16. V Dolenjskem muzeju hranijo rokopisni prepis besedila, precej drugačno varianto, morda nastalo po spominu kakega poslušalca na mitingu, pa hrani kot samostojno ciklositirano besedilo Notranjski muzej v Postojni, sign. 161/IV. SM 2312, Šk 262, var. lo 278.

V Ribnico smo zdaj prispeli
in smo gruntati začeli,
kako bi vas razveselili,
za novu lejtú vam voščili.

Jaz pa vem, kaj vi želite
in po čem vi hrepenite,
da bi vsaj čez enu lejtú
s krošnjo zopet šli po svejtu.

Vojne kmalu bode konec,
vsega zla že poln je lонец,
Hitler le še malo miga,
partizan ga pa nažiga.

Zdaj povem vam, kaj storite:
robo delati začnite,
žlice, rajte in trhtala
bodo dobro se prodala.

Po Dolenjskem smo hodili,
so ljudje nam potožili,
da so sklede se razbile
in kje rajte b' se dobile.

Ker je proga vsa razdrta,
Kranjcem pot je k vam zaprta,
zdaj jedo tam z golo roko,
se jim smeje Ribn'čan na š'roko.

Saj ni čudo in ni šala,
da obrt vam je zaspala,
ker najboljši vsi krošnjari
so pri Rupniku žandarji.

Opozarjam prizadete,
da nabrus'jo urno pete,
ker bo vsak, če živ ostane,
s krošnjo frčal iz Ljubljane.

Borite se za domovino
in za ribniško dolino!
Najlepši kraj je Ribnica,
tukaj popek je sveta.

Nemška vas

Anton Felc-Tone

Veseljak, [glej spredaj].

Besedilo je nastalo

12. 1. 1944 v Nemški vasi

ali njeni okolici za miting.

Avtor ga je pel in se

spremljal na harmoniko.

Objavljeno je v Kronikah

Tonea Veseljaka, izdal

PROD XV. divizije, brez

letnice izida, str. 17–18.

Dolenjski muzej v Novem

mestu hrani prepis

v zvezku neznanega

zapisovalca.

Šk 272, SM 2313.

Vsak je nauk za vas premoder,
nič kaj rad ne grem na oder,
dobro vem, da Nemška vas
že od nekdaj ni za nas.

Izmed vas je mnogo zrelih,
ki so danes pri ta belih,
tamkaj žro zdaj vročo kašo
in pojo si črno mašo.

Take tiče mi poznamo,
za doto z njimi barantamo,
tudi če preti zamera,
se prav vse jim rekvirira.

Da bi zmoto vi spoznali,
smo vam večkrat pokazali:
»Kdor se proti nam bori,
mu gotovo spodleti.«

Nemci spet so nastradali,
ko so »fasngo« peljali,
smo vršili ljute boje,
mnogo blind je šlo na dvoje.

V Jasnici je tank razneslo,
Nemcem čreva je pretreslo
in z električnega droga
binglja še danes nemška noga.

So beli v Ribnico pisali,
da b' pakete jim poslali,
ker v Ljubljani res je stiska,
domobran vsak tenko piska.

Naj vas vse pobere zlodej,
odpuščeno vam ne bodi,
če poslali boste hrano
belim vragom v Ljubljano.

Žužemberk

Besedilo, ki ga lahko
pripišemo **Antonu
Felcu-Tonetu
Veseljaku**,
(podatke o avtorju glej
spredaj), je nastalo konec
l. 1943 ali v začetku
l. 1944 v Žužemberku.
Zapisano je v rokopisni
zvezek pesmi, ki ga hrani
Dolenjski muzej v Novem
mestu.
Šk 298.

Žužemberk je slavno mesto,
imel je belo gardo zvesto,
zdaj pa se je vsa poskrila,
s švabom se je oženila.

V Žužemberku so se skrili
in se močno utrdili -
bela garda in Italijani,
z njimi b'li so tud' Cigani.

Ko naše puške so zapele,
se baterije so razvnele,
bila strahotna je morija,
vse je vpilo? »Mamma mia!«

V hudi stiski b'li so Italijani,
zmedeni vsi domobrani,
ker municije bilo ni,
so prinašali jo avioni.

Iz župnišča tja na njivo
Lahi zijali so ganljivo:
kar prinesli so aeroplani,
vse pobrali so jim partizani.

Naše kraje zdaj so zapustili
Lahi, ki so os zlomili,
Nemec k nam je »einmarširal«.
Švabobrnce je organiziral.

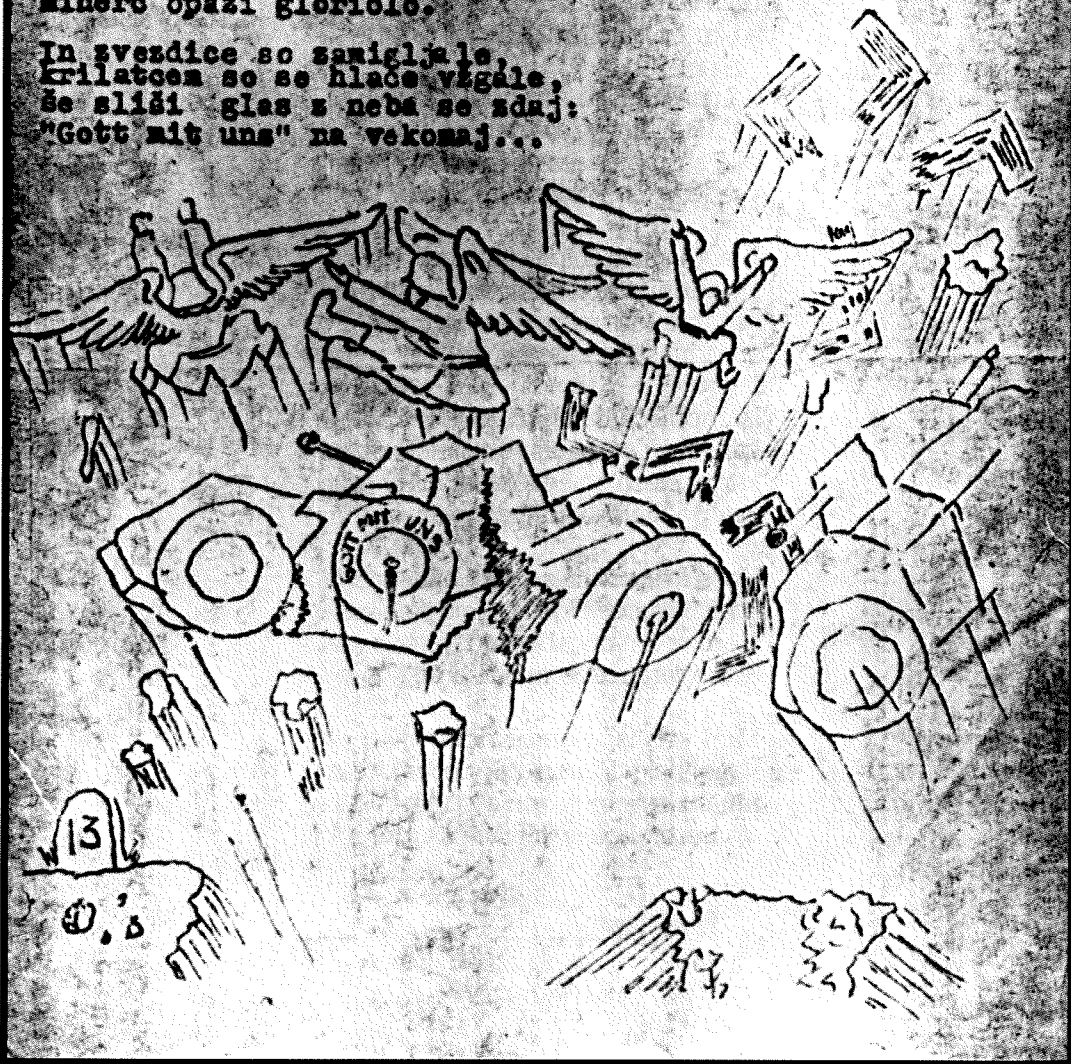
Mim' vas teče lena Krka,
v njej naj naš sovrag pocrka,
kmalu bomo ga spodili,
do Berlina ga gonili.

PA ŠE ENERAT...

So sadnjič mislili v Ljubljani,
da bliža se že sodnji dan...
Pri Pišav'goric je zagrnelo,
dva blinda je nebo vzelo.

Is blinde Hitlerjevi bratci
so odleteli kot krilatci.
Krog njih tedaj "na božjo volo"
minere opazi gloriolo.

In zvezdice so zamigljale,
krilatcem so se hlade vžgale,
še sliši glas z neba se zdaj:
"Gott mit uns" na vekomaj...

Anton Felc-Tone Veseljak, (glej spredaj).
Satirično besedilo
z groteskno ilustracijo je
objavilo glasilo Tišina,
izdal Prop. odsek V.
SNOUB Ivan Cankar,
št. 2, 30. 12. 1943,
str. 4.
LS IA 91.

So zadnjič mislili v Ljubljani',
da bliža se že sodni dan...
Pri Pijav' goric' je zagrmelo,
dve blindi je nebo vzelo.

Iz blinde Hitlerjevi bratci
so odleteli kot krilatci.
Krog njih tedaj »za božjo volo«
minerc opazi gloriolo.

In zvezdice so zamigljale,
krilalcem so se hlače vžgale,
še sliši glas z neba se zdaj:
»Gott mit uns« na vekomaj...

Toplice

Anton Felc-Tone

Veseljak, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo
10. aprila 1944 v
Dolenjskih Toplicah za
miting. Objavljeno je v
zbirki Kronike Toneta
Veseljaka, izdal PROD
XV. divizije, brez letnice
izida, str. 21–22.
SM 2315.

Prišli z Gorjancev smo v doline,
vsa žalost naj nas tukaj mine,
saj za to veliko noč
prestali dosti smo težkoč.

Lepi dnevi so vstajenja,
žalost se z veseljem menja,
zato pa vsi se veselimo,
debelih pirhov si želimo.

Tukaj lepa so dekleta,
dosti pirhov se obeta,
od njih pa za veliko noč
si vsak želi poljubček vroč.

Mamce kregale se bojo,
vsaka čuva hčerko svojo,
partizan pa - len ne bodi -
jo počakal bo drugodi.

Pomlad v deželo že prihaja,
vsak rad deklici nagaja;
ko ve, mamce, b'le ste mlade,
ste se tud' ženile rade.

Pa nikar se ne jezite
in nas slabo ne sodite,
če uganjamo vam špase,
vse za žegnane klobase.

V Ljubljani danes je drugače,
Rupnik nosi rjave hlače,
glasno poje aleluja,
toda vojska se mu kuja.

Znane vaše so Toplice,
v njih so prale se device,
danes čakajo soldata
le bazeni sam'ga blata.

Zaplaz

Evgen Cestnik,

31–32-letni mizar, administrator in pevovodja v 2. bataljonu Cankarjeve brigade do marca 1945, ko so ga ranjenega odpeljali na zdravljenje v Italijo. Besedilo je nastalo jeseni 1944 v Zaplazu. Uvrščeno je v avtorjevo zbirko pesmi *Ko so rože cvetele*, 1944, ki je sicer prišla do Propagandnega odseka VII. korpusa in Glavnega štaba, vendar je ostala neobjavljena. Izvirni tipkopijski hrani Muzej ljudske revolucije v Ljubljani, kopijo pa avtor. Šk 231.

Šumi v trepetu rahlem bukov gozd,
kot bi nebeška godba pesmi pela
v votlini božji Materi.

Ko vode sem v votlini čudežne zajemal,
me Matere pogled ljubeče je objemal.

Mir božji se po gozdu je razlil,
zelene bukve le so trepetale.

Ljubezen njeno sem s srcem pil,
so ustnice mi rahlo šepetale:

Oh varuj, Mati, me vse dni
in vodi me čez vse viharje.

Le s Tabo šel po vseh poteh bom varno.
Nekoč ugledal bom blesteče zarje,
užival srečo, ki ji konca ni.

Svobodi naproti

Evgen Cestnik, (glej
spredaj).

Besedilo je nastalo aprila 1944 v okolici Uršnih sel pri Novem mestu na poziv k pisanju za stenčas; kasneje je bilo objavljeno v glasilu Cankarjeve brigade *Mlade sile*, leto I, št. 5, julij 1944, str. 8. Še 13, Sr 129, Er 260, SK 264.

Vasi slovenske v punt so zagorele,
kot vžgale bi neba jih ostre strele.
Kresovi po gorah nam v noč gorijo,
iz spanja, suženjstva naš rod budijo.

V tovarištvu smo roke si podali,
ne vsi, se mnogi tujcu so prodali,
kot judeži slovenski rod morijo,
osveto težko v srcih nam budijo.

Prišel bo dan, ko bomo poplačali
jim dela, ko pred tujcem so klečali.
za Kajna milosti ne bo nobene,
umre naj vsak, kdor je moril Slovene.

Nevesta naša je svoboda zlata,
odprimo na stežaj ji slednja vrata,
ker v srca naša sonce bo prinesla,
verige suženjstva nam z rok otresla...

V boj

Evgen Cestnik,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo spomladi 1944 v Grmu ali Težkih vodah na pohodu v boje okoli Novega mesta.

Avtor se spominja, da je bilo objavljeno na brigadnem stenčasu.

Sicer pa je uvrščeno tudi v avtorjevo neobjavljeno pesniško zbirko iz l. 1944. Ko so rože cvetele. Izvirni tipkopis hrani arhiv IZDG, 37/6.

Sr 63, ŠK 108.

Molče koraka četa v temno noč.

V temine črne zvok korakov poje,
sovragov besnih nam številne roje
oznanja boj, ki zadivjal je vroč.

Granat rohnenje, strojnic ostri jek,
pošastni bliski nam žare nasproti.
V napad hitimo po kamniti poti,
da ustvarimo srečnejši, boljši vek.

Nihče ne trepeta pred smrtjo več,
vemo ceniti žar svobode zlate,
ki dahnila bo na zelene trate,
ko strt in skrhan bo sovražni meč.

Slovo

Evgen Cestnik, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo jeseni 1944 na položajih Cankarjeve brigade.

Avtor ga je uvrstil v svojo pesniško zbirko Ko so rože cvetele, 1944, ki je prišla do Propagandnega odseka VII. korpusa in Glavnega štaba NOV in POS, vendar ni bila objavljena. Izvirni tipkopis hrani Muzej ljudske revolucije, kopijo pa avtor. Po vojni je besedilo avtor tudi sam uglasbil za moški zbor.

Šk 120.

Nad Krko se dviga meglica,
v Šmihelu zvonovi zvone,
dekletu vsa solzna so lica,
v daljavi topovi grme...

Sinoči sem bil pri dekletu
pod oknom, kjer nagelj cveti,
enaka je rosnemu cvetu,
ko zjutraj ga sonce zbudi.

Na čelo poljub sem ji dahnil,
pogledal ji v solzne oči,
v slovo še z roko sem ji mahnil
in utonil v teminah noči.

Nad Krko vrisk, pesem zaplava,
v Šmihelu zvonovi pojo,
oj deklica, bodi mi zdrava,
zdaj v borbo krvavo gremo.

Evgen Cestnik,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo jeseni 1944 na položaju Cankarjeve brigade.

Avtor ga je uvrstil v svojo pesniško zbirko *Ko so rože cvetele*, 1944, ki je prišla v roke Propagandnemu odseku VII. korpusa in Glavnemu štabu NOV in POS, a je ostala neobjavljena.

Izvirni tipkopijs hrani Muzej ljudske revolucije v Ljubljani, kopijo pa avtor. Šk 52.

Hrepenenje tone mi v temno noč.

Nikjer ni lučke, ki bi mi svetila,
saj zvezdica, ki dala mi je moč,
za gore črne tiho je utonila.

Zastonj v teminah iščem si poti,
ki v zarje svetle bi me pripeljala,
zastonj v bolesi duša mi trpi,
ker sreče ni, ki bi se meni nasmejala.

Mar zvezdica samo zato
v prelestne zarje si mi prisijala,
da videl žarkov tvojih bi zlato,
nato bi tema črna me obdala?

Zasveti zvezdica mi v črno noč,
uteši moje hrepenenje,
naj dvigne moja mlada moč
se k zvezdam v tiho pozabljenje.

Tvoje oči

Evgen Cestnik, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo jeseni 1944 na Dolenjskem ali v Beli krajini, kjer je imela svoje položaje.

Cankarjeva brigada.

Uvrščeno je v avtorjevo pesniško zbirko *Ko so rože cvetele*, 1944, ki je prišla v roke Propagandnemu odseku VII. korpusa in Glavnemu štabu NOV in POS, vendar ni bila objavljena. Izvirni tipkopijs hrani Muzej ljudske revolucije v Ljubljani, kopijo pa avtor. Šk. 3.

Ah, draga, sredi teh tožnih dni,
ko tonem v neskončni samoti,
ko sama otožnost cveti mi ob poti,
v temine mi svetijo tvoje oči.

Pogled njih zbudil je pomlad,
razcvelo je cvetje sred' zime,
žar, ki so zbudile ga v srcu, ne mine,
užiga ga znova roj upov in nad.

Na mojih samotnih poteh
mi v srcu gori njih nasmeh
kot zvezdic soj sredi noči.

Skoz boje, temo in viharje,
brez spanja noči, vse do zarje
me spremljajo tvoje oči.

Skoz viharje

Evgen Cestnik,

(glej spredaj).
Besedilo iz l. 1944 je
uvrščeno v avtorjevo
zbirko Ko so rože cvetele,
ki je prišla v roke
Propagandnemu odseku
VIII. korpusa in Glavnega
štaba, vendar ni bila
objavljena.
Izvirnik hrani Muzej ljudske
revolucije v Ljubljani,
kopijo pa avtor.
Šk 201.

Skoz noč viharji v globeli bučijo,
v temo slepeči bliski nam žare.
V prepadih hudourniki šumijo,
grmenje daljno stresa nam gore.

Kaj mar nam bliski, grom in vsi viharji,
kaj nam nevihta, ki besni v gorah!
Sveta mi novega smo gospodarji
in ne vemo povedat', kaj je strah.

Kresove silne v zarje smo zažgali,
njih plamen do neba se dviga v noč.
Žig hlapčevstva si s čela smo oprali,
v krvi in borbi raste naša moč.

Zdaj v borbo zadnjo, odločilno gremo,
grmi že v boju havbic naših grom.
Ko vrage, lačne naše zemlje, stremo,
v svobodi zlati bo cvetel naš dom.

Bučite v zarje svetle nam viharji,
znanilci ste nam novih, boljših dni,
saj kujemo jih mladi kladivarji,
v kresovih borbe jeklo nam žari.

Zimska noč

Evgen Cestnik,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
l. 1944 na položajih
Cankarjeve brigade.

Uvrščeno je v
avtorjevo pesniško zbirko

Ko so rože cvetele,

l. 1944, ki je prišla
v Propagandni odsek

VII. korpusa in Glavni štab
NOV in POS, vendar ni
bila objavljena.

Izvirni tipkopis hrani Muzej
ljudske revolucije

v Ljubljani, kopijo pa avtor.
Šk 89.

Làhko, làhko naletava sneg v temno noč,
mehko siplje se svetloba mi iz vaških koč.
Vsa narava se zavila je v beli prt,
ko da dahnila z gor, gozdov bi sama smrt.

Vitke breze sklanjajo glave v sladkem snu,
v gori le zatulil volk je v temnem dnu.
V noč samotno stopa mi korak v strmi breg,
mehko siplje mi na pot se beli sneg.

Tam v daljavi lučka zlata mi miglja,
hrepenenja bela cesta me k njej pelja.
Lahka so mi snežna pota, kratka noč,
ker 'z daljave k njej me žene sladka moč.

K soncu

Evgen Cestnik, (glej
spredaj).

Besedilo je nastalo jeseni
1944 na položajih

Cankarjeve brigade.

Avtor ga je uvrstil v svojo
pesniško zbirko Ko so rože
cvetele, 1944, ki je prišla

v roke Propagandnemu
odseku VII. korpusa in

Glavnemu Štabu NOV in
POS, vendar ni bila

objavljena. Izvirni tipkopis

hrani Muzej ljudske
revolucije v Ljubljani,

kopijo pa avtor.

Šk 97.

Megle neskončne so zavile
v kopreno sivo tožni svet.
V samotni beli zlati cvet
so vdano sončnice sklonile.

Nad to teptano domovino
grozeč oblak se je razlil,
teman, preteč nam je grozil,
da nam pripravi zadnjo zimo.

Uporno dvignili smo glave,
temi postavili se v bran,
ponižnost smo odvrgli vstran,
zdaj venec pletemo si slave.

Razgnali bomo vse oblake
in soncu naredili pot.
Svobodno spet bo dihal rod,
za vedno rešen črne tlake.

Partizanove sanje

Evgen Cestnik,

(glej spredoji).

Besedilo je nastalo jeseni 1944 na Dolenjskem ali v Beli krajini. Avtor ga je uvrstil v zbirko Ko so rože cvetele, 1944, ki je prišla v roke Propagandnemu odelu VII. korpusa in Glavnega štaba, vendar je ostala neobjavljena. Izvirni tipkopis hrani Muzej ljudske revolucije v Ljubljani, kopija pa avtor. Šk 243.

Tiho lega noč v gozdove,
svetle zvezdice žare,
tih šepet gre skozi vrhove,
ki v večerni mrak šume.

Nad meglicami zaplava
pesem slavčka v jasno noč,
hrepeneče podrhtava
prek gozdov do vaških koč.

Partizan ob ognju sanja
o prihodnjih srečnih dneh,
trudno glavo lahno sklanja
in obraz mu gre na smeh.

V sanjah stopa kakor včasih
v noč samotno prek dobrov,
spet na oknu kakor včasih
nagelj mu cveti v pozdrav.

Deklice pogled ljubeče
mu naproti se smehlja,
v snu drhti v nasmehu sreče,
ko roko v pozdrav ji da.

Tiho zvezdice blesteče
v kamrico samotno zro,
kjer dekletu hrepeneče
želje po ljubezni mro.

Klusovemu Joži v spomin

Evgen Cestnik,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
konec junija 1944.
Posvečeno je samoukemu
partizanskemu
pripovedniku in pesniku
Bogu Flandru-Klusovemu
Joži, ki je padel ob
zavzemanju ustaške
postojanke Bosiljevo.
Uvrščeno je v avtorjevo
zbirko Ko so rože cvetele,
1944, ki je sicer prišla do
Propagandnega odseka
VII. korpusa in Glavnega
štaba, vendar je ostala
neobjavljena. Izvirni
tipkopis besedila hrani
Muzej ljudske revolucije
v Ljubljani, kopijo pa avtor.
Šk 261.

V prividu zrl sem vrt,
kjer cvela je rdeča roža...
in ti tovariš Klusov Joža
omahnil si v smrt...

Bosiljevo, ti mesto naše slavne zmage,
kjer toča krogel po sovragih se je vsula,
da so za večno v smrti obnemeli...

Tu čelo so oblile ti mrtvaške srage
in duša v večni pokoj je zaplula...
Tovariši v prst svežo smo strmeli...

Poletni veter čez grobove veje,
tako pri nas je vse kot preje.
Oznanja nam vihar z vzhoda,
da z dnevom vsakim bližja je svoboda.

Le tebe več med nami ni...

Bela krajina

Evgen Cestnik, (glej
spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1945
v domači Beli krajini.
Avtor ga je uvrstil kot
sklepno besedilo svoje
pesniške zbirke Ko so rože
cvetele, z letnico 1944, ki
je prišla v roke
Propagandnemu odseku
VII. korpusa in Glavnemu
štabu NOV in POS,
vendar ni bila objavljena.
Izvirni tipkopis hrani Muzej
ljudske revolucije
v Ljubljani, kopijo pa avtor.
Šk 13.

Bodi pozdravljena, Bela krajina,
zemlja ti sonca in dobrih ljudi,
sinja v zlato te oklepa modrina,
v rasti, razvoju tvoj človek živi.

V bojih krvavih smo mislili nate,
up si nam dala in novih moči,
borce sprejela kot svoje si brate,
ko na oddih smo spet k tebi prišli.

Trli smo vrage po zemlji trpeči,
v tebi nam rasla je ljudska oblast,
danes v svobodi razcvetamo, v sreči,
tebi gre naša zahvala in čast!

Samoten veter veje drevja stresa

Evgen Cestnik,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo jeseni 1944 v Beli krajini ali na Dolenjskem. Uvrščeno je v ciklus treh pesmi z naslovom Jesenske v avtorjevi zbirki Ko so rože cvetele iz l. 1944. Zbirka je sicer prišla do Propagandnega odseka VII. korpusa in Glavnega štaba, vendar je ostala neobjavljena. Izvirnik hrani Muzej ljudske revolucije v Ljubljani, kopijo pa avtor. Šk 195.

Samoten veter veje drevja stresa,
plesoč po zraku zlato listje pada,
nad pokrajino mir otožen vlada,
utihnil spev je sladkih pevcev lesa.

Umrle rožice so po dobravah,
podlessek le v vrtovih tožen cvete,
jesen samotna nežne vence plete
ciklam, dehtečih skromno po goščavah.

Razgrinja smrt perot čez šimi svet,
vihar in noč sta njena spremljevalca,
čez svet divjata, strašna zmagovalca.

Bo še kedaj življenje smrt zmagalo,
vihar in noč temno od nas pregnalo,
bo še kedaj cvel v miru bratstva cvet?

Partizanova pomlad

Bogo Flander-Kusov

Joža, okrog 26-letni
telegrafist na železnici,
pomočnik komisarja XV.
brigade, umrl 30. 6. 1944
v Drnovcu zaradi rane, ki
jo je dobil pri zavzemanju
ustaške postojanke
Basiljevo na Hrvaškem.
Besedilo je bilo objavljeno
v Borcu, glasilu V.
SNOUB Ivan Cankar,
1. II, št. 1, februar 1944.
Fi 93, Še 21, Vo 47, Re 3.

Na dremotne krone drevja
trudne kaplje padajo vso noč,
preko listov velikih in vejevja
zašumel je vetra dih pojoč.

Prišel malo k tebi v vas sem, mama,
zdaj kar me ni, vem, da vsak dan
hodiš po gozdovih za meno
in zvečer, ko ležeš trudna vsa in sama,
premišljuješ: kaj je, sin, s teboj?

A nocoj,
ko deževne kaplje pojejo prek streh
naših malih partizanskih koč
in tovariši že spe vsi sanjajoč,
sem po naših skritih stezah in poteh
prišel k tebi mimo mrež in straž...

Zdaj smo v gozdu kot brezdomci, to je res,
toda zime se še malo ne bojimo,
saj nam bližja je pomlad kot kdaj poprej,
zanjo se borimo in trpimo.
Glej, mi kujemo železen most
čez morja krvi v novi čas,
pesem vstajenja je zapel
nam z vzhoda bratskih ljudstev glas.
Malo še potrpi, pa v Ljubljano
stopiva z zastavo našo jaz in brat,
ki mu ime je kakor meni - partizan,
pa prineseva s seboj pomlad.

Na dremotne krone drevja
trudne kaplje padajo vso noč,
prek vseh gozdov slovenske zemlje
dihnil je pomladni svit pojoč.

Padlemu borcu

**Bogo Flander-Klusov
Joža**, (glej spredaj).
Besedilo je bilo objavljeno
v Borcu, leto I, št. 3,
3. 9. 1943, str. 9.
Fi 108.

Nekje v večeru je zapel otožno zvon,
ko smo ob grobu tvojem tiho stali;
nad nami so gozdovi šepetali -
tvoj in naš veliki slovenski dom.

Bil velik borec si in pravi mož!
Dokaz je tvoje delo, žrtvovanje,
da uresničimo stoletne sanje,
ki dali zanje smo krvavih rož...

Na pragu novih dni si dal življenje,
a misel tvoja z nami gre naprej!
Ponesemo jo preko daljnih mej,
ki jih skovala sužnost sta, trpljenje.

A ko utihnil zadnji bo rafal,
odprla ti srce bo Stara gora,
da posvetila vanj bo mlada zora,
mi pa prinesemo ti vest - narod je vstal!

Bratje

**Bogo Flander-Klusov
Joža**, (glej spredaj).
Besedilo je bilo objavljeno
v Tomšičevem glasu,
glasilu I. SNOUB Tone
Tomšič, št. 8, 20. 6. 1943
in v izboru partizanskih
pesmi Naše pesmi,
II. zvezek (brez drugih
podatkov), str. 3.
Sc V 205, Sc D IV 54.

V gozdovih pognale so mlade kali.
Rojena iz cvetja prelite krvi
zapela je naša beseda.
Ves svet je zmeda.

Njegova pesem - eksplozije min,
pokanje pušk in strojnic regljanje;
mi pa v srcih nosimo stoletne sanje,
vzrasle iz trpljenja korenin.

Naš pogled obrnjen je na vzhod,
nas ne moti krik zbesnelih hord
niti trnje žarno - rdečih rož,
ko utiramo človeštvu - novo pot.

Svojemu dekletu

Bogo Flander-Klusov

Joža, (glej spredaj).
Profesor Emil Cesar nam
je posredoval podatek,
da je besedilo nastalo
22. 5. 1944 in da je bil
njegov prvotni naslov
Moja zlata Ani.
Objavljeno po vojni
v Delavski enotnosti
1945/46.
Oc 199.

Povej mi,
kaj poje v tvojem srcu nocoj,
ko zarje večerne krvavo gorijo
in gozd v vetru poje divjo melodijo
in morda ne veš, da sem jaz s teboj!

Nekoč,
ko za vselej utihne mitraljezov pesem
in bodo rože rdeče zadržtele
in sinjino tvojih oči vase ujele,
te v deželo mojih sanj popeljem.

Spomin na Cerkno 28. januarja 1944 ob 8h zjutraj

Rudolf Hlebš-Kazimir,
44–45-letni steklar in
trgovec iz Kranja, član
Gospodarske komisije pri
okrožnem ali okrajnem
odboru OF v Davči.
Besedilo je nastalo med
februarjem 1944 in majem
1945 na Žbontu v Davči,
kamor se je avtor z novim
partizanskim imenom
Kazimir zatekel po
nemškem napadu na
Cerkno 27. januarja 1944.
Partizansko ime Miklavž je
moral opustiti, ker so bili
Nemci prepričani, da so
Miklavža v boju ubili.
Tipkopis besedila je avtor
poslal zbiralki
medvojnega pesništva
Zdenki Primožičevi.
ZP 59.

Marsikaj se je zgodilo,
mnogokrat je lušno blo,
da ne bo se pozabilo,
naj popišem zdaj še to.

Cerkno je en velik kotel,
tam sem bil za šribarja,
švaba nas pregnati hotel,
huda hajka je bila.

Krogle so okrog frčale,
sfrčal sem pa tudi jaz,
ko so najbolj pribijale,
padel sem na svoj obraz.

So Miklavža pokopali,
tam uživa zdaj svoj mir,
dušo novemu so dali,
mu ime je Kazimir.

In kot tak spet tu prebivam,
vso prehrano čez imam,
ker veliko ne dobivam,
tudi drugim - malo dam.

Včasih so skrbi velike,
včasih gre pa kar čez kraj,
družbe nimam prav velike,
so pa fantje - da je kaj.

Večkrat bilo je veselo,
Blovža to prav dobro ve,
ko mu lučko je vzelo
in spodneslo mu noge.

Kurir Kurovsov Tone-Fajgelj iz Železnikov

Rudolf Hlebš-Kazimir,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v letih

1943–1945 na Žbontu

v Davči. Izvirni rokopis,

zapisan s črnilom

v zvezek pesmi, hrani

avtorjev sin.

ZP 57, 57 a.

Je male postave, visokih že let,
jeziček mu oster do vseh je deklet,
čeravno ženico ima pridno doma,
rad mastne v družbi dekličev kvanta.

Prej bil je možiček še zavber in fest,
brez fajfice v ustih samo šel je jest,
da ženskam ugajal bi, kot kak puran
si z milom je brke mazal vsak dan.

To bilo njegovi pa ženki ni všeč,
prelepe on brke je moral dat preč,
drugače poljuba od nje ni dobil,
kadar se pri njej je ponoči mudil.

Ta staro še špraho železnikarsko
on dobro obvlada, le z »r« je težko,
kurirske pa službe ne moti to nič,
ker Kurovsov Tone je več kot hudič.

Naš Joža

Rudolf Hlebš-Kazimir,
(glej spredaj).
Besedilo, posvečeno Joži
Bekšu, čevljarju in
mesarju v gospodarski
komisiji na Zbontu, je
nastalo med junijem 1944
in marcem 1945 v Davči.
Zapisano je s črnilom
v zvezek pesmi, ki ga po
avtorjevi smrti hrani
njegov sin. Še med vojno
je prepis besedila podaril
tudi naslovljencu.
ZP 58, 58 a.

Jožo prav gotovo vsi poznate,
zaflikal mnogim že je on podplate
in tudi druge čudeže naredi,
čeprav nič v roke vzeti ni.

Je prišel zadnjič partizan:
»Oh, dragi Jože, dober dan,
saj me poznaš, ko sva soseda,
glej, palec mi skoz čevelj gleda.«

In glejte, čudo se zgodi,
čeprav nič v roke vzeti ni,
pod streho Joža že hiti,
prinese stare škarpe tri.

Potegne sem, potegne tja
in bila sta koj konca dva,
pomeri - o ja, saj bo šlo
in že je iz starega novo.

Vesel smeji se partizan,
korak sedaj je spet lahan.
»Ti Joža res si čisto naš,
ker čudež tak napravit znaš.«

Tedaj pa pravi hišni oče:
»Kdor Jožeta poznati hoče,
ta mora vprašati še mene,
za Jožo hitro ni dobit zamene.

Naj bo čevelj ali plug,
junica, krava al kdo drug,
povsod vse prav prijeti zna,
pa kadar prime, je za dva.«

Zato vsi radi ga imamo,
drugemu tak hitro ga ne damo,
ko zmanjka mu še starih flik,
bo vojske tudi konec - ni hudik.

Naš Ciril

Rudolf Hlebš-Kazimir,

(glej spredaj).

Besedilo, ki meri na Cirila
Šuštarja, je nastalo med
leti 1943 in 1945.

Zapisano je s črnilom
v zvezek pesmi, ki ga po
avtorjevi smrti hrani
njegov sin.
ZP 718-719.

Leta petnajst, julija
je zagledal luč sveta,
bil je fletkan in rdeč,
pa še siten ne preveč.

Očka bil ga je vesel,
sebi skoro ni verjel,
ujčkal ga je sem in tja,
mamca ju je gledala.

Ko od krsta so prišli,
boter so povedali,
da Ciril mu bo ime,
take bile so želje.

Rasel mali je Ciril,
v šolo hodil, priden bil,
znebil se je kratkih hlač,
fantom bil že pomagač.

Rekel očka je, čevljar,
kaj če bil bi ti mesar,
škarpov gristi se ne da,
bolje dosti je mesa.

Pobcu dali bomo te,
tam izučil bodeš se,
kako z mesom se ravna,
da gre v prid živina vsa.

Ko spoznal modrosti vse,
še k Martinšku hitel je,
tam naučil se še to,
kaj vse čreva zmorejo.

Potlej pri Frluk je bil,
a od vojske ga poziv
peljal je v širni svet
le mesarit - ne umret.

Danes zopet je doma,
vse obrti on še zna,
še celo v kuhinji
zna on gospodinjiti.

Službo zdaj ima drugje,
vedeti se pa ne sme,
je to konspiracija,
manjka še inštalacija.

Potlej šlo bo pa - »en gros«
špeh, klobase in meso,
vsemu pa bo komandant
naš Ciril, ta brihtni fant.

Tak je pa naš Ingo

Rudolf Hlebš-Kazimir,
(glej spredaj).
Besedilo je nastalo v letih
1943–1945 v Davči.
S črnilom je zapisano
v zvezek pesmi, ki ga hrani
avtorjev sin.
ZP 720–723.

Ne vem, kako bi vam povedal, -
ko prvič stopil je med nas,
postrani vsakega je gledal,
osoren bil njegov je glas.

Na tihem smo se spraševali,
kedo ga je le sem poslal,
za svoje funkcije se bali,
spet eden zdaj slovo bo dal.

A on za to se ni nič zmenil,
počasi stopal sem in tja,
le toliko nam je omenil,
kaj bo njegova funkcija.

Tako postal je član družine,
ki pravi se ji - Zlati dvor;
prehrana in nakup živine,
to bil je zdaj njegov resor.

Že prej imel je posle slične,
je mesto hrane - bil tobak,
po Bosni zlati - punčke mične
so spremljale njegov korak.

Če bila to je pa resnica,
o tem pač kronika molči,
on trdi sicer, da brez vica,
a vsega mu verjeti ni.

Veliko še od njega vemo,
osoren ni njegov več glas,
čeprav nahruli te s šemo,
ne misli resno, le za špas.

Če prosiš ga, naj ti pomaga,
ko dela je kedaj preveč:
»Kaj si ob pamet, pojd' do vraga!«
a dela, da je ves rudeč.

»Kaj si spet lačen, ti pokveka?«
zadira se in pa smeji,
nikomur hrane ne odreka,
za vse očetovsko skrbi.

Je kaša vroča, ko se kuha,
shlajena je pa dobra jed,
prav taka je njegova muha,
le resno je ne smeš vzeti'.

Obleze hribe in doline,
samo - leteti on ne zna,
premišljene so vse stopinje,
mu ne ugaja naglica.

Rad dela vse, skrbi za kože,
samo da on ima svoj mir,
politiko naj vodi Jože,
a knjige piše Kazimir.

Ko pa po truda polnem delu
je rešen vseh muk in nadlog,
za mizo sede, da v večeru
uživa pipco in tarok.

Tako počakal bo svobode,
ki že po vratih ropota,
doma spet srečna ženka bode
objela - svoj'ga Ingota...

Brez senehe, fantovske bi poluce,
sijelo na les moč pamau,
na skru ne bi blo Poluce,
fant krulil bi kot pti farau.

Brez senehe, bi bila peroka,
lunde pamotana se neo,
se mislim pa se na stoche,
postajam nehoti ptoce.

Brez senehe, onolus bi gubersu
gojila se v pr. leonu,
nj' moč bi bil na mraa prau,
je prau bi domov prau.

Brez senehe, ideal gubersu,
preremnil bi se prau močuo,
objemil sladki in pa mruu,
upirali bi prau ludo.

Lavento belih, polnili grudi,
bi korab bi strasen hoo,
plahosti praukih mruu ludi,
preremnil mruu le bi moč.

Brez prau, bi bila amarlija
da prau se tako videl mi,
ne bi se mraa baharija,
ne tohau gubersu jst. vti.

Rudolf Hlebš-Kazimir,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo v letih 1943–1945 na Žbontu v Davči na prigovarjanje deklet-partizank, ki so želele avtorjev odgovor na burno razpravo o tem, ali ne bi bilo bolje, da žensk (v partizanih) ne bi bilo. S črnilom zapisani izvirni rokopis v zvezku pesmi hrani avtorjev sin, dva tipkopisa je avtor še med vojno podaril Mici Tabernikovi in Jožici Torkarjevi, med vojno si je besedilo prepisal tudi Jože Bekš.

Zp 53–55, 53–55a, 53–55b, 53–55c, 53–55d.

Brez žensk na svetu ni življenja,
brez žensk na svet bi blo hudo,
brez žensk preveč bi blo trpljenja,
brez žensk bi vse narobe šlo.

Brez ženske bil bi vsaki moški
za vse dobrine oguljfan,
že koj v dobi še otroški
prs mlečnih bi iskal zaman.

Brez ženske nege pobič mali
na pol bi le oblečen bil,
po cesti bi za njim kazali,
le kdo to spako je rodil.

Brez ženske fantovsko bi sonce
sijalo vsako noč zaman,
na oknu ne bi blo Polonce,
fant krulil bi kot star fazan.

Brez ženske bi bila poroka
hudo zamotana že reč,
če mislim pa še na otroka,
postajam nehote rudeč.

Brez ženske čudna bi ljubezen
gojila se v zakonu,
saj mož bi bil na moža jezen,
če pozno bi domov prišel.

Brez ženske ideal ljubezni
spremenil bi se prav močno,
objemi sladki in pa nežni
vplivali bi prav hudo.

Namesto belih, polnih grudi
bi božal le obraščen koš,
sladkosti ženskih usten tudi
povračal možu le bi mož.

Brez žensk bi bila anarhija,
da svet še take videl ni,
vse le je naša baharija,
na tihem ljubimo jih vsi.

Zato pa ženske, le živite,
mi nočemo živet brez vas,
lepote svoje le gojite,
saj to poživlja tudi nas.

Ko Bogec me enkrat pozove,
da stopim naj pred sodni stol,
besede bodo te njegove:
»Kaj zdelo se ti je najbolj?«

Takrat porečem: »Dragi oče,
več tvojih sem dobrot užil,
najlepše dal si, dekle vroče,
to kupco sem do dna izpil.«

**Milan Medvešek-
Drago,** 21–23-letni dijak,
kulturnik v Gorenjskem
odredu, proti koncu vojne
borec v jurišnem bataljonu
XXXI. divizije IX. korpusa, ki
je osvobajal Trst.
Besedilo je nastalo
decembra 1943
v Podlonku pod
Ratitovcem v zasilni partizan-
ski bolnici.
Rokopis besedila, zapisan
s svinčnikom na list iz
zvezka, hrani avtor.
SM 1241.

V nizki baraki na pogradih revnih
leže partizani.

Tišina, tišina je tu. Besede nobene,
le rahel šepet
in šumenje potoka pod nami.

Neskončno so dolge noči,
ko rana skeleča in mraz strupen
nam spati ne da
in naše oči, ki v temo strmijo,
ne čakajo sna.

Le ranjenca stok in škripanje desk
prekine tišino.
Zunaj je sneg do vratu, zunaj tuli vihar,
ali res zore ne bo več nikdar?

Po potoku, čez skale ledene
pride zjutraj kurir.
Ko vrata odpre in pogleda po nas,
se zasmeje:
Kako je tovariši - mraz?

Potem nahrbtnik izprazni,
urno novice pove, skoraj na glas.
Pozabljen je glad, pozabljen mraz.

Ko zopet gre, še dolgo strmim
v vrata.
Kdaj bom šel jaz za njim?

Minerci

**Milan Medvešček-
Drago,** (glej spredaj).
Besedilo je nastalo maja
1944 na Hrašniku nad
vasjo Bukovščica v Selski
dolini, v taboru
minerskega voda
Grintavec. Rokopis,
zapisan s svinčnikom na
karirast list, hrani avtor.
SM 103.

Dež drobno rosi,
kolona v mrak hiti,
tih je korak.

Stoj, veze ni!
Kolona postoji,
v dolini piska vlak.

Po vrsti gre šepet,
kaj vraga je spet,
nam se mudi!

V redu, veza je!
Kolona zopet gre
v gluho noč.

Kmalu bo polnoč,
pod nami Bitnje spi,
nikjer ni več luči,
le tam v daljavi Kranj
naznanja, da bedi.

Tišina - puške v roké,
čez tiho Sorško polje
kolona gre.

Na progi smo, pozor!
Ti pojdi stražit gor,
ti grš na spodnjo stran.
Ostali na nasip,
pripravi se za vžig,
brž eksploziv pod tir,
napelji žico vstran -
na progi vlada mir.

Mraz leze v kosti,
dež kar naprej rosi
na sključene ljudi.

Tedaj v daljavi pisk,
odzove se mu vrisk
iz naših src.

V dalji zabobni,
v temi dve luči,
počasi teče čas.

Sedaj bo tu pri nas,
brž v zaklon vsi,
Užgi!!

Ob progi vlak gori,
rdeče vse žari,
žito in trava,
grmovje in Sava -
rdeči smo tudi mi.

Dež drobno rosi,
kolona spet hiti
skozi svetlo noč
v nove dni.

**Milan Medvešek-
Drago,** (glej spredaj).
Besedilo je nastalo med
februarjem in junijem 1944
na hribu Hrašnik nad
vasjo Bukovščica oz. pod
Planico pri Kranju.
Objavljeno v Grintovcu,
tipkopišnem glasilu 2.
minerskega voda
Gorenjskega odreda,
leto I, št. 5, str. 3
(brez datuma izida).
SM 362, De 55.

Ko sonce zašlo je, je stopil pred njo,
ji nežno pogledal v te dobre oči,
poslednjikrat žaljavo stisnil roko,
iz njenega lica nabiral moči.

Mati predraga, prišel je moj čas,
planina me kliče in v njej partizan,
četudi najraje bi plakal na glas,
odhajam, ker vem, da solze so zaman.

Pojdi, moj sinko, pojdi na pot,
za tujca te nisem rodila,
naj sreča te spremlja in vodi povsod,
za te vsak večer bom molila.

In če usoda hotela tako,
da zopet povrneš se k meni,
trpljenje bogato poplačano bo,
zdravstvuj zdaj, ti fant moj jekleni!

Bunker

**Milan Medvešek-
Drago,** (glej spredaj).

Besedilo je nastalo
januarja 1944 na hribu
Hrastnik nad vasema
Bukovščica in Knape
v taborišču minerskega
voda Grintavec.
Rokopis besedila, zapisan
s svinčnikom na listič,
hrani avtor.
SM 986.

Sredi mrzlih zimskih noči,
ko vihar upogiba smreke
in sproti briše gazi
in spanec med hojo
nam zapira veke,
le ena želja v nas tli -
leči na tla in spati,
kar je ostalo noči.

Tako smo se vračali noč za nočjo
v kotiček skriti nad vasjo
počasi po gazi navkreber.
Tiho smo legli na veje
po vrsti - brez odeje.

Dvanajst partizanov v bunkerju,
trinajsti je zunaj -
pod smreko bedi
in tenko posluša v vihar -
naš stražar.

Idila na Krasu

Milan Medvešček-

Drago, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo aprila
1945 na gričku nad vasjo
Zagrajec na Krasu.
Rokopis hrani avtor.
SM 1580.

Pod temnimi bori v suhi travi
partizani počivajo
in veje in grmi jih skrivajo,
ko tu na višavi,
na gričku že vsem prestreljenem
strmijo čez Kras
v pomladni čas,
ki je ljubezen in sovraštvo obenem.

Čez zide kamnite zrejo oči,
široko razpenja se stari porton,
od daleč, z Gorenjskega čuje se zvon,
mir razgrinja se čez kraške vasi.

In čez dalj in šir
črna cev mitraljeza
iz varnega zaklona opreza
čez griče in brinje in váruje mir.

Ko bo minil pomladni čas,
morda bo koga krila prst
od nas, ki tu sedimo
in zdaj čez Kras strmimo,
in bataljon odšel bo v Trst.

Takrat svoboden bo naš Kras.

Trst

Milan Medvešček-

Drago, (glej spredaj).
Besedilo je nastalo v maju
1945 tik pred koncem
vojne, po jurišu na hrib
nad Opčinami, kjer je
ležal padli tovariš iz neke
druge enote.
Rokopis besedila, zapisan
s svinčnikom, hrani avtor.
SM 937.

Skozi dim in sikanje svinčenk
gremo na vrh,
neznan nas spreletava srh,
še en korak - glej, morje,
da bi zagrabil ga z roko,
modrina, kamor nese nam oko.

Na robu noga obstoji,
tam mrtev partizan leži,
lice belo obrača v prst,
za njim blešči se v soncu - Trst.

Gozd molči

Milan Medvešek-

Drago, (glej spredaj).

Besedilo je nastalo
v začetku maja 1945
v Trnovskem gozdu po
proglasitvi prve slovenske
vlade v Ajdovščini.

Rokopis, zapisan
s svinčnikom na karirast
listič, hrani avtor.
SM 1386.

Zdaj tiho je okrog.
Nemo stojijo smreke,
prazne so skrite poti,
kot da že na veke
gozd molči.

Odšli so, v čete zbrani,
le mrtvi partizani
ostali so sami.
Nihče jih ne predrami,
nad gozd se zgrinja maj.

Svobodni sin

Miran Beretič, 20-letni

dijak, sekretar SKOJ-a
2. bataljona in politikomisar
3. bataljona Gradnikove
brigade.

Besedilo je nastalo
spomladi 1944 na
Gorenjskem. Tipkopis
hrani avtor. Varianta
besedila z naslovom Sin
svobode je bila objavljena
v Našem glasu, glasilu
2. bataljona III. SNOUB
Ivana Gradnika, št. 1, 4, 5.
1944, str. 1. Hrani ga arhiv
IZDG, P/1794.
Ko 157.

Po hribih visokih
tu gori živim,
le včasih poskočno
v dolino hitim.

Uživam krasoto
zelenih gorá,
tu čutim lepoto
veselga srca.

Veselo srce mi
tu gori kipi,
le tu lahko človek
brezskrbno živi.

Ob tihih večerih
v dolino hitim,
tam Švabe nažigam,
korajžno živim.

Prišel pa bo čas,
ko kriknem, juhu!
v dolino in goro:
Svoboda je tu!

Miran Beretič, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
verjetno konec l. 1944 ali
1945. Tipkopis hrani Muzej
ljudske revolucije
v Ljubljani, leposlovje
NOB.
Do 73.

Iz navade, kakor pade
stih na stih in vzdih na vzdih,
jeremijade in balade
pišem, rišem mrk in tih.

Danes krajša, jutri slajša,
včasih kot harmonika
se razjoče in grohoče
moja drobna kronika.

To so samo majhne šale,
nežen špas za lažji čas,
da b' veselo nasmejali
naši fantje se na glas.

Leto pride, leto mine,
kaj ostane zopet nam,
za spomine in skomine
še tobaka ne en gram.

Že preseda mi beseda
in oziram se nazaj.
Prazna skleda in seveda
vedno le krompirjev čaj.

In takrat nekoč spomladi,
ko smo se imeli radi,
Stalin čez Karpate gre,
Nemcem trese se prav vse.

Pri Idriji so nemške horde
imele z nami hude borbe.
To grmelo je veselo,
kakor da bi vse norelo.

To vesel je bil pohod:
s tanki, topi, kamioni
šli so nemški bataljoni
daleč tja na izprehod.

Nič pa niso naredili,
ker so preboječi bili.
Še kanon so nam pustili,
da so jo lažje odkurili.

Komandir Žnideršič

Miran Berežič, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
leta 1944 in ga hrani
avtor v tipkopisnem zvezku
pesmi.
Ko 65.

Kar je starih partizanov,
Žnideršič je še ostal.
Je odlično bredo sukal
in komandir je postal.

Bil je v borbah vedno prvi
in pravični partizan.
Danes pa poglej junaka,
je raztrgan kot cigan.

Ljubi red in pa pravico,
saj zato se tud' bori
in kaznuje neresnico,
v četi zanjo mesta ni.

Pri njem so različni fantje,
domobranci, Italijani,
razni drugi zabušantje,
manjkajo samo cigani.

On pa z njimi se ukvarja,
hud je kakor sam hudir.
Toda, kdor bo njega slušal,
bo gotovo komandir.

Mobilizacija v Vipavi

Miran Beretič, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
januarja 1944 v Vipavski
dolini, kamor je
Gradnikova brigada
krenila, da bi svoje vrste
okrepila z novimi borci.
Tipkopis besedila hrani
avtor.
Ko 196.

Sinovi Gradnikovi
v Vipavo smo mahnili,
da novih bi moči
za vojsko spet dobili.

Kar bilo je možakov,
smo v Užice pripeljali
in tukaj smo sklenili,
kam bomo koga dali.

A čudo, glej, prečudo,
vse bilo je bolano,
kar bilo je sem gori
za vojsko pripeljano.

Popreje kakor zajec
doma je okoli skakal,
a zdaj po eni nogi
je semkaj prikorakal.

Je fant rudeč kot roža,
pravi, da jetiko ima,
in mati zraven joka,
da v vojsko ga ne da.

Eden pa potrdil
cel kup v rokah drži,
za vojsko nesposoben,
tako nam govori.

To vsi so zabušantje,
ki jim borba ne diši,
vsak samo eno čaka,
da drug ga osvobodi.

Vsi so že postrojeni,
na Otlico gredo,
vsak si želi le eno,
da do hajke bi prišlo.

Železniki

Miran Beretič, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
novembra 1944 v bližini
Železnikov. Tipkopiš hrani
v zvezku svojih pesmi
avtor.
Ko 267.

Že sneg pokril je vse planine,
vasi zametel in ravnine,
a Gradnikovci, kam hitijo,
mar nič se zime ne bojijo?

Zavije kača proti vodi,
tam Švabov gnezda so povsodi
in tam, kjer bela luč gori,
tam njih je cilj - Železniki.

Že mimo reka Sora teče
in borcem tiho zašepeče.
Ah, bratje, bili smo izdani,
maščujte nas, vi partizani!

Že spev je naših pušk glasan,
povsod že tolče partizan.
Sinove Nerona zelene,
s krvjo, požigi prepojene.

Dva dni že borbe so krvave -
trde nacistične so glave.
Čuj plastik, bombe in partop,
ki kopljejo fašistom grob.

Preklete ste se vi zmotili,
ste take bunkerje gradili.
Zdaj pa iz njih tako bežite,
ker Gradnikovcev se bojite.

Okrog ponosno ste hodili,
iz cerkve bunker naredili.
Za Hitlerja ste se borili,
požigali ste in morili.

Še enkrat juriš in naprej,
naj strt sovrag bo za vselej!
Zdaj iz bunkerjev gre ogenj v zrak,
je zmagal partizan - junak!

Sraka in zajček

Miran Beretič, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo med
vojno na Cerkljanskem na
željo tamkajšnjih učiteljev,
ki za pouk niso imeli
primernih učbenikov.
Tipkopis hrani avtor.
Do 134.

Sraka, sraka grda spaka
se je na drevo usedla
pa tako je modrovala
in tako velela:

- »Hej ti zajček strahopetec,
česa se tako bojiš,
da pri vsakem rahlem šumu
se ustrašiš in zbežiš.

Ne velja bit' strahopetec,
to ti jaz povem,
kajti stara sem jaz sraka,
zato dosti vem.« -

- »Tvoje, sraka, so višave,
a planjave moje,
vsak živi rad v svobodi,
vsak ima rad svoje.

Tebe ščitijo v višavah
tvoje perutnice,
mene pa pred psom in volkom
drage mi nožice.« -

Pionirjeva zastava

Miran Beretič, (glej
spredajl).

Besedilo je nastalo nekaj
dni pred 16. 7. 1944
v Podragi, kamor je bila
povabljena delegacija
2. bat. III. SNOUB.

Pionirji so ji na ljudski
slovesnosti poklonili zastavo
in ob tej priložnosti povedali
pesem, ki jo je bil zanje
zložil avtor.

Tipkopis besedila hrani
avtor v zvezku pesmi.
Ko 194.

Sem mlad pionirček,
zastavo imam,
iz svoje je roke
nikomur ne dam.

Jaz ljubim zastavo
slovensko vse dni,
pod njo naj naš narod
prav srečno živi.

Z zastavo na čelu
gre naš partizan,
z njo priboril si
svobode bo dan.

Junaško ob borcih
na straži stojim,
na vse sem pripravljen,
se nič ne bojim.

Zastava slovenska,
skoz vsaki vihar
naprej te bom nosil,
te zabil nikdar.

Janko Franzl-Vanjka,

20–21-letni dijak, borec
1. bataljona Prešernove
brigade, vodja tehnike
Kokrškega odreda.
Besedilo je nastalo
6. 4. 1944 v Trzinu po
izkušnjah iz fašističnih
ječ v Ljubljani, Kopru in
Padovi. Objavljeno je
v Severnem kurirju, izdal
Propagandni odsek
IV. operativne cone,
1. l, št. 2, 27. 4. 1945.
Izvirni rokopis, zapisan
s črnilom v beležnico
pesmi, hrani avtor.
Tipkopis, ki ga je februarja
1945 poslal Prosvetnemu
odseku GS NOV in POS,
hrani Muzej ljudske
revolucije Slovenj Gradec.
Am 5, Go 151/2, Su 32.

Kaj naj bratec ti zapojem,
ko je žalost v srcu mojem.
V srcu skrita bolečina.
Daj, naliž mi bratec vina
ali strupa.
Iz obupa
vse izpijem,
ker gorjupa vajena so usta.

Moje sanje so pošasti,
moje misli so zverine.
Pusti, bratec, da v temine
nočne se izjočem.
Hočem, hočem,
da to mine.
Hočem nado
v srce mlado,
hočem upa,
ne, ne strupa!

Janko Franzl-Vanjka,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

18. 8. 1944 na

Gorenjskem.

Izvirni rokopis, zapisan

s črnilom v beležnico

pesmi, hrani avtor.

Tipkopis, ki ga je februarja

1945 poslal Prosvetnemu

odseku GS NOV in POS,

hrani Muzej ljudske

revolucije, varianto

tipkopisa pa arhiv IZDG,

XXIII/fasc. III.

Am 12, var. St 234.

Vi gozdovi, ki ste sprejeli nas
v svoje okrilje,
ko je fašistov nasilje
izgnalo nas z naših domov.

Vi gozdovi, ko smo okov se otresli
in iz požganih domov zbežali med vas,
ste nam dali nov dom.

Vi gozdovi, vi edini ste zrl
vse naše trpljenje,
to naše življenje pregnancev - vojakov.

Mnogo, mnogo naših junakov
med vami je našlo svoj mir.
Ko pade večer,
tedaj ti junaki vstanejo,
izza debel se sence zganejo
in strnejo v krog se ubran.
V noč se pesmi začujejo,
ki nam vse ukazujejo,
naj njihove žrtve ne bodo zaman.

Vi gozdovi nam nudite krov,
ste nam zatočišče,
k vam se zatečemo,
kadar nas išče prekleti tiran.

Ko prišel bo dan,
da zapustimo vas,
gremo v svobodne doline,
na vas, oj gozdovi, spomine
bomo svete hranili,
saj boste v sebi krili
grobove naših najboljših ljudi.

Pada listje

Janko Franzl-Vanjka,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

8. 10. 1944 v bivaku

tehnike Kokrškega odreda

nad vasjo Čadole pri Lomu.

Rokopis, zapisan

s črnilom v beležnico

pesmi, hrani avtor.

Tipkopis, ki ga je avtor

februarja 1945 poslal

Prosvetnemu odseku GŠ

NOV in POS, hrani Muzej

ljudske revolucije Slovenj

Gradec.

Am 15.

Pada listje,

tiho pada z dreves.

Sredi belih brez stojim,

na moj obraz

pa pada, pada listja sneg.

Ves breg je v zlato,

v temnem škrlatu

zažarele so stene.

Meglene koprene odele so hrib.

Padajo, padajo z drevja cekini,

glodajo, glodajo v duši spomini.

Pa hroje grudi bi položil ljudno glavo
 v naravnih hrojem mehkem bi gaspel;
 da memica, kcep postal bi
 zopet. Janko miki.

in v sanjah bi sladko si bi smehljel
 vj menice, da bi mogel dones
 da bi mogel se dones k'bi priiti
 in me, čisto me pozabiti
 ker sem postal.

Janko Franzl-Vanjka,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
10. 4. 1944 na položaju
partizanske enote, ki ji je
avtor pripadal, in sicer
v prvih dneh privajanja
partizanskemu življenju.
Izvirni rokopis, zapisan
s črnilom v beležnico
pesmi, hrani avtor.
Tipkopis, ki ga je februarja
1945 poslal Prosvetnemu
odseku GS NOV in POS,
hrani Muzej ljudske
revolucije Slovenj Gradec,
drugi tipkopis pa IZDG,
fasc. 37, mapa 8/215.
Am 7, var. Sc 5.

Na tvoje grudi bi položil trudno glavo,
v naročju tvojem mehke bi zaspal;
da, mamica, tedaj postal bi
spet Janko mali
in v sanjah bi sladko se ti smejal.

Oj mamica, da bi mogel danes,
da bi mogel se danes k tebi priviti
in vse, čisto vse pozabiti,
kar sem prestal.

Sonetni venec - 4. sonet

Janko Franzl-Vanjka,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo
24. 2. 1945 v bivaku
tehnike Kokrškega odreda
nad vasjo Čadole pri Lomu.
To je četrti sonet iz
Sonetnega venca,
posvečenega avtorjevi
deklici - obveščevalki Mici,
ki so jo januarja 1945
zaprli v Begunje.
V magistralu razberemo
akrostih Moji ljubljenci.
Rokopis, zapisan
s črnilom v žepno beležko
pesmi, hrani avtor.
Am 25.

In ti strmiš zdaj skoz rešetke ječe;
težko, težko dekle ti je v samoti,
sto težkih misli stopa ti nasproti,
sto ran zasekanih v srce trpeče.

Ne dvomi, draga, da nam dnevi sreče
zasijejo kaj kmalu v vsej lepoti,
pozabljeno trpljenje bo v dobroti
in rane vse zaceljene skeleče.

Al' čuješ, draga, da pomlad prihaja
in z njo je sonce, cvetke so dehteče,
toplo zaupanje nas z njo obdaja;

ko se življenje zdaj budi cveteče,
pomladnega se ustvarja slika raja,
lahno od juga topel veter vleče.

6. sonet

Janko Franzl-Vanjka,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo
3. 4. 1945 v bivaku tehnike
Kokrškega odreda nad
vasjo Čadole pri Lomu.
To je šesti sonet iz
Sonetnega venca z
akrostihom v magistralu
Moji ljubljenci, ki ga je avtor
posvetil svojemu dekletu
Mici, obveščevalki, zaprti
v Begunjah.
Rokopis, zapisan
s črnilom v žepno
beležnico s pesmimi,
hrani avtor.
Am 27.

Jetniški zid prepleta svež bršljan,
bršljan enak se tam ob skali vije
in isto sonce mi v lice sije,
kjer nate mislim draga dan na dan.

Iz sonca, iz spominov svetlih sanj
zdaj spletam venec, ki naj bol prikrije,
čeprav morda so pesmi elegije,
v njih biser svetli srca je vkovan.

Morda darilo moje te osreči,
rad videl tvoj obraz bi nasmejan,
ko takrat tam pri detelji rdeči.

Nad poljem leta jata sivih vran
in daleč tam v vlažni sivi ječi
utrip srca pomirja tvoja dlan.

9. sonet

Janko Franzl-Vanjka,

(glej spredaj).
Besedilo je nastalo pred
11. 5. 1945 na Golniku,
kjer je okreval ranjeni
avtor. To je deveti sonet iz
Sonetnega venca, ki ga je
avtor posvetil svojemu
dekletu - partizanski
obveščevalki, zaprti
v Begunjah. Magistrale
ima akrostih Moji ljubljenci.
Rokopis, zapisan s črnilom
v beležico pesmi,
hrani avtor.
Am 30.

Lete nad gozdom temnim bele jate,
leskečejo se v soncu jim peroti -
junaških src neustrašeni piloti
neso zdaj maščevanje tudi zate.

Razsipa sonce svoje žarke zlate,
nasmihajo se cvetke jim ob poti,
zardevajo ob nežni njih toploti,
prek hriba tam pa pokajo granate.

In glasno klepetajo mitraljezi,
(ko da poslušal mlada bi dekleta),
le da je njih pogovor v hudi jezi.

Na titovkah nam zvezda je pripeta.
Dekle, zdaj v mislih mi v roko sezi,
juriša s petjem naša mlada četa.

Tone Tratnik, 22–33-letni študent, od l. 1941 član VOS-a v Ljubljani, 1942–43 zaprt v Italiji, nato borec v Gregorčičevi brigadi, Briško-beneškem odred, politkomisar čete in bataljona, kulturno-propagandni referent in vojni dopisnik IX. korpusa. Besedilo je nastalo poleti 1944 v Slovenski Benečiji. Objavljeno je v Partizanskem dnevniku, št. 175, 7. 7. 1944, str. 4. Nekoliko drugačno varianto besedila hrani v tipkopisu avtor, tipkopisno predlogo za objavo pa arhiv IZDG, fasc. 291 b/1-9 c: Briško-beneški odred. Pe 31 a, Pl 578, ZP 420, var. Pl 31 b.

Dospeli smo.
Počasi, tiho in brez šuma.
Še en korak
in že se vidi most,
čeprav je še gost mrak.
Takoj v zasedo!
Sem mitraljez,
ki bo udarjal v sredo,
in tja bombaše,
da naredo
še večjo zmedo,
ko se sovrag bo pripeljal...
V pričakovanju trepetamo.
Slovenko že pripravlja »brede«.
Ko se zasliši šum motorjev,
vsak k sebi
še močnejše puško stisne.
Še malo, malo,
je že pred nami kamion,
še par sekund.
Tedaj zažvižgajo
kot ob nevihti
rafali, bombe, mitraljezi
in iz zasede
prava toča krogel...
Kamion se ustavi.
»V napad, vsi, juriš...!«
Postave mlade
s klicem juriš
planejo na cesto.
Ognjeni val,
obupni kriki,
dolga rafala in
kamion leži razbit
v obcestnem jarku...
.....
Počasi,
s pesmijo in zmago,
se vrača četa
v svoj zeleni gaj.

Tone Trtnik, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo sredi
julija 1944 v Brdih.
Tipkopiš hrani avtor.
Pe 216 a.

Šotori
sivkasto zelene barve
skrivajo se
v gostem drevju...
Po platnih dež udarja
v enakomernem taktu...
Zdaj zdaj
v vrhovih drevja
veter se zažene
in nosi milijone
dežnih kapljic,
ki sipajo se
na premočene šotore...

.....
Čuj besede iz šotorov:
- »Preklete vreme.
Že dva dni
dež pojenjat noče...!«
- »Poslušaj,
razločiš li v šumenju dežja
glas korakov...?
Poglej, tovariš Mirko,
kdo prihaja.«
Razgme se mokrotno platno,
mlad partizan izstopi...
in prisluškuje,
v obraz mu biča
mrzel dež.
Po čelu, licu in čez vrat
drsijo mu deževne kaplje...
- »Nič...?«
- »Nič...!«
Le šum dežja
po gostem listju
in zdaj pa zdaj
vrtinec vetra v zraku.

Tone Tratnik, [glej
spredaj].
Besedilo je bilo objavljeno
v glasilu Briško-
beneškega odreda Klic
s skrajnih meja, št. 6-7,
junij-julij 1944, str. 6.
Pe 158 a, var. 158 b,
lo 174, Re 363.

Pohod...
Kolona dolga.
Dež rosi...
Po hribih vlačijo
se sive megle...
Po jarkih žubori
skaljena voda...

.....
K tlom sklonjeni,
z ovratniki navzgor,
globoko v žepe
stisnjene so roke...
Cevi vseh pušk
obrnjene so k tlom.
Mrak pada...
Kolona tiho
skozi dež polzi.
Le zdaj pa zdaj
se v šumu dežja
razloči drsanje korakov...

Tone Trtnik, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
31. 8. 1944 v Benečiji.
Izvirni tipkopis hrani avtor.
Pe 46, Pl 579.

Hej, veter,
zakaj ne odjenjaš,
zakaj trdovratno
mi siliš na pot?
Pojenjaj,
še dolga je pot
in čas do noči
je le kratek...
Tovariši čakajo...

.....
A veter besni
in zaganja se
v cesto samotno,
ki pne se v planine...
Čuj, žvižganje,
zamolklo zaganja se
veter med stare kaverne,
za hipec utihne,
pa zopet požene se
v skalne škrbine...

.....
Ovinek...
Tedaj mitraljez
zalaja čez cesto...
Prežeče oči
se izbuljijo
v blazen krohot...

.....
Ob ognju
še vedno sedijo
in čakajo...
»Kako,
da še vedno ga ni...?«

.....
A on
pa na cesti leži
brez življenja...
In veter poganja se
v skalne škrbine...

Tone Trtnik, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
30. 8. 1944 v Benečiji.
Izvirni tipkopiš hrani avtor.
Pe 86, Pl 581.

Le hitro naprej...
previdno v koloni...!
Tišina!
Čez cesto,
čez progo...!
Na nebu oblaki,
za njimi je luna...
Previdno naprej,
na levi je bunker,
na desni baraka.
Tišina,
da vrag nas ne spazi...!
»Bombaši v napad!
In vi, mitraljezci,
otvorite ogenj...!«
In skozi temo
zasika, zažvižga;
in sedem postav
se požene na bunker...
Pozor,
sovrag nas je
z leve zapazil.
Tja ogenj,
hej mitraljezci...!
In sedem postav
se v tem hipu požene...
Žvižg bombe po zraku,
petinka sekunde...
tresk... grom...!
Še enkrat
in dvakrat in trikrat;
železobetonski je razklan...
Ostuden le krik
se iztrga iz njega.
.....
Sovrag je pobit.
Oblaki na nebu
so se razklenili.
Koraki...
Kolona junakov
izgublja se v gozd...

V zgodnjem jutru

Tone Tratnik, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
aprila 1945 na Krasu po
spopadu s četniki v vasi
Selo.
Tipkopis hrani avtor.
Pe 88, Pl 582.

Ležimo
v zgodnjem jutru
za enim
od tisoč kamnitih
kraških ograd
in čakamo...

.....
Lep rosen dan je,
da bi človeku
skozi žile
kri utripala
v ljubezni...
Pa se roj
drobnih smrti
vsuje
preko kamnite ograde
in brenči
kot eskadra ponorelih
os in sršenov...

.....
Kako majhna je
smrt,
ki ljubezen spreminja
v sovraštvo,
in ta lep dan,
rosni dan
zapre v mrtvaški okvir
svinčene orgije...

In v tem dnevu,
ko za enim
od tisoč kraških ograd
ležimo
in ko je roj smrti
planil
skozi roso,
spoznaš,
da si tu zato,
da ta ples
krvi
s krvjo ustaviš
in mu presekaš
tok
in skozi
razbito orgijo
osvobodiš pot
soncu...

V šumenju brez . . .

Tone Trtnik, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
sredi julija 1944 v
Goriških Brdih. Izvirni
tipkopis hrani avtor.
Pe 275.

V šumenju brez
so misli zopet
le pri tebi...
Nebo nedolžno;
svetla rosa
v mladi travi...

.....
Nebo žari...
V daljavi prasketanje pušk,
ki kličejo
k življenju
nam svobodo -.

.....
In ti?
Vem...,
čakaš in strmiš,
kdaj se povrnem...

Skozi hip tišine

Tone Trtnik, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo v aprilu
1945 na Krasu, ko so
v trenutku tišine sredi
borbe zaslišali slavčkovo
petje – nekateri prvič v
življenju.
Tipkopol besedila hrani
avtor.
Pe 247, Pl 582.

Trušč boja
za hip
utihne...
Glej,
mlado zelenje
v kontrastih
belih in sivih
kamnitih ograd,
zelenih brinov
in borov
in žareče
rdeče zemlje kraške...

.....
In skozi
ta odlomek tišine
ogenj
pomladnega sonca
osvetli to lepoto...
In skozi
ta hip
ožarjene tišine
se utrga
in izlije
potoček melodije
slavčka
in se pretoči
skozi srce
in izrine
odmev smrti.
In potem utihne.
In mine ta hip,
ker je že zopet tu,
preko ograd
pridrvela
disharmonija življenja,
nepovratna
svinčena smrt...

Nocoj je padel

Tone Tratnik, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
18. 8. 1944 v Brdih
ob smrti odredovega
obveščevalca
Borisa Makuca-Nikite, ki
je padel v boju s
stopetdesetimi Nemci.
Objavljeno v glasilu
Briško-beneškega odreda
Klic s skrajnih meja, 1. l,
št. 6-7, junij-julij 1944, str.
39.
Pe 133, Lo 145, Re 366,
Sc 279.

Nocj je padel;
zadelo ga je
prav v sredino čela...
in brez besed
se zrušil je v zeleno travo.
.....

Vesel, mlad fant je bil;
smeš, razigranost
sta igrala
vedno mu v očeh...
Imel je lepe sanje.
»Ko bo svoboda,...«
vedno je govoril
in ti našteval
vse načrte
svoje mlade duše...
V očeh si lahko
mu prebral vse tajne misli...
Ni znal lagati,
raje je molčal,
če mu težko bilo je govoriti...
Mlad bil je, a junak!
Nikdar korak
mu ni poznal umika.

.....
Sedaj je padel...
Nekje tam daleč
ga še čaka mati...
.....

Iz mraka
mu v poslednjo čast
regljajo puške,
brzostrelke, mitraljezi...

Še zdaj ga nosim

Tone Trtnik, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
sredi julija 1944 v Brdih.
Izvirni tipkopolis hrani avtor.
Pe 215.

Še zdaj ga nosim
v žepu cvet,
ki si ga dala mi,
ko sem odhajal
v boj krvav...
Sedaj je posušen,
brez vonja in brez barve,
pa vendar rad ga zrem...
Saj ob pogledu nanj
mi pred oči
vsa živa stopaš;
prav taka kot takrat,
ko si v spomin
mi cvetko dala...
Že dolgo je tega...
Že mnogo od tedaj
krvi sem videl;
že mnogokrat
prav mimo mi ušes
zažvižgala je krogla.
In še živim
in mislim nate;
in še posušen cvet
tvoj nosim v žepu...

Kamen utripa

Tone Tratnik, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
v aprilu 1945 na Krasu
v bunkerju na Gorjanskem,
kamor so skrili štiri ranjene
borce udarnega bataljona
31. divizije.
Izvirnik hrani avtor.
Pe 61, PT 580.

Kamnite ograde
čuvajo zaklad
rdeče zemlje
in krčevito
se zvija trs
na kolih
in brajdah...

.....
V prvem brstenju
mladi bori
in še goli hrasti
in šipek
in brini zeleni
zastavljajo pot
nevidnim stezicam...

.....
Kamen utripa,
kot da ima
žile in kri
in srce...
Tam smo mi,
v zavetju kamnov
prečudovitih oblik,
kot da bi jih
tisoči rok
in milijoni kapljic
izgladili
in izdolbli...

.....

Nežne roke
so nas tja popeljale
in nas v nedra
večnih oblik
kamnov zaupale...
In v tem sožitju
kamna in zemlje,
sonca in rosenja dežja
ste varni
pred vetrovi
in razbesnelo nevihto
smrti...

.....
Tako nas pustijo
tu,
ti lepi metulji,
te golobice,
ta ogenj temnih oči,
ki neslišno
prihaja med nas
v ta mir
temačni,
izdolben v kamnu,
in nas dviga,
od strele pokošene,
nazaj k življenju,
ki je premagalo
smrt
in prižgalo
tisoče sonc
svobodnih...

Vstajajo sužnji

Lojze Šonc-Tomi,

24-letni dijak, borec
z različnimi funkcijami,
brigadni vojni
poročevalec, urednik
brigadnih glasil Mladina
dvanajste in Svobodi
naproti, šef Prop. ods.
v XII. SNOUB itd.
Besedilo je nastalo
27. 2. 1944 v Korinju
nad Krko. Objavljeno v
Mladini dvanajste, št. 3,
marec 1944, str. 6-7.
Er 131.

Vstajajo sužnji
iz temne noči
in dvigajo pest
k soncu - Svobodi.
Železne verige
drobe se
in črni oblaki
pode se
kot strašen orkan
prek krvavih poljan.

Svetovni rabelj poginja!
V smrtnih krčih
rjove, preklinja
tiste, ki so se uprli
in svet stari podrli.

Vstajajo sužnji
iz temne noči...
In pogled njih je uprt
v lepše življenje...
Skozi trpljenje
in smrt
preko tisoč grobov
padlih junakov
gradijo svet nov.
In dvigajo pest
sužnji iz temne noči
in plovejo k soncu,
prek trgov, vasi
in belih mest.

Sneži

Lojze Šonc-Tomi,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

21. 2. 1944 v Hočevju
pod Ilovo goro (po podatkih
iz TV-15 v Lazah ob Kriki).

Avtor se spominja, da je
bilo objavljeno v glasilih
XII. SNOUB Mladina
dvanajste in Svobodi
naproti. S črnilom
zapisani rokopis hrani
avtor.

Se 155.

Sneži.

Veter leden

vihraje se spušča
prek golih gozdov,
kamnitih sten
v dolino.

Mraz

v plesu snežink
zaganja se v obraz.

Suha krajina,
dolenjski kras!

V tihem mraku

vase se skriva
revna dolenjska vas.

Materi

Lojze Šonc-Tomi,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo l. 1944

pri izviru Krke med
pripravami na boj.

Avtor se spominja, da je
bilo objavljeno v glasilih
XII. SNOUB Mladina
dvanajste in Svobodi
naproti.

S črnilom zapisani
rokopis hrani avtor.

Se 154.

Nežno in pristrčno

si nasmehnila se,
si pobožala me
s toplo materinsko roko.

Napojila si me

z novim upom,
osvetlila črne misli
v temni noči.

Vem, zdaj naju loči

neusmiljena usoda,
vendar srečala se bova,
ko sijala bo svoboda.

V megleno zimsko pokrajino.
V megleno zimsko pokrajino
odjeknil strel je v tišino.
Nato ^{so} napeli mitraljezi
in zaregljale brzostrelke
v megleno zimsko jutro...

Napadli so nas tuji
in izdajalski rodni bratje.
Kakor lačni psi
so se hoteli napiti
naše svobodne krvi.

Boj se je ond,
naš mitraljez je pel
pozdrav mrtvaški
tujcu in bratu izdajalec,
ki je krvavel.

Borba je besnela
kot strušen vihar
in padal je udar za udar
v meglenem zimskem jutru.

Ko je potihnil boj
je v meglenem zimskem jutru
spet zavladal
nad snežnimi planinami pokoj.
Laze pri Krki, 12.2.46.

V megleno zimsko pokrajino . . .

Lojze Šonc-Tomi,

(glej sprdaj).

Besedilo je nastalo
12. februarja 1944 v
lazah pri Krki. Zapisano
je s črnilom v droben
zvezek pesmi z naslovom
Ko sem nosil vojaško
suknjo.

Rokopis hrani avtor.
Kl 309, Fe 50.

V megleno zimsko pokrajino
odjeknil strel je v tišino.
Nato so peli mitraljezi
in zaregljale brzostrelke
v megleno zimsko jutro...

Napadli so nas tujci
in izdajalski rodni bratje.
Kakor lačni psi
so se hoteli napiti
naše svobodne krvi.

Boj se je vnel,
naš mitraljez je pel
pozdrav mrtvaški
tujcu in bratu izdajalcu,
ki je krvavel.

Borba je besnela
kot strašen vihar
in padal je udar na udar
v meglenem zimskem jutru.

Ko je potihnil boj,
je v meglenem zimskem jutru
spet zavladal
nad snežnimi planinami pokoj.

Mati

Lojze Šonc-Tomi,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

17. februarja 1944 v lazah

pri Krki. Zapisano je v

droben zvezek pesmi, ki ga

hrani avtor.

Kl 272.

Težke so moje noči brez tebe, mati.
Povsod, kjer stopa moj trudni korak,
so misli pri tebi, o mati.

Tu v planinah je sneg, mraz,
a vendar misel, da me ti spremljaš
na tmjevi poti, v borbi in krvi
je sladka, o mati.

Res, tvoj obraz in srce vidim
vsak čas, kjer stopa moj težki korak.
Ponosno grem svobodi naproti,
ker poka jekleno okovje,
izginja sužnosti mrak, o mati!

Glej, mati. Sonce vstaja iznad planin
in jaz diham globlje, vse globlje...
Vidim svojo rodno grudo, ki vstaja
iz mlake krvi, razvalin.

V strahotno tišino

Lojze Šonc-Tomi,

(glej spredaj).

Besedilo je nastalo

10. januarja 1944 v

Brezovi rebri. Objavljeno

je v glasilu XII. SNOUB

Svobodi naproti, 1. 1, št. 2,

1. 2. 1944, str. 8. Izvirnik,

zapisan s črnilom

v rokopisno zbirko pesmi

z naslovom Ko sem nosil

vajaško suknjo, hrani

avtor.

Kl 323, Fe 46, 47.

V strahotno tišino
brezupnih dni
odmeva krik
bolesti in krvi.

Izmučeni obraz
slovenske domovine
beži pošastno
v nočni čas.

Tesno mi je v srcu.
Misli mi hite nazaj,
kjer sem zapustil srečo
in mili moj domači kraj.

Lado Kuster, 21–22-letni študent iz Kranja, borec 2. bataljona Gorenjskega odreda, nato propagandist v Gradnikovi brigadi. Besedilo je nastalo l. 1944 na Orljci nad Vipavsko dolino. Objavljeno je v Pesmih borcev XXXI. divizije, izdal Prop. odsek XXXI. diviz. julija 1944, str. 29–30. Tipkopis hrani arhiv IZDG, fasc. 91/I–13, rokopis pa A. Pagon. SM 201–202, Ce 28.

In ko je padel na zemljo mrak,
sem šel na pot lesenih križev.
Trdo je odmeval moj korak
kot pesem lesenih križev.

O, vi leseni križi!
Kot da ste zablodili v les in v polja
stojite ob potu
in pojete pesem
slovenskih junakov,
pesem naših gozdov in naših gora,
pesem svobode in tlačениh src,
ki kvišku streme.
Vaša pesem odmev je stoletij, borba in kri sta njena
vsebina
in sanj ste davnina,
priča rodovom novine.

Zakaj slepi strmite v mene?
Tako grozen je vaš pogled!
Zakaj vijete po zraku roke
in objemate svet in mene?

Nem hodim od križa do križa,
poslušam njih pesem
in zde se znanik mi ob potu.
Poslušam in mislim:
Narod slovenski trpel je stoletja,
zdaj križ mu lesen postal je porok svobode!

Padla na zemljo je noč
in bil sem na potu lesenih križev.
Trdo je odmeval moj korak
kot pesem lesenih križev.
In šel sem od zahoda proti vzhodu.
In glej, pred mano v daljavi
kot požar je žarela zarja svobode.

Lado Kuster, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo 1944
na Otlici nad Vipavsko
dolino.
Objavljeno v zbirki
Pesmi naših borcev
XXXI. divizije, izdal
Propagandni odsek
XXXI. divizije, 29. julija
1944, str. 28.
Tipkopišno kopijo hrani
IZDG, fasc. 91/I-13.
SM 226, Ce 30.

Jaz te sovražim, temna starka,
tvoje neprespane ure.
Jaz se bojim samote tvoje.
Glej v temi sence -
vsaka senca misel strašna.
Glej obraze blede,
izmučene, spotene.
Mar jih vidiš vse, kako strmijo vame,
vedno bliže, bolj preteče,
s steklenimi očmi, s koščenimi rokami,
vedno bliže - Stoj!
Sova zaskovika v noč
in vse izgine v temi.

Ljubim te, skrivnostna starka,
tvoje ure pozabljenja,
ko zatone misel vsaka
v sanje mrtvega življenja.
Jaz ljubim tvoje sanje,
rad bi jih sanjal večne,
ko bo večer
in bo končan moj dan.
Samo -
imeti hočem dan do konca,
živeti do večera!

Veter sanjavo . . .

Lado Kuster, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo junija
1944 na Gorenjskem.
Objavljeno v ciklostirani
zbirki Pesmi borcev
XXXI. divizije, izdal Prop.
ods. XXXI. diviz., julija
1944, str. 31. Tipkopis
hrani IZDG, fasc. 91/I-13.
SM 1196, Ce 34.

Veter sanjavo
nad gozdom šumi
in hiti.
Zvedavo
do nas
pride čas
in zbeži
kot veter v daljavo.
Sedanjest
postaja nekdanjest.
Vse je spomin.
Iz daljin
včasih v nočeh
pride k nam v vas
in miren nasmeh
nam prežene skrbi.

Morda

Lado Kuster, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo junija
1944 na Gorenjskem.
Objavljeno v Pesmih
borcev XXXI. divizije, izdal
prop. odsek XXXI. diviz.,
julij 1944, str. 32.
Uglasbil ga je P. Sivic
pozimi 1944/45
v Črnomlju.
Tipkopis hrani IZDG,
fasc. 91/I-13.
SM 510, Ce 31.

Morda
na svetu kdaj
bo spet lepo.
Morda
bom kdaj doma
spet iz srca
zapel.
Morda vesel
bom kot nekdanj,
kot bi prišla
mladost nazaj.
Samo smejal
ne bom se spet,
ker sem spoznal
in videl svet.

Sam

Lado Kuster, (glej
spredaj).

Besedilo je nastalo poleti
1944. Objavljeno v Pesmih
borcev XXXI. divizije, izdal
Prop. ods. XXXI. diviz.,
julija 1944, str. 27.
Tipkopis hrani IZDG, fasc.
91 / I-1-13.
SM 693, Ce 32.

Okoli mene noč je temna
in jaz sem sam,
med tisoči sem sam
in ni koraka v temi,
ki bi prijazno prišel k meni
in mi postal tovariš,
da ne bi bil več sam,
zgubljen v temi.

Prišlo je jutro in sonce z njim.
Pregnali mrzli žarki sence so mi s pota
in od svetlobe ves pijan
sem gledal okrog sebe,
pa bil sem sam,
še vedno sam
in noč mi legla je na dušo.

Brez misli

Drago Makuc,

20-21-letni dijak, borec
v Levstikovi brigadi.
Besedilo je nastalo med
avgustom 1944 in majem
1945. Tipkopis hrani Vida
Makuc.
Ce 44.

Gozdna pot...
z leve smreke,
z desne bori,
skrivnosten mir naokoli,
le v daljavi šum reke;
v vetru se borove veje
neslišno priklanjajo,
šopi trave med kamni sanjajo
in srce se mi smeje.

Dan

Drago Makuc, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo konec
leta 1944 ali v začetku
1945. Tipkopis hrani Vida
Makuc.
Ce 91.

Vsa
sinjina neba
se je zlila
čez gore in polja.

Vsi
gozdovi svetli,
v poljih
nebo se blešči.

Vse
razrite steze
med polji
v soncu drhte.

Ruševine

Drago Makuc, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo od
avgusta 1944 do maja
1945.
Izvirni tipkopis hrani Vida
Makuc.
Ce 40.

Čez ožgane, preperele hlode,
čez kupe skal,
opeke razmetane,
čez blato mokrega ometa
je mesečina posijala;
iz daljave sliši šum se vode,
z vej polomljenih oreha
čuk se v noč oglašja,
s ceste preorane
dežnica teče v razrit kanal.

V mesečini tih vrt
in veter kot val
v noč mi misli odnaša.

Krokarji.

- 15 -

Prop. sodišču XVIII let

gibeli so krokarji, duma so krila
po krvi jih je zvalila
daljnji kraji & nam,
v skalah petin,
v globini
so razdrili požganih dobov,
v križih mestih,
v izmučenih volj,
v krvavih voda,
v zemljo prežeto,
v krokarji in do krvi iz sica,
v do upornih gozdov,
v do obitali
v do na vrhove do jurek
na mizi kljune in zakrivali.

Tam se
gibati, in lačni gledajo k
krokarji, kvi izdajalske zaveti,
v izmučenih izdajalske dei
v sica razkrije ki žulo in
v do matere za sinovi plakajo.

Tam na vrhovi hede
lačni so in čakajo - - -

Matene Vrago

VIII SNOB

Drago Makuc, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo med
avgustom in oktobrom
1944 v Beli krajini.
Rokopis, zapisan
s črnilom, hrani IZDG,
fasc. 90/III-8.
Ce 75.

Razpeli krokarji črna so krila,
želja po krvi jih je zvalila
iz daljnih krajev k nam.
Preko skalnih pečin,
preko globin,
preko razdrtih, požganih domov,
preko križev nešteto,
preko izmučenih polj,
preko krvavih voda,
čez zemljo, prežeto
z znojem in s krvjo iz srca,
pa do upornih gozdov;
tam so obstali,
sedli na vrhove so smrek,
nabrusili kljune in zakrakali.

Tam sede,
spočiti in lačni gledajo, kje
se kaplja krvi izdajalske zasveti,
kje izkljujejo izdajalske oči,
kje srce razkljujejo, ki čulo ni,
kako matere za sinovi plakajo.

Tam na smrekah sede,
lačni so in čakajo -

Pomlad

Drago Makuc, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo
spomladi 1945. Tipkopis-
hrani Vida Makuc.
Ce 45.

Hiša s streho podrto,
za hišo svinjak,
po dvorišču kokoši pode se,
začuden pastirček jih gleda;
od daleč nekje
plove oblak,
iz njive kadi se,
pot za ograjo je suha;
vijolica izza grma cvete,
popje na hruški brsti,
po glavah mladih beže
misli, v žilah vre kri,
a v dušah je mir kot v cerkvi.

Žarek

Drago Makuc, (glej
spredaj).
Besedilo je nastalo med
avgustom 1944 in majem
1945. Tipkopis hrani Vida
Makuc.
Ce 52.

Ljudje,
kot mračne želje
med mrtvimi zidovi
stoje, stoje...

Kosti
ožganih leži
med požganimi domovi
nešteto nekje...

Odmev
iz teme je zapel,
skoz mrak se dani
v moje srce...

Spomin

Drago Makuc, (glej
spredajl).
Besedilo je nastalo
med avgustom 1944 in
majem 1945.
Tipkopis hrani Vida Makuc.
Ce 81.

Svoje srce
vetrovom položil bom v dar,
naj ga raznesejo.

Svoje želje
bom si zaprl, da meni še samemu
bodo le trpek spomin.

Ljubil bom
nekoga, ki ga ni,
v želji, da mi zaživi
bleda luč,
ki je ne poznam.

Ljubezen?
Zaman, zaman
jo iščeš v temi.

